

GULÁCSY
IRÉN

NAGY
LAJOS
KIRÁLY

• REGÉNY •

SINGER • ÉS • WOLFNER • RT. KIADÁSA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

G U L A C S Y I R É N
N A G Y L A J O S K I R Á L Y

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

NYOLC ÉVEZREDES
KÖNYVTÁRA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GULACSY IRÉN

NAGY LAJOS KIRÁLY

REGÉNY HÁROM KÖTETBEN

ELSŐ KÖTET

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

31.—34. ezer

BUDAPESTEN
SINGER ÉS WOLFNER IRODÁLMÍ INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.*

Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt. Budapest, 1943.

153.618/1

2012

Felelős kiadó: Hampó József igazgató

2543. — Krakauer és Várnai, V., Csáky-u. 32. Felelős vezető: Várnai

ELSŐ RÉSZ

A NAGYSZOMBATI BÁL

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELŐ RÉSZ

A NAGYSZOMBATI BAI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Demeter esztergami érsek; Isten kegyelméből Magyarország első bíborospapja, áldást vetett a fényes gyülekezetre és Szigeti István kalocsai érsek magasra emelte a feszületet. Ezzel véget is ért az a nevezetes ceremónia, mely az Úr 1380.-ik éve, Pünkösöd havának tizedik napján megpecsételte Zsigmond luxemburgi őrgróf és Anjou Mária jövődő frigyét. Igaz hogy a mátkák még csak tíz-tizenkét esztendő't számláltak, de szokás lévén a korai eljegyezkedés, az összemátkásodáson senkinek sem jutott eszébe csudálkozni.

Annál több csudáló tekintet érte Lajos királyt, aki férfiúi és uralkodói fölségének teljében, most hagyta el neje oldalán a nagyszombati királyi kastély lovagtermét.

A bámulat nem maradt néma.

Alig tevődött be az ajtó a királyi pár mögött, az udvari nép megnyüzsdült.

A Bánca-nembeli Péterfia János macsói bán — teljes neve szerint Horváthy-Hericart — odacsettintett a mellette álló palatinusnak:

— Láddsza, ni..! Falsus volna a híresztelés?

— Mire vél nagyságod? — kérdezte a szálas növésű, izmos barna ember.

— Hallám rebesgetni, mintha... lefelé szállna a hinta őfölségével..!

A palatinus — Garay Miklós — komoly, kemény arcán árnyék suhant keresztül.

— Mért szállna lefelé? — tudakolta kicsit érdes hangon s megütődve mélyedt a Horváthy János verdeső szemébe.

Igen sötéteknek, szinte feketéknek látszottak ezek a szemek. Pedig valójában kékek voltak, mint a hegyi tó tükre. Hanem a sovány arcból előreugró szemöldökcsontok és a középujt összenőtt, sűrű szemöldökseprűk olyan nagy árnyékot vetettek rájuk, hogy csak akkor lehetett az igazi színüket látni, ha egész közel hajolt hozzájuk az ember.

Garay azonban nem érzett most kedvet ehhez. Valahogy egyszerre kelletlenné vált előtte ez a nyúlánk, szikár férfi, az ő hajlékony mozdulataival, síma szájával s a fülébe suttogott egész bizalmaskodásával együtt.

Önkéntelenül hátrébb húzódott hát tőle s állát olyan kemény mozdulattal vetve föl, melyről nyomban kitetszett a sokszorosan hadviselt és parancsoláshoz szokott katona, ismételte meg a kérdést:

— Mért szállna lefelé?

— Nó..! A sok háborúskodás! A kapott sebek! Meg a pestis, kin átvészelt urunk..!

Egy kis szünetet tartott Horváthy. Aztán — gyors fordulattal meggyőződve arról, hogy senki sem fülel körülük — előrehajolt és fojtottan fűzte hozzá:

— Deméndy Lászlót solválta..!

— Hátoztán! Őminenciája váradi püspökké neveződött. Két széken nem ülhet egyszerre?

— Nem ám! — sípolt Horváthy a fogai közül. — Csak hogy mért inkább Váradon és mért ne az udvarnál legyen az az egy széke?

— Mert őfelsége remunerálni akarta az orvosi szolgálataiért!

— Vagy: elküldeni, lévén hogy nem bízik tovább a tudományában! Ez az, nól Erre aránzok éppen! Őfelsége kezdi váltogatni a doktorait. Aligha teszi kellő ok híján..!

A palatinus most már nem véletlenül húzódott hátrébb. Egész szembetűnőleg. És erősen dobbantotta ki hozzá a lépést.

— Elszállt a kigyelmed jó esze, macsói bán

uram? Vagy nem látta amit látott? Lehet férfi délcegebb, nagyszerűbb, mint urunk?

Egész kihevült az olajbarna arca. Merészhajlású sasorrának cimpái hólyagokat vetettek. Szeme nyilakat lőtt. A harag nyilait.

— Ejsze', azt mondom csupán, kit magam is hallék! — próbált Horváthy védekezni. — Akadnak akik a kereplőt forgatják, tudhassa tenagyságod! Csak azt esmétteltem.

— Nó, akkor szólja is vissza kigyelmed a híradóinak, hogy vagyunk egy-két bokorral, kiknek markunkba törhetnék a kereplőjük nyele!

A nádor keze valahogy oda talált tapintani a meggyzínbársony tokos, öregszemű gyöngyökkel kihányt díszkardjához. A kard meg odakoccant a márványpadozathoz.

Még nyílt egyet az élesvonalú száj. Hang azonban már nem lett belőle.

A palatinus legyintett, sarkonfordult s azzal otthagya a szégyenültségében és sértődöttségében elfakult Horváthyt.

Ennek is zördült a kardja. Nyílt az ő szája is. De hogy mit szisszent a távozó után, azt nem hallotta senki. Még ő maga sem.

A teremben megdördült az éljenzés.

A szertartásnál segédkező két püspöktől, Oppelni László veluni és kujáviai hercegtől s Ziemovit mazovi hercegtől övezve, a kis királyi jegyesek most hagyták el a szálát. Mögöttük haladt a két felséges asszony: a király édesanyja — Jelizaveta, ahogy menyétől megkülönböztetésül szlávosan nevezette magát — és a vőlegényke anyja, szintén Erzsébet, IV. Károly császár özvegye. A személycserét elkerülendő, őt meg Lieslnek nevezték.

A szűkebb udvar utánuk zárkozott. Elsőnek a nádor állt be a rendbe: A Drusma-nembeli Garay Miklósfia Miklós, egyébként pozsonyi comes és kunok bírása egyszemélyben s a király meghitt és egyetlen barátja, Izmos nyaka olyan meredeken állt ki a karja

köré kanyarított bársonypalástjából, alakja olyan szálas és erős volt, hogy — úgy tetszett — talán akartan sem bírná őket meggörnyeszteni. Ötvenegynéhány évet ha számolt. De bosszúsága — mely még mindig nem párolgott el — most idősebbnek mutatta kerek barna szakállal övezett arcát.

Nyomában erdélyi vajda uram lépdelt: Lossonczy László, a Thomaj nemből. Csak úgy sugárzott róla a jólét és derű. Apró, dévaj pillantású szemei barátságos tekintetet löveltek a sok prém és ékszer árnyékából. Tokája enyhén rezgelődött, mintha mindjárt valami tréfás beszédre akarna fakadni. Pusztá látásától is mosolyra húzódott volna a menetet bámulók szája, ha a nagydarab eleven vígságot történetesen nem épp országbíró uram: Szepesi Jakab követi. De szigort lehelt ennek az éltes úrnak még a kalpagjára tűzött kerecsentoll is! Hátát macskapúpba görbítve úgy lépdelt a nagytekintetű férfiú, mintha az előttejáró talpáról is valami törvényt sillabizálna s menten leharapná az illetlenül kedélyeskedők orrát.

Utána egy jó hosszú rend selyem-bársony gomolyag felhődzött még. Aranynéműtől súlyos, országos főméltóság, megannyi. Majd a két Frangepán testvérrel — István és János modrus-vegliai grófokkal — megszakadt a hivatalos sor. Szépszál, büszke férfiak voltak. Betű szerint tulajdonkép hát már ők sem tartoztak volna az országnagyok közé, de előkelő állapotuk és a királyi házzal való hagyományos kapcsolatuk révén, *senescallus* uram — az udvarmester — sohasem mulasztotta el őket a nemzet bárói közé beilleszteni.

Mire ők elhaladtak s a három királynő palotás-hölgyei — előbb rendet állva — szintén kifelé ömlöttek, a hoppmester az apród úrfiaknak is megadta a jelt.

A puffos, rózsaszín gerezdekre nyíló harisnyanadrágba bujtatott lábak nesztelenül igazodtak. Hétéves fiúcskától a húszesztendős ifjúig, az ország valahány jóeredetű nemzetsége képviselkőzött a kis sereben. A szerszolga ezüst kandellabereket osztott szét a

sorszélsők közt. Az égő viasztekercek csillámló fényt permeteztek a szőke-barna virágfejekre.

Ez a menet is elindult.

A terem kiürült lassan. Nem maradt benne, csak a szálldosó por.

Vagy eljövendő mostohább idők köde?

Ki tudná!

Az előrajló palotai serviensek nem sokat tépelődtek rajta. Fogták a szőnyeget, megfoszították, felgöngyölték. A nász-baldachin kapcsait kikapdosták, az állványt összehajtották és sarokba lökték. Kinyitották a magas és szűk ablakokat.

A búcsúzó nap visszfényéből néhány bágyadt sugár még bebotlott rajtuk. Aztán kihunytt az a fény is.

Alkonyodott.

II.

Király és királyné ezalatt áthaladtak a termeken, folyosókon, a testőrök sorfala közt s beértek Lajos ágyasházának előcsarnokába.

Az ajtónálló összebocsátotta a függönyt mögöttük.

Le lehetett már dobni az álcát azzal a szemérmesen szerelmes és büszke női mosolygással! Föl lehetett rúgni az egész cifra komédiát!

Erzsébet királyasszonyból — István bosnya fejedelem leányából — kilobbant a heves délszláv vér.

— Ludovicus! — mondta fojtott-szenvedelmes hangon. — Hát mégis igaz...! Végigjártatta velem föl séged ezt az egész vesszőfutást! Ezt a mai napot, ezt a kopulációt mégis megérette velem! Mintha nem is az én szándékom alatt álló vér-gyermekeimről lenne szó! Már a másodikról, pár holdfordulaton belül! — tette hozzá, baljóslatú villanással gyönyörű fekete szemében. — Nem tart felséged Istentől?

Lajos nem válaszolt. Magas alakját szinte merev-egyenesen tartva, komolyan nézett előre.

Az asszony pedig föl, reá.

Egy gyors és fürkésző tekintettel végigsiklott nagy homlokán, melyet fölül, a fejtetőn, csak ritkás pelyhekben borított a határozatlan színű hajzat. Elsurrant fülei mellett, melyek kissé elálltak a telt, de mozgástalan arctól s érintette hajlott orrát, szívformájú, teli ajkait. Mintha rejtelmes célzatú mérleget készítené magában mindezekről s most ennek a mérlegnek eredményét kellene fölbecsülnie...

Szemeinél azonban — mint mindig — megállt, gyöngén ahhoz, hogy elszakadjon tőlük.

Ezek a nagy kék szemek különös bűvölettel hatottak rá a hosszú pillák árnyékozottságában és tekintetüknek sajátságos, szelíd derengésével. Ilyenkor úgy tűnt föl neki, mintha kimondhatatlan, gyönyörű beszéd rejlenék mögöttük, melyre hiányzik a szó az emberalkotta nyelven s aminek megértését azért mégis némán, gyöngéden kérlelnék tőle. Az volt az érzése, hogy az a tiszta kék szín mintegy kilép a férfi szemgödreiből, előnti egész arcát, megszépíti, elmosza rajta az ötvennégy esztendő minden apró kártételét. Leheletkönnyű felhőkbe gyűlik s így — megfoghatatlan kék ködlés képében — ottmarad lebegve köztük. Rávetítődik az ő arcára s minden dolgokra, melyekre csak ránéz.

Erőt kellett vennie magán, hogy az igézettől szabaduljon. De épp afölött való keserűségében, hogy ez még mindig ilyen úrrá lehet rajta s mert Lajos mostanig sem méltatta feleletre az ő ingerült kifakadásait, annál lázasabban fordult ellene:

— Nem beszél? Semmit sem mond?

A férfi csak állt némán, mozdulatlanul.

Erre felküldött hozzá egy sötét, szinte gyűlölködő pillantást.

— Nem felel? Nem is felel?

A kék felhő mintha egy parányit oldalt úszott volna. Hang azonban nem jött.

Erzsébetből ekkor kirobbant fájdalmas dühe.

Elhalványult, egész elváltozott. Szeme fénytelen és nemlátó tekintettel akadt fel, pilláinak pereméig fedvén föl fehérjét. Érzéken szép, barnabőrű arca meglepően megnyúlt. Nemtudó és szinte kábulatba hanyatló kifejezést öltött.

Egyszerre szája is kinyílt. Lefelé húzódnak, merev vonaglások közt szülemlett meg rajta a szó:

— Felséged... Nevezheti felségedet királynak a népel „Nagy“-nak a hízelgői és szentnek az ostobáki Én - - -

A hang egyre erősbült.

— Én csak egy nevezettel tudom illetni...

S itt most váratlanul, szinte hasító erővel kitört:
— Ludovicus! Te szívtelen ember!

A kiáltással egyidejűleg Erzsébetnek keze is megmozdult. Látszott begörcsülő ujjain, hogy mindjárt megragadja férjét. Igen, megrázza azt az ingathatatlan márványszobrot! Legalább így, ha már lélekben nem lehet!

Lajos azonban nem hagyta megtörténni a mozdulatot. Egy átsuhanó, bús kifejezéssel arcán, mégis élővé rendült.

Kezében fogvamaradt sceptrumával háritotta el az illetést.

— Ne érints, — szólt mellből jövő, csendes és mélyzenéjű hangon. Nem haraggal, de nem is a vitába szállók feloldódásával s nem többet ennél.

Bólintott és az aranyabroncsos fejét lassan oldalt fordította. Tekintete a függöny felé úszott s a kék felhő: vele... A függönyön megállapodott.

Olyan valami delej volt a lényében és abban a szinte gépiesen nyugodt mozdulatban, amivel szavait kísérte, hogy az asszony megreszketett tőle. Mint annyiszor, megint az az érzése támadt, mintha nem hozzá hasonló földi lényel, hanem egy döbbenetes, minden halandón felülálló, végzetszerű jelenséggel állna szemtől, aki azt tesz vele amit akar s aki most lassan szívja ki belőle ellenállását és tagjainak erejét.

Mintha bénulás érte volna, beleszakadt a hadakozás, amire pedig az indulatoknak valóságos viharával készült. Önkéntelenül Lajos tekintetének irányába fordult, egy pillanatig remegve nézte a függönyt, aztán — érthetetlen oknál fogva — megindultak vele a lábai s ő kívül volt az ajtón.

Csak mikor körülnézett az üres antekamerában, józanult arra a merőben különös és szégyenletes helyzetre, amibe érthetetlenül jutott. S akkor kétszeres vadsággal tört ki belefojtott indulata.

Gváván arra hogy visszatérjen, de képtelenül továbbhaladni is, teli ökölrel megdöngette az ajtó tábláját:

— Hej Ludovicus! Anjoui Lajos! — süvített ki

belőle a szabaduló démon. — És mégis hiába minden babona-erőd! Megeskethetél, hogy fogadom s fiamul ösmerem ezentúl a rongy sehonnai Luxemburg grófocskát! De halld ezt! A mondott mustra mögött úgy gondoltam, úgy fogadám, hogy sohasem lesz belőle vőm! Soha a gyermekem igazi férje! Soha, soha itten succedáló király s nékem parancsolóm! Nem, amig én élek! Ezt halld meg Ludovicus, ha ugyan van a szobornak élő-halló füle! Ejszen uram, a rováson gyűlik! S más ágról is, kit fölséged jól tud..! Számot arról vessen, hogy meddig tűröm!

A fájdalombősz fejedelmi vad remegő ujjakkal kapott fürtei közé.

— Oh, én is átkozott a megátkozottak közt! — jajdult. — Bálványképnek lönni asszonyfelesége, hús-ból és vérből és szívvvel..!

Megtépdeste magát tehetetlen dühében és elnyujtott hangú sírással támolygott be a szobáihoz vezető folyosóba.

III.

Ideje volt, hogy a királyné távozzék.

Lajos — akit kortársai még életében a „nagy“ jelzővel tiszteltek meg — a „kereszténység védelmező kapitánya“, ahogy őt a pápa nevezte, — a „bálvány“, — a „megtestesült végzetszobor“: keservesen felnyögött.

Aki egy pillanatig szem elől tévesztette volna s most megint ránéz, meg nem ismeri!

Arca barnásan sárgaszínű lett. Szemének nagyságát szinte megkétszerezte a körötte megjelenő árnyék. Halántéka és arccsontjainak háromszöge éles határvonalakban behorpadt. Homlokát üvegfényű veríték lepte el, szálcsíkban tapasztva össze gyéres haját, mely az előrehorgadó fej hirtelen mozdulatától arcába hullt. A születéstől fogva ferde váll és félregömbült nyak — amit ez a hatalmas akaratú ember olyan királyi magauralással tudott palástolni — egyszerre levetkőzte ennek az akaratnak tilalmát s egész szánandó gyatraságában mutatkozott elő.

Hirtelen az egész test megingott és Lajos földre esik, ha meghitt belső inasa, — Olivier Le Guen, egy magyarrá vedlett öreg francia — oldalán nem terem. A király még atyjának erősen Capet-ízű nápolyi udvarából örökölte s együtt járták meg valamikor Lajos hősi emlékére hadmeneteit.

— Uram! — fakadt ki most, talán sokkal inkább Olivier kutyahűségű szeméből, mint sajátóságoképp alig mozduló szájából. — Uram! — ismétlődött meg az esdés.

De aztán nem esett több szó.

Olivier már erőtvett ijedelmén.

Olyan mozdulatokkal, melyek hosszas gyakorlatra vallottak, hátára emelte és nyoszolyájáig vonszolta alélt gazdáját. Lebocsátotta a lépcsős, csavartoszlopú ágy bíborterítőjére.

Egy fordulat s ő került felül.

Elkezdett szorgoskodni. Kicsatolta a bársonypalást kapcsait. Leoldotta az átkötő, nehéz aranyláncot. Majd a szíronyvarrással himzett nyakbodrot szabadította föl. Kigombolta az ékköves boglárokat.

A dolmány széttárult. A skarlátselyem lovagi lábravaló halk szisszenéssel lesiklott. Besüppedt mellgödörrel s élesen kirajzolódó medencecsontokkal ugyan, de már lélegezve: ott feküdt előtte Anjou Lajos. Oh, nem mint úr élők és holtak fölött! Hanem csak mint egy megkínzott, nagybeteg ember. Ahogy egyedül ő ismerte...

Fáradt szeme révetegen kinyílt.

Szomorúan odamosolygott az öreg cselédre.

— Le Guen?

— Igen, uram!

— Tudod...! Mint szoktuk...

Olivier a királyi pompa kellékeit rakosgatta épp.

Mozgástalan arcával — mely egy vén oroszlán ábrázatára emlékeztetett — odafordult.

— Igen fölség. Értem, — felelt olyan jó magyarsággal, melyen már alig érződött némi idegen íz. Ahogy ők szoktak beszélni maguk közt, ketten...

Könyökéhez fente és mély harántvonalakkal osztott szemöldökei közül elégedett pillantással mustrálta a király hosszúorrú, sarkatlan lovagcipelőit.

Közben — mintegy megnyugtatásul — mégis előmormolta:

— „Lélek sem bé, sem ki az ajtón...”

Itt egyszerre valami gondolata támadt.

Megállt félútban a zámoly felé, melyre a cipőket készült lehelyezni.

Arca bár továbbra is kifejezéstelen maradt, de alig pillantó szemében némi tünődés vibrált.

— S a felség..? Ha tám visszajönne? — kérdezte.

Lajos mutatójja gyengén fölemelkedett a lepedőn.

— Neki sem! Neki - - - legkevésbbél Kicsibe múltám, ha nincs velem a pálca - - -

Nem fejezte be.

Le Guen közbedunnyogott az ő rekedt fahangján:

— Biza' áldhatná fölségedet!

— Így megátkozott, — lélegzett Lajos és mélyre hunyta pilláit.

Olivier közben folytatta a rakosgatást,

Most visszafordult.

— Szólt valamit, uram?

— Hogy: csönd és béke!

— Igen, fölség.

— Míg majd eljöhet az igazi...

De ezt már inkább csak lehelte. És Olivier nem is kérdezősködött többé. Karomszerűleg begörbült, suta ujjáival, meglepő ügyesen csiholt taplóra szikrát és gyújtott meg a tollbokrétás ágy fejénél két kandelábert. Fényük mellett úgy pihent Európa legnagyobb uralkodója, mint egy ledöntött márványszobor, vérhímes terítőn.

IV.

Ezalatt a királyné is lakosztályához érkezett.

A küszöbön azonban megtétovázott. Megrázta fejét.

Sokkal dúltabb volt még, semhogy megalkuvó jámborsággal egyszerűen haza tudott volna menni, mint egy karámjába megtérő bárány.

Nem! Ő nem kezes birka! S ezt a keserű tajtékot, mely a torkáig szállt föl, ki kellett magából valahogy fröcskölnie, ha nem akar megfulladni!

Haragos mozdulattal kitörülte szeméből a könnyeket. Gondolt egyet és visszafordult. Egyre sietőbb léptekkel elindult anyósa, a Piast származású Jelizaveta szállása felé.

A nyolcvannégy esztendősről matrónt vetkezett, csupán egy oroszos szabású *koftocskában*, cicomasztala előtt találta épp, ahogy acéltükréből szeretettel vizsgálgatta magát.

„Lokietek“ Ulászlónak, a „singnyi“ alacsony kis lengyel királynak volt leánya Jelizaveta. A tükör atyai örökségét — alacsonynövésű testalkatát — verte vissza. Ez a természet azonban megtartotta kellemes formáit, éppúgy mint a keskeny arc, melynek bőre megfonnyadt már ugyan, de azért még mindig egy hajdani nagy szépség felől árulkodott. Legfőbb vonzóerejét az a sugaras derű képezte, mely Jelizavetának természetében rejlett s mely az élet legválságosabb óráiban sem hagyta el, soha. Ez tette őt kedvessé mindenki előtt, aki környezetében megfordult, kivéve persze menyét, aki irigyelte és csak annál jobban gyűlölte érte.

Hogyne! Hiszen ő kora felül bízvást gyermeke lehetett volna az öreg asszonynak! S mégis..! Hatalmas növése, erőtől duzzadó alakja, fiatalsága ellenére, ezerféle bujkáló fájdalommal és nyűgösséggel küszködött folyvást, míg emebből szinte áradt a frissesség s ajkáról le nem fogyott a mosoly!

Erzsébetnek kifejezetlenül ugyan, de mindig olyanféle érzés volt ha egymás mellé kerültek, mintha anyósa őt lopná meg. Hogy az ő fiatalságának jussát bitorolja, — azt a testi alkalmatlanságoktól szabad állapotot, mely pedig neki volna természetes osztályrésze.

Most is alig bírta annyira erőtvenni irígységén, hogy legalább nagyjából megfeleljen vele szemben az illedelem követelményeinek s meg ne rohanja azonnal panaszaival és vádjaival.

— Domina, — szólott fojtott ellenségességtől remegő hangon — azért jöttem előmondás nélkül, mert igyekvő beszédem volna fölségeddel...

A matróna kurtán fölpillantott.

Jól ismerte menyét és így első tekintetre észrevette a benne feszülő vihart. De nem akarta nyíltan tudomásulvenni s még valami nagy dolgot kerekíteni belőle. Ezért csak pislogott barátságosan és fogta kezében a tükröt. Míg Erzsébet magyarázkodott, megállta illemből, hogy egyszer se nézzen bele. Ezzel azonban lerótnak is vélte az udvariasság, elővigyázat és kímélet hármast adóját.

— Jöttél, hát jöttél! — fakadt ki belőle eredendő kedélyessége. — Jól tetted Lizocskám! Jere másszor is, valmikor úgy tartja animusod! Nocsak, Katyenká! Ízibel! Széket őfelségének! Úgy. S most ülj le és beszélj! Vagy várj, hogy majd szavadba ne kelljen esnem..!

Egy pártázott ládikót vett elő.

Nagy gondal szalagokat kezdett belőle kihúzgálni.

— Erős habzásban vagyok, tudod! — emelgette negédes fontoskodással a szemöldökét. — Döntést kell tennem, hogy milyen pántlikával is prémezzem a koronkámat! Gondolom, a violaszínűre tán ráélnék

még... Hanem a szederjest meg igenis gangosnak mondhatná valami bolond! Nem tartanád, hogy ez a mákszínű - - - ?

És szerelmes gyöngédséggel símogatott ki a térdén egy fosztányka selymet.

— Ez tán előemelné a hajam fehérségit! — hajtogatta fejét elgyönyörködöten, jobbra-balra. — Jól találna azzal a kicsi börsönnyel, kit nem ártana ha te is orcádra tennél! Igen tejfölszínű szoktál lenni mellettem, fiam! Ezzel oztán mind a kettőnkéről csak szót ejtetünk. Mikor pedig - - -

Kiértett a nekifohászkodásából, hogy széles magyarázat következne most, ha valami útját nem vágja.

De Erzsébet nem azért jött, hogy a módiból vegyen oktatást! Egész másegyéért..!

Hát megmozdult.

— Anyám, mit bánom, vegye fölséged a mákszínű pántlikát s rakjon annyi pirosítót, kit jónak lenni tart! De éngem ascultáljon fölséged okvetlen és tartózás nélkül! Nincs ráérős időnk. Mindjárt megverik a dobot. Kezdődik a bál. Én meg - - -

— Nól!

— Eltökéltem anyám, hogy nem veszek részt rajta.

Ezt diadalmasan vágta ki.

S megbillegette hozzá párszor a fejét:

— Sem fogadtatáson, annál kevésbbé a bálon! Csak ezt véltem illendőnek előre bejelenteni.

A matróna lecsapta a doboz födelét.

Felnézett.

A nagy válogatás közepett ő bizony már egész megfeledkezett a feje fölött lógó fürgetegről.

Most visszaébredt rá és látta, hogy szó nélkül mégsem térhet ki előle.

— Nem jössz el a bálra? — csapta össze kezeit hitetlenül. — Megbolondultál tán, édes jó fiam? Itt az egész császári udvar, az idegen követségek, pápa úr képe! Itt a ti kényes fülefáncos főuraitok, meg az én könnyen sértést bűzölő lengyeleim! S ez lám, mit nem

vesz a fejébe...! Verd ki belőle Lizocskám hamar, aztán szedelkőzz, vagy elkésetsz itt engem is!

Már készült megint visszafordulni a tükrébe s örült, hogy ilyen jól eligazította ezt a kis izgágaságot, mikor egy fojtott kiáltás a menyé ajkáról arról győzte meg, hogy korán remélt sikert.

Fejét csóválva fordult a látogatója felé.

— De hát végül is... Mi ütött hozzád? — kérdezte kis tokát eresztve és tréfás duzzogással ajkai körül.

A babonásszép fekete szemek nagyot villantak.

— Az fölség, hogy az én állapotom kezd lassanként tolerálhatatlan lenni ennél az udvarnál! Az fölség, hogy nekem csak „szolgálj és hallgass“ a nevem! Két gyerekem sorsát döntik nálamnélkül!

— Ejj, no...! Ugyan-ugyan! Még el talál szaladni veled a ló! Konceptussát nem közlé e veled férjurad? S még ugyan szépszelíden! Magam vagyok tanú.

— Akkor hát arra is tanú fölséged, hogy én a tervet mindjárt refuzáltam. S láme, hogy szavam mi...! Valahol fontos dolog dobódik föl! Ezt tagadja fölséged, hadd hallom!

Jelizaveta azonban nem tagadott, sem nem állított.

Túbe fűzött s elkezdte a koronkáját bélelgetni.

— Ország ügyinek forgatására nem mindenki alkalmas, gyerekem! — dűnnyögte közben csillapítólag. — Kit lobbanás fűt, vagy másnémű gerjedelem, az a közönséges dolgok szekerét könnyen görbére is vihetné. Jó ezt értésre venni s hagyni, hogy csöndesb és hűvös koponyák forgolódjanak a regnálásban.

— Mint felségedél! — lött vissza egy nyilat a gúny. — Bezzeg könnyű anyámnak!

— Abiza...! Mert ahol nehéz, ott leteszem! — tréfált az öreg hölgy, a jó béke érdekében hallatlanná téve a célzást.

De a harcias asszony nem adta ilyen olcsón!

Tovább úzte-fűzte.

— Mert fölségedet mindenbe beavatják!

— Ne avatnának, vaj! Keresném a kedvem másban. Van elegendő...

— S nó, ugyan mi! Én semmit sem látok.

— Hát nézz körül jobban, Lizocskám! — harapta el Jelizaveta a varrófonalat, hogy legott más helyre rakja le a tűt. — Ott a gyermekeid...

A látogató epésen kacagott.

— Kelésre tapint vissza fölséged! Nem épp most adom elő, hogy mi sérelem ért bennük? Haj-haj..! Anjoui Lajos, a „nagy“ Lajos két kisasszonyának egy nyavalyás Habsburg hercegecske, meg egy koldús Luxemburgi őgróf..!

A gyűrűs kéz elkeseredetten legyintett.

— Ha ez fölségteknek elegendő, felicitálok érettel! De nekem, az anyának: semmi!

— Ejj no...!

Jelizaveta befejezte a prémezést. Körülforgatta őklén a koronát. Megfürkészte körül, aztán csak úgy ingre-alsóneműben, a fejére csapta. Hozzáfogott nagyvígán a gyöngysorát hátul, a makrancoskodó karikába bekapcsolni.

— Tudod fiam, hogy kellő okunk van szorosra fogódnai a Habsburg házzal!

— Nem akarom tudni! Az én szép Hedvigem egy kész trónust és kész királyt is megérdemel.

— Senki sem mondja hogy időben el ne érhetné!

— De én nem várok! — sistergett a forró aszszony. — Vegye értésre anyám, hogy Mária részire sem acceptálok a rongy luxemburgi kölyköt! Cselekszem, mint lehet! Ha pedig felségeitek ezt tudva is méltónak vélik lenni a múltékony játékot, csak üljenek össze traktálni a császárnéjukkal maguk! Mert én ugyan moccanást sem mozdulok ma a szállásomról!

No, ezt kiadta!

Most már elhallgatott. Várt valami fölcsattanást a megismételt fenyegetésre. Jól is esett volna neki, ha azt a kellemes nyugalmat, melyben az anyósa fürdőzött, fölpszikkálhatja. Ha az is szól, hogy mégtöbbre adjon jogot neki s kiveszezsik a mérgüket, amúgy istenesen.

Jelizavetán azonban nyoma sem látszott a perlekedő szándéknak.

Sőt!

Úgy vélve, hogy a fenyegetőzéssel szerencsésen le is zárult az ügy, csak annál felszabadultabb vígsággal vetette oldalt a lábát, hogy a cipellő szalagait a frájjal megkötöztesse.

Aztán jót ütött a széken feszengő menyé térdére s mégjobbat kacagott.

— Erigy már, bolond! Mérgelődj ki begyedből ami még bennemaradt, — nem bánom, vágj is földhöz otthon valamit, ha egyszer ilyen nagy természet szorult beléd, de aztán öltözz, mert jól tudod, hogy úgylis ez lesz a vége!

— Tréfára fogja fölséged a mondásom? — jajdult ki Erzsébetből a kétszeres csalódás.

S lélegzetszakadt figyelemmel kapta föl fejét:

— ...vagy csak fölséged is elküld, mint a bálvány fia? Hát az én bajomra igazán nincs füle senkinek? Nó, jó — intett rá gyász-sötéten. — Majd hisznek! Majd ha meglátják hült helyemet ott, a trónus balján! Meglátja a császárnéjuk is..!

Gyorsan fölkel.

Meghajolt az anyósa előtt.

Az hagyta kelni, hajolni. Jobbját sem vonta vissza a csóktól. Mindössze — s mintegy véletlenül — egy összegöngyölt kis pergamenlapocskát talált elősodorni a koftocskája ujjával.

— Né már! — nyitott rá bámész-nagy szemeket. — Erről meg szinte el is feledkeztem volna! Udvarmester uram járt itt nálunk s ezt a kis izét neked itthagya. Nyilván valami módja szerint való haszontalanság lesz! De tám el akarhatnád olvasni unalmadban mégis, mielőtt alunni mégy?

Nem! Nyomban akarta Erzsébet. Anyósának szava túlártatlannak tűnt föl neki.

És valóban..!

Nem csekélyebb „haszontalanság“ volt az a kis „izé“, mint az uralkodó tollbaadott rendelete, melyben „*confidentialiter*“ meghagyatik a királyi hitves

őfelségének, hogy a mai ünnepségen okvetlenül megjelenjék... Adódván közbe, hogy a király alkalmasint távolmaradni kénytelen. Fontos országos ügy... „Datum in castro nostro Nagyszombatiensis, etc. etc...”

Készült már ez az égetnivaló pajkosságú vén-asszony s az ő szerelmes zsarnok fia: minden eshetőségre! Nem volt kibujó; de semmi akarat az ők kettejükön kívül!

Erzsébet görcsös ujjai összemorzsolták a pergament. Egy öldöklő pillantást vetett még anyósára, aztán megfordult és ájuldozó szívvel kiment a szobából.

Jelizaveta nevetését nyeldesve hallgatózott egy ideig.

Majd vásott pillantása összecsilant a frájja szemével.

— Nő, Katyénka...!

— Megúsztuk! — vihogott a pisze kis lengyel lány.

— Akkor hát - - - Tudod...!

— Már adom is, fölség!

Még mindig kuncogva, a frájj benyúlt a cicomasztal függönye alá. Remekbe-készült kis pincetokocskát vont elő. A pincetokban jóféle lengyel „gorelyka” lötyögött.

Odanyújtotta asszonyának.

Jelizaveta hamiskásan hunyorított és hátrakottyantotta az edényt. Aztán helyreigazította félrebillent koronáját, megnyalogatta száját s megint kacsintott.

— Nem bolondság! — szólt és nevetett.

Ezzel a nedüvel szokta ő locsolgatni a kedvét, hogy mindig friss maradjon. Nem szertelenül, csak épp hogy neve legyen. De ezt el nem mulasztotta volna, semmiért.

V.

Minthogy az eljegyzési szertartás későig kihúzó-
dott és az esti bálig nem maradt sok idő, — közös
estebédre, tábla mellett poharazgatásra gondolni sem
lehetett. Az udvarmester úgy intézkedett hát, hogy az
élést a pálcás-ifjak és kóstolómesterek a király ven-
dégeinek szállásaikra adják föl. Így közben készülőd-
hetett mindenki.

A kastély társalkodó-terme és korridorja egy-
szerre kiürült. A főrangú nép visszavonult. Csupán a
szolgák futkostak. Mivel a nagyszombati kastély csak
afféle eget-változtatásra való üdülőház volt és külön
bálteremmel nem bírt, a még délben is használt
ebédlőszálát kellett a bálra gyorsan átalakítani.

Az inasok viasszal kenték a márványpadozatot a
tánchoz. Más részük az Anjou-liliommal pártázott,
mázas téglájú, óriás kemencét diszítette. Ismét más
csapat a falakat öltöztető kárpit redőzetén munkált.
Úgyesség kellett ehöz a dologhoz, mert tizenkét egybe-
járó darabból állt a házőltözék! És hozzá „*iratos*“
volt, ami úgy értendő, hogy asszonyállat és ember-
képekkel írták meg s az egészet oly módon kellett el-
igazítani, hogy együttesen a bibliai fene nőszemély-
nek — Herodiásnak — Szent János urunkkal való
gonosz praktikáját adja elő.

Igen ám, de vonogatás közben meg a szuperlátra
tűzdelt képek billentek félre és úgy hatottak most,
mint a görbére húzott száj.

— Nossza, a lajtorjákat!

Az inasok nekiestek s jól meggyúlt a dolguk.
Hiszen olvasatlan számban függtek itt az alakos táb-

lák, a falakon körül! Egyik — rézre festve — Róbert Károly úr öfelségét ábrázolta. A király édesatyját. Kancsalul nézett kicsit az ártatlan s füle szokottnál sokkal mélyebben ült, de itt alkalmasint a képírónak szaladt el a keze. Mert akik a megboldogultat ismerték, egybehangzóan mind azt állították, hogy rendes jó szeme és kellemes füle volt neki. Ez a kép a főhelyen lógott, a királyi emelvény fölött. Égetett földből való tábla a szomszédja. Szent Imre hercegfít példázza, kicsit dagadt orcákkal, hanem azért tiszteletet gerjesztően. Majd a másik falon gyümölcsös s holmi edelvel frott ábrák sorakoztak. Bachus, a csintalan, a pohárszék felett. Különféle urak... A Hat Pogány Királyok... A lauretomi Boldogasszony... Jókora iratos, tájékos kép...

Valahára helyükre kerültek ezek is. De aki azt gondolná, hogy velük kész is minden, az ugyan tévedne!

Ott vannak az ezüstbe vert acéltükrök! Minden lehintés meglátszik rajtuk. Már pedig a sok főasszony mind ezekre fog pislogni, elcsavarintandó a gyanutlan szegény férfinép fejét! Fal körül a padszékek kecskelábakon álló, hosszú deszkáját is el kell igazítani, különben meglódul és — őrizz Uram Isten! — földreszottyán az egész méltóságos üldögélő közönség. Szőnyeget fölébük, hogy hűvös ne legyen! Valamint a nagyszámú lábzsámolyok sem felejtendőek. Mert hideg ám a márvány! És az mégsem járná, hogy királyi helyen hűlést fogjon a vendégnép teteme! Aztán bizony a trónusokat is át kell hurcolni a lovagteremből a fejedelmi személyek számára s fölállítgatni őket a nagy dobogóra. Ama kisebbre a királyi kisdedgyermekek sellyeszékeit, meg apródjaiknak is párat! Egybejáró asztalt el a terem közepéről! Aranytálakkal, pokálokkal-mivel ékeskedő kincsmutató sem volna most középen a helyén!

Hát megizzadt az inashad, míg ezt a sok bokros ügyet mind kiszolgáltatta s idején volt, hogy elkészült, mert alig szaladt ki a seprűvel az utolsó jobbágyfi, már döngött is a körbefutó karzat a kárpitok felett.

Az énekmondó inasok cöklettek felfelé a lépcsőn. Tizenöt trombitás, hat török-sípos, négy hegedős, — dudások, furolyások, — egy hárfás, meg egy dobos. Valamennyi elfoglalta helyét. Nyikorított egyet a dudán, sikoltott egy halkat a sípon: készült, próbálkozott.

De nincs baj! Mire bizonyossá válik dolga felől a banda, közben már ott alant is készek. A gyertya-őrző szolga a falraszögezett tükrös ezüst gyertya-tartók viaszgyertyáit is meggyújtotta, nagyrészt. (Pedig van vagy negyven pár!)

Ahogy szinte falból rezgett elő az úri mulatságoknak ez a nesztelen és személytelen, de annál nélkülözhetetlenebb serege, el is tűnt ugyanúgy. Csupán a gyertyák *custosa* maradt bent a koppantójával, készen rá, hogy megzabolazza a netalán túlnagyra növő kanócokat. Ám ez is olyan szerényen lapult a házóltözék redői közé, hogy senki se üthesse meg rajta a szemét.

Tíz óra tájt megperdült a kastélyban a gyülekezésre szólító dob. A remekbe készült, cifrás, felálló-kornisos tölgyfaajtó elkezdett egyremásra nyílni, csukódni.

Az előkelőségek szállingóztak.

Ki-ki elfoglalta helyét, melyet az emelt pálcás udvarmester jelölt ki számára, aztán — kíváncsi pillantással fölbecsülve egymás pompáját — vesztegmaradt és figyelt.

A hoppmester egyszercsak felvillant a zenészkarzatra. Ugyanakkor felrántotta tamariskus-vesszejét is.

— A fölségek . . . !

A muzsika megharsant. Két ajtónálló apród megindult futást az ajtókarpit két szélével. Egy csesszenés, egy suhanás s a függöny szétszaladt. Az uralkodócsalád bevonult és a gyermekektől terem felében különválva, elfoglalta helyét a trónszékein.

Nem jelent meg teljes számban. A legfőbb — a

király — csupán képviselőt küldött s vele üdvözlését.
„Fontos országos ügy...”

Trónszékét középen üresen hagyták.

A tőle jobbralévőbe Jelizaveta bocsátkozott le. Zöldre tündöklő kék tafotából való nyakasszoknyát, hozzá selyem fankötéssel ékített virágos előkötőt, smárágdos koronát és ugyanilyen nyakbavetőt viselt. Arca bőrszőnyegtől piros. A szeme csillogott.

Másik oldalt az újonnan eljegyzett Zsigmond brandenburgi örgrófocská anyja — Liesl, a vendég császárné — foglalta el gálmaköves trónusát. Harmincas esztendeit fogyasztó, almaképű, kisorrú, hatalmas növésű szőke asszony volt az özvegy, bőséges keblekkel, rengő csípőkkel és olyan nehézkesen dobhangató járással, mintha legalábbis az emelvény hosszát akarná léptekkel kimérni. Minden lábváltásnál előrebókolintott egyet a feje s azon a koronája rubintos gombú szarvacskái: mint a haladozó csiga tapogató csápjai. Vizenyőskék szeme gyakran pillogott, mint a neméppen túlbölcs embereké... Hanem azért egészbevéve nyájas tekintetű és kellemes hölgynek mutatkozott. Jókorá vörös kezeiről — melyeket vastagselymű szoknyája ölébe kulcsolt — érződött, hogy puha lehet a simogatásuk. Alkalmasint ki akarta vágni a rezet a pompakedvelő nép előtt! Mert az övé-nél valamivel gyöngédebb alkat elroskadt volna attól a sok csörömpölő ékszertől, amit magára aggatott. Ő azonban viselte mind hősiezen és szinte meredek háttal.

Alig hogy leült, kibontotta szívtükrös legyezőjét, melynek acéllapjában — kedves asszonyos hiúsággal — egy utolsó szemlét tartott. Majd összecsukta megint a legyezőt, enyhén lihegett s a helyezkedést nézte.

Mert még utána is jött valaki!

Igen, eljött... És utána... Kettő után harmadiknak... Erzsébet, a királyi hitves. (Hja, Ludovicus Magnus parancsát nem volt szokás fül mellett bocsátani a magyar udvarnál!)

A királynéra egy elefántcsont-míves, ezüstveretű

trónszék várt. Mielőtt lebocsátkozott rá, egy percre kiegyenesült hajlékony párdüctermete. Mintha fölvetett fejével, csöndjével és állásával egyaránt követelné a fejedelmi jelenségének járó juszt.

Vagy - - - ?

Mintha tüntetni akarna?

Igazán, a virágoskert minden színében pompázó teremben ő — és ő egyedül — viselt fekete ruhát. Palástja is fekete tarbársony. Gyöngyös fekete cipellők... Feketén zománczott láncán, koronáján: gagat és jett-kövek... Fekete recés kötény... S mind e komor szín közepett legfeketében ő maga, szinte cigányos délszláv szépségében, villogó gyászékköszemével, gögijében és végtelen egyedülvalóságában.

A lélegzet is fennakadt a teremben, úgy elbámult mindenki. De mielőtt a megbűvölt nézők részleteiben is fölfoghatták volna ezt a nagyszerű teremtet, a párdücterék már megsülyedt s a pompás vállak alá szálltak.

Erzsébet — elérve amit akart — leült.

Csak most nézett át anyósához és a jó izgalom hevében kissé megszelesedett ifjú vénasszony is, csak most látta meg először figyelmesen a menyét.

Szája lassan összecsuicsörödött. Szemöldöke elkezdett karikába emelkedni. Aztán kicsudálkozott belőle egy kérdés, melynek ugyan nem volt hangja, melyet azonban Erzsébet — és csakis ő — jól megértett:

— Megbolondultál, Lizocskám? Ilyen sötét köntösben, mikor én - - -

Visszafelelt neki, összehunyorított szemmel, fagyosan és megvetően:

— Éppen az-okon! Helyedbe, vén maskara! Vagyok öreg, tartom a méltóságot és gyászolok gyászban, hogy följebb sem lehet!

— Ha te magad vállalod cserélni..? Bánom is én!

Olyan őszinte beszéd volt ez, amilyenre a szájuk sohasem nyílhatott volna. De most már megszakadt.

Dölyfösen és elúnva, aminek eddig örült — a szembeszédet — Erzsébet félrefordította fejét. Azon túl úgy űlt hideget sugárzó trónusán, mint aki se lát, se hall.

A királyné elkomorodása nem éppen csak haragjából fakadt. Sőt a néma feleseléssel ez mintha ki is lobogott volna belőle. Kiszorította az a nyomasztó fájdalom, mely a homlokában lüktetett.

Ez a szinte szakadatlan főfájás volt a különben virágzó egészségűnek látszó, hatalmasan fejlett testű asszony életének egyik fő átka. Ha valami apró öröme lett volna is, nem engedte neki, hogy azt kiélje. Szomorúságait viszont még nehezebben viselhetőkké tette s így megduplázta. Kész prédául kiszolgáltatta az örökös testi nyűgöknek, az áldozat csak szenvedett bele a világba és nyomott lélekkel fogyasztotta az időt, mely kétségbeejtő lassúsággal ballagott s mely az ő számára semmi reményt sem tartogatott többé.

Bajának kezdetén még az egész udvar nagyon megijedt és Erzsébet fölös számban hozatott s hallgatott meg doktorokat. Az európai orvosiskolák majd minden neves tudósa megfordult nála. Valósággal versenyeztek hogy megszüntessék, vagy legalább enyhítsék szenvedését. De még a baj rejtelmes okát felkutatniuk sem sikerült. Erre aztán lassankint a becsvágyó doktorhad is elkedvetlenedett és Erzsébet maga is megunta a céltalan próbálkozást. Lelke mélyén lenézve a nagyképűsködőket tehetetlenségükért, jó idő óta már nem is engedett orvost a közelébe.

Annyi vigasztalása sem maradt, hogy szerencsétlenségében legalább résztvevő gyöngédséget várhaszon valakitől. Mióta a nagy doktorjárásból kiszívargott, hogy az európai hírvű kiválóságok a panaszoknak semmi fogható okát nem találták, többé nem is hitt senki komolyan azok valódiságában. Annál kevésbbé, mert hiszen a nyűglődések ellenére Erzsébet még

mindig élt, sőt fiatalabb éveihez képest jócskán meg is telt. Orcái virágzóbbak, mozdulatai rugalmasabbak voltak, mint valaha. Tudta ezt ő is és jöttek órái, mikor szinte meggyűlölte saját testének hazug virágzását, mely még a mások sajnálatának gyöngé kárpoztól is megfosztotta. Évek óta nem is kereste többé. Beletörődött hogy ez így van, hogy szenvedéseinek tetejébe még az igaztalan kétségeskedést is viselnie kell s hogy a méltatlan sors ellen nincs számára fellebbezés.

Kínja ma a rendesnél is jobban elővette. Ahogy ott ült kényelmetlen királynéi pompájában, szemét az elétáruuló tarka képre szögezve: látása mindinkább megzavarodott. Ködös vibrálásban remegett előtte a levegő. Majd egy villámszegélyes csillagképződmény jelent meg ebben a foszforos rezgésű levegőben. Rugalmas, nyúlékony és nyughatatlan körvonalakkal elkezdett tágulni, zsugorodni. Rávetítődött saját kezeire, falra, pompás ruhákra és mindenre, amire éppen rápillantott. Mondhatatlanul fárasztóvá tette elviselését azzal, hogy folyvást figyelni kellett változó alakulatait s azt a fonákságot, angy rávetítődésével megbontotta a dolgok valódi képét. Míg egyszercsak amilyen hirtelen jött, ugyanúgy el is tűnt a fertelmes polyp. De nem ám, hogy nyugtot hagyjon! Hanem hogy egy még sokkal zavaróbb jelenségnek adjon helyet.

Erzsébet ezt is ismerte már és panaszos nyöszörgést fojtva vissza, vette tudomásul, hogy a környező dolgoknak fele kezd elveszni szeme elől. Éles vonalban felezett terem közepén ül, félbevágott emelvényen. A tisztelgésre elővezetett uraknak nincs, csupán fél arcuk. Félarcból egyszemmel néznek rá a felezett testű, szörnyetegékké torzult emberek s neki magának is csak két és fél ujja van, mikor csókra nyújtja szegény, hideg jobbját...

Szeretett volna felsírni lázadó tiltakozásában.

Anyósa azonban épp most kelt fel helyéről, hogy unokaöccsének, László hercegnek karján megnyissa a bálát. E gondtalan mosolya alól is élesen figyelő

vénasszony — a „Bálvány“ anyja és besúgója — előtt, a legkisebb szabálytalanságot sem követhette el a hivatalos ceremónia közepett. Megfeszítette hát akaratát s igyekezett elterelni figyelmét azzal a fonák képpel, amit ez a táncoló pár nyújtott. A nyolcvannégy esztendő s matróna, tarka ékességgel ősz fején...! Födetlen vállakkal és repülő viganóval...! A daliás lengyel herceg karjai közt...! Ahogy a „lapockás“ táncot járják...!

Micsoda megcsúfolása természetnek és az aggkori méltóságnak! S be gyűlöletes ez a vén asszony, aki hajlott kora ellenére is így szökdécselhet, míg az ő cserélt szerepe: ülni s az ajkait marni!

A keserűség megint előtötte. Az ingerelte legjobban, hogy kárpótlásul nevetségesnek sem bélyegezhetette magában a vetélytársát. Mert bármilyen fiatalos köntösbe bujt az anyakirálynő, akármilyen korához illetlen dologba fogott, gyarlóságain mégis valami olyan fejedelmi grandezza tűzött keresztül, mely elnémította környezetének ítéletét s amit nem lehetett tőle elvitatni, sem pedig utánozni nem lehetett.

Ugyan mi a titka? És hogy üthetne léket mégis azon a tekintélyen, mely mélyen lenyomja az övét? Hogy kellene megtörni azt a friss fiatalosságot, mely egy végevárhatatlan hosszú élet állandó háttérbeszórítatásaival fenyegeti őt?

Ez a kérdés motoszkált egyre a fejében.

És hányszor fog még így forrongani, anélkül hogy megoldást találna...!

Tehetlenségének gondolata szinte megszédítette. Egy percre lehunyta szemét.

Arra nyitotta föl, hogy valaki ott áll előtte.

Garay volt, a nádor.

A nagy, komoly ember figyelő gyöngédséggel nézett föl rá.

— Palatinus...! — lehelte neki remegő ajkai közül, eszmélkedően. — Kíván valamit?

— Úgy véltem — vonult aggodalmas redőkbe a férfi homloka — ha fölséged bár alacsony állapotom-

nak csekély volta szerint is, táncot parancsolt volna osztani nekem, mint szokás... De ím, renuntiálok.

— S ez... miért?

— Fölséged mintha kornyadoznék. Darab ideje ügyelem.

Erzsébet megijedt.

Ha egyszer úgysem és senkisésem segíthet rajta...! Csak nem nyújtott ő itt valami siralmas látványt? Összeszedte magát és egyenesen megkérdezte:

— Oly fölöttébb-igen rútnak és töretettnek lát-szom tán lenni, itt a sok virulás közt?

— Fölséged...! — botlott hátra Garay a pusztá föltevésre. — Ahol fölséged floreal, a legjava virág is csak holmi kerti ültetményszámba mehet!

— Az is lehet ám tetszetős! — oldódott a fagy Erzsébet szíve körül.

S szeméből egy aggodalmas, — félig kihívó, félig gúnyos pillantás érte Garayt.

De az állta a sarát!

Legyintett csupán az ellenvetésre.

— Fölséged küllemei bámitók és mellyreütők! Senki asszonyéval egybe nem vehetők. Tündérnéké hallatik tán efféléknek lenni...! Nő, csak azt beszél-lem, kit mindenki beszél s a leghímesebb rózsa is lan-kadozhatik — tette hozzá utóbb mentegetőzve, amiért nyers katonatempóval ilyen tisztán arcbamondta a királynénak véleményét.

De ez egyáltalán nem haragudott.

Sőt igen kegyelmesen bölintott:

— Köszönjük a kigyelmed jobbágyi komplimen-tumjait, bár érdemteleneket, uram! Az iránt sem tar-tunk ellenkezést most már, hogy elfogott biz' a kerengés e pogány melegben. Nem is megyek a táncba. Hanem azért sem féltene nem kell, sem innét el nem távoztatom. Fő-rang kigyelmed s maradjon közöt-tünk, hogy itt-ott szót válthassunk.

Nagy kitüntetés volt!

Garay keményvonalú, szép barna arcát el is öntötte a fény.

Karjára vetette palástjának uszályát és felhaladt a lépcsőn. Erzsébet pedig hátradült trónusán.

Nem ok nélkül esett, hogy olyan kurtára szakította a dolgot a nádorral, bár jóleséssel hallgatta bókjait, melyek újult önbizalommal töltötték el. Azonban — míg beszélgetésük tartott s ő egyre az előttük lejtő anyósán kalandoztatta szemét — egyszercsak váratlanul megtalálta a megoldást arra a kínzó kérdésre, mely annyi áttöprengett éjszakát szerzett eddig neki s melyet még az előbb is reménytelenül megoldhatatlannak tartott.

Hogy ez eszébe nem jutott már régen!

Mikor pedig olyan egyszerű..!

Valósággal föléledt a gondolatra. A levegő megszűnt vibrálni szeme előtt. A felezett arcok lassan megint kiteljesültek. Agya mindjobban kitisztult és ha főfájása nem is állt el egészen, de legalább nem kábította többé.

Világosan átlátta hogy mit kell tennie, tervszerűen, napról napra, hogy elérje célját s azon keresztül talán egy másik mégnagyobbat, míg végre — igenis! — letaposhatja anyósának lázító fölényét, elnyúheti szívós fiatalosságát és elfoglalhatja azt a helyet, mely mind koránál, mind pedig királynéi és hitvesi állapotánál fogva egyedül őt illeti.

Egy gúnyos mosolygással búcsút vett Jelizaveta képétől s fölpezsdült élénkséggel hajolt Liesl, a császári özvegy felé:

— Ha eljárták, fölségeden a sor, szeretett nővérrünk! — mondta, túlzott előzékenysége mögül azt számíttatva: vajon hogy lőhetne egy nyilat ennek az ellenlábásának is..!

A nagy szőke felfigyelt.

— Kivel táncolok? — kérdezte apró pillaverdesékek közt.

— Hogyan..! Hát nem közlette udvarmesterrünk?

— ...azaz hogy: igen. Csak elfeledém — mutatta meg harminckét egészséges fogát a leendő anyatárs.

És ábrándosan tette hozzá:

— Oly luxuriosus itt minden! Drágaságoknak forgatagja...! Míveltségnek, csinnak ritkánlátott értéke...! Sípok! Ékes dudaszól! Lánysoromat hozza eszembe, mikor még magam is - - -

— ...köztünk élt! — csapott közbe Erzsébet mohón. — Dorottyával, a bulgár királylánnyal, meg fölséged urának elsőbb aszonyával, a schweidnitzi Annával együtt!

No, végre elhelyezett egy csipésti
De korán örült, mert visszakapta.

— Margit hercegnővel egyaránt, kit meg fölséged férjura ösmert első asszonyául s fölöttébb igen kedvellett! — válaszolt Liesl, bár inkább megbolygatót emlékezetének nyomása alatt, együgyűségből, mint szándékolt rosszmájúságból.

S mélyet sóhajtott rá:

— Haj bizon, szép vala gyermekségünk, királyné asszonyom! Kit ha visszasírnánk imitt-amott, nem lenne csuda! De hagyján! — intett. — Táncosomat tudnom lenne most az első. Ha kegyeskednék - - -

— Észben ugyan nem tartogattam, hanem lássa, kinek dolgal — vetette félre fejét Erzsébet, színleg szolgálatkészen, valójában azonban gögre fakadva és kudarcán fölszisszenve. — Palatinus! Hol a palatinus?

— Imhol vagyok, fölség!
A királyné Lieslre mutatott.
— Ha mondaná - - -!

Már mondta.

Aztán vígasztalólag tette utána:

— Igaz, nem éppen fölöttébb tetszetős Ziemowit herceg úr, de jó főnemzetség s annál derekabb táncos! Láme...! Observállá figyelmünket s jődögél is! Liesl szinte sajnálta.

Egészségtől pattanó két érett szőlőszeme alig palástolt ébredéssel álldogált Garayn.

Be sem igen várta, míg ez a hallótávolságból visszavonul.

Jó németes és fejedelmnői szemérmertlenséggel csettintett oda Erzsébetnek:

— Nagy fő-legény ám ez a fölségtek palatinussa-
ökgiyelme! Kit fölséged helyében én bezzeg...! Zab-
lán fogva, kurtán hozzám tartanak s így-úgy okon
még egy kis nádméztül se nagyon tiltogatnék! Persze-
hát...! Más nekem, özvegyül! Fölségednek azonban
élő s szerelmes ura nagyon!

Nem is álmodta volna, hogy milyen kegyetlensé-
get mívelt éppen ezzel az utolsó helyreigazításával!
A titkon vérző legfájóbb pontján sebezte meg — s
ezúttal igazán ártatlanul — a királynét, aki hosszú
ideje már csak névleg tarthatta magát Anjoui Lajos
hitvesének...

Erzsébet egész elhalványult a váratlan ütéstől.

— Jobbágyom s szolgám Garay, nem pedig vér-
kergetőm! A magyar udvarnál különben sem szokás
a ki- s bejáró! Ez nem feslett Wienna, fajtalan Prága
s nem is latorkodó Páris! — készült most nyíltan le-
rontani a császárnéra.

De percekbe telt, míg össze tudta szedni lélek-
jelenlétét.

Akkorra pedig elkésett.

A zene elhallgatott a karzaton. Az első tánc be-
fejeződött. Árgusszemű porkolábja — az anya-
királyné — fölvonult László herceggel a dobogóra.

A két táncos a trónszékek háttérében váltotta
egymást. Kölcsonösen lovagi bókot cseréltek s azzal
Ziemowit ott is seperte zártujjú tenyérrel a gáláns
körivet Liesl előtt.

A császárné nehézkesen felkelt, párat botlott
előbb szoknyájának csipkeprémezésében s indult.

Olyan esetlen képet nyújtott lehibbanó járásával,
rengő csipeivel és kocsonyázó kebleivel, hogy Erzsé-
bet önkéntelenül felkacagott és ezzel szerencsésen túl
is adott az elgömbült kedvén.

Lent a teremben ezalatt mozgás támadt. Urak, hölgyek, fölkeltek helyeikről s hosszú, váltakozó rendet álltak egymással szemben.

A bál telibe fordult. A dobok halk és unszólo döbbenésekkel jelezték a kezdést. A muzsikusok aztán rágyújtottak a kicsit jajongó, de mélyén ritmikusan lüktető és annál vérpezsdítőbb „süveges“ tánc zenéjére.

Süvegesnek azért nevezték ezt a játékot, mert — férfi — süveggel kezében nyitotta. Föltartotta feje fölé s úgy negédeskedett, andalgott, majd meg ingerkedett és bomlott, hol alatta, hol vele. Eleintén csak egyedül lejtett a két szemközti sorban fölállt, többi táncos közt. Mikor azonban betelt a magakelletésével — vagy mikor úgy adódott legváratlanabbul — hirtelen megtoppant kiszemelt táncosnője előtt és odaingerkedett neki süvegével. Csalogatta, édesgette, járatta utána, sorok előtt-mögött, párok közt bujkálva, mígnem az ügyes kezeckéknek sikerült egyszer mégis elkapni a csalétket. Akkor a győztes hölgy — kegyelme jeléül — táncot adott legyőzöttjének s aztán egyedül fogva a csalogatásba, új párt választott.

Az udvarmester, simontornyai Laczkfy — egyébként főlovászmester is — ma estére Zámbo Miklós kincstartónak osztotta a kezdést. Persze főállapotára ügyelt s nem a külsejére! Mert ennek alapján ugyan aligha lehetett volna legények javának mondani az ötven dér csipte, temérdek, hasba-vállas férfiút! Hozzá rézsút hátraeső, merev sörtehajjal benőtt homloka volt ökigyelmének s apró hunyorgó szemei, melyek élénk és ravasz tekintettel úszkáltak jobbra-balra. De hát a méltósága, no meg a drágaságokkal rakott dolmánya, sokat szépített és sokat takart is rajta. . .

Valami hosszasan nem járta egyedül. Mihamar megizzadt s csepegő verítéke nagyban veszélyeztetvén kiboruló ékes torokhímjét, egy-kettőre erdélyi vajdáné asszonyom, a csinos Lossonczy Telekdy Anna előtt termett. Ahogy lehetett, megfogatta magát.

A nyúlánk Anna sok éljent aratott szép külön-táncával. Hanem a választása sem volt éppen rossz!

A Zovárd-nembeli, bölcsi Zudar Istvánra esett az, a király ifjú és dali főkomornyikjára.

Hát ezt csak tetszés szerint választották! De ő már nem tehetette ugyanazt. Udvari hivatalos ember lévén, neki parancsban adták ki a hölgyét. Máskép kinek is jutott volna eszébe Szepesi Jakab országbíró úr felségével, Heczem asszonnyal — ezzel a vén rizporos zsákkal — táncba rázkódni? Pedig az anyakirályné fő udvarló dámája nem árulhatott petreszelymet!

No, nézte szegény úr, hogy mielőbb átjåtssza süvegét a szederjes kezeknek s azzal lerakta gondját.

Utánuk azonban bizvást elnémulhatott a fojtott nevetgélés. A most következő párokon a legbírálóbb szemeknek is föl kellett fényleniök. Az Ostolya-nembeli Stiborici Stibor trencsényi főispán — a „Vág ura“, ahogy roppant dominiumai miatt nevezték — a maga lengyelesen tobzódó fényűzésében, harminchárom évének teli virágzásában, igazán fölséges képet nyújtott. Még az a kis társaság is fölfigyelt rá, mely pedig épp azért vonult a karzatot tartó oszlopok közé, hogy a táncolók bohóságaiba bele ne sodródjék. Tudós magiszterekből, tollforgatókból, historikusokból, bölcselőkből, doktorokból s más ilyen fő-komoly-ságú urakból verődött össze ez a kis csapat. A király nagy súlyt helyezett rájuk. Ha idejéből telt, szívesen jelent meg köztük, sőt olykor vitáikba is beleereszkedett.

A társaság középpontjában Kaplay Dömötör, őfelsége kancellárja állt. Magas, nyugodt tartású, méltóságos tekintetű aggastyán volt, olyan homlok-kal, melyen láttatlanban is ottérződött a tudomány jegye. Mályvaszín bársonynadrágot, ugyanolyan dolmányt és pávatollprémes, aranytaréjos főveget, — hozzá sarkantyús kordovánlábbelít viselt. Ha nincs vállán a földigérő hermelines „kápa“ s mellén az ékköves kereszt, a kor szokásához képest ugyan senki sem sejtethné benne az Egyház jegyesét! Pedig fejlődemi rangot hordott e minőségében, lévén övenerabilitása: az esztergami érsek s Lajos király közben-

járása folytán, a pápa jóvoltából, Magyarország legelső kinevezett bíbornoka. Azonban jogi, politikai és diplomáciai tudásának rangja sem maradt az Egyházé mögött.

Szomszédja — Alsáni Bálint — szintén nagy személyiség számba ment, úgyis mint pécsi püspök, úgyis mint az ugyanott virágzó Universitas bölcs-hírű cancellárja. Most kissé félrevonult, látszólag mintha a közfigyelemben osztoznék, de valójában inkább hogy a macsói bán — Horváthy János — közeléből kijusson. Ez az ember nem tartozott közéjük s nem is szenvedhette, sem természet szerint, főképp nem azonban testvére — Pál — a zágrábi püspök miatt. Riválisa és szüntelen áskálódó ellenlábasa volt az!

A szót Apród János — a király kedvenc történetírója és személyi titkárja — egyébként küküllői főesperes, ragadta magához.

Figyelmeztetőleg vonta meg egy, a teremnek hátul, neki szembenálló, kicsiny, csontosfejű férfi talárisát:

— Fra Stephanus de Insula! Vélem hogy kár elszalasztani...! Lehet kiválóságod a milanoi, meg a toulonsi főiskola első licentiandusa, párisinak is fő-fő praelectálója, de ilyet ott sem mindennap láthat!

A tudósok komoly szemmel nézdegélték a szép lengyelt.

Még Pál úr — a bencés testvérek pannonhalmi kormányzója — sem állhatta meg tetszetős fejcsóválás nélkül. Csak azt sajnálta forró magyar szíve szerint, hogy ez a remekbeformált ember tizenöt esztendő apród-kora óta és mostanig kivivott magyar főállapota ellenére sem tudott igazi gyökeret verni ebben a földben.

— Kár, kár! — sóhajtott. — Láthatnám vaj' kegyeres híveink közt...!

— Bizony! S ki tőlünk szívogatja erejét: szokásinkat és virtussainkat is vönné át, ez lenne illő! — helyeselt neki a historikus, elgondolkodott orcával.

Makrai Benedek — a prágai majd párisi és

páduai egyetemek bölcséleti magistere — hasonló véleményen leledzett.

— Feleséget is „odatúlról“ hozott! — legyintett kissé bosszúsan. — Polyák módra Dobrochnának nevezi, pedig legalább — bevett deák mód szerint — Benignának híjhatná! Hogy már se így ne lenne, se úgy!

— Hallom, nyikkanni se tud magyarul az asszony?

— Gyermekei sem! — tüzesedett a magister. — Elmondhatjuk *inter nos* uraim és szerelmes barátim, hogy polyák biz' a Vág ura őnagysága, az ő szive gyökeréig!

— No, no! Ennyire tán mégse rútoljuk! — látta helyénvalónak a bencés pártulfogni a jelen nem lévőt. — Lelkünkben jár itt azt is tisztán megmondani, hogy cselekedeteit véve, azért jól ügyködik a magyar-nak Stibor ispány uram! Mert fajtánk sem vitézkedhetett volna nála különben őfelsége oldalán, a velencei s bolgár hadjáratokban!

A bántódott honfiak azonban mái túlságosan belekeserítették egymást az elégületlenségbe.

— Eh! Lengyel kalandor! — költetlenkedék Kolozsváry Miklósfia György, egy javakorú és jóképű, de feltűnően nagy és nyerskezű uraság, aki testvérel, a hasonlókép vörös és cserzettmarkú Mártonnal együtt támogatta az oszlopot.

Atyjuk szellemi örökébe lépve, képfaragó művészek voltak mind a ketten s azoknak sem akármilyenek, mert nevüket a Magyar Birodalmon túl is szárnyára vette már a hír. Együttjártak mindig és összetartottak s Márton most is nyomban a testvére erősítésére sietett.

— Hatalmaskodó, zenebonás úrnak hallatik lenni Stibor! — tódította. — Kit a jobbágyain és főkép asszonyállatjain tett bánásáról beszélnek, álmomban is távoztatnám s engedem a füleknek! Superveniála ugyan egyszer nálam, képének megfaragtatása felől, de — ebmarta disznószüvettel! — menjen csak polyákhoz!

A bencés igyekezett jóságosan tréfára fordítani a dolgot.

— Valld be nó, öcsém és sohase szégyelld! Követének foglalatossága miatt indítottad biz' följebb az orrod!

— Hát... Mitagadás..! — pirult el a művész. — Udvarló bolondját, ama bitang Beczkót küldé hozzá, nyú megegye helyén!

— Ilyen gögöt tenni magyar úron s hozzá artifex emberen! — igyekezett legott pártot teremteni röstelkedő testvérének György úr.

És unszolólag nézett körül.

Onnan kapott azonban választ, honnan nem is várta.

A vitatkozókhoz új csapat szegődött. Négyöjük idegennek látszott s az is volt. De az ötödik — a vezető — magyar uraság és nyomban megértője a villogásnak.

— „*Quam ferus et vere ferrus ille fuit!*“ Már a régi római költő is megmondta, Gyurka öcsém! Egyebet mint jó szablyát, hiába is keresnek Stiborban magnificentiáitok! — húzta föl szemöldökét s vele feje bőrét, mely azzal a sajátossággal bírt, hogy egész tarkójáig tudta továbbítani az arcvonások minden mozdulását.

Lukács óbudai prépost volt, a tervbevett budai új egyetem kiszemelt korlátnok.

Sorban mutogatta be a szárnya alá vett külföldi vendégeket s ezzel szerencsésen lángját is koppantotta a vitának.

A figyelem a jövevényekre fordult.

És méltán!

Elsőjüket — Monaci Lőrincet, egy barnaképű és szép fehér fogait villogtató uraságot — nem kisebb megbízó, mint a velencei Signoria küldötte a mai örömnünpre. De jött volna küldetlenül is, mint ez a nyomban latinra forduló beszélgetésből kitűnt! Mert követi állapotán és velencei nótáriusságán kívül még a múzsákkal is szoros barátságot tartott s igen szerette volna valahára közlelől is látni Európa legendáshírű,

legnagyobb királyát, kiről --- egy szép versezet nyomta a begyét. Népének közlékeny módján mindjárt ki is hirdette, hogy igazi humanista szellemben, csillagképpel fogja hasonlítani Ludovicus Magnust, népét pedig titánokkal, kik az egész világ hódolatára méltók.

A tudósok büszke szerénykedéssel hallgatták Monacit. Meg is szorongatták a híres olasz poéta kezét, hogy csak úgy ragadozott tőle az öt ujjal!

De társának, Allegretti Jakab forleii költőnek is kijutott. Ez meg egy ódától terhesen támolygott itt a vakító napkeleti fényben s csupán azt fájlalta, amért szakszerű magyarázatot nem adhatott tüstént harmadik társuknak arról az újszerű formáról, melyen Lajos király dicsőítését meg akarta írni. Ez a kékszemű, lenhajú ember azonban — Suchemwirt Péter — sem olaszul, sem latinul nem értett, lévén osztrák származású felnémet az Istenadta s a német udvar költője. A teuton gög, mely semmi más nyelvtudást nem tart szükségesnek a sajátján kívül, most bezzeg bosszút állt rajta! Kézzel-lábbal igyekezett hát pótolni a fogyatékoságát. Hanem azért a magyar urak így is megértették hogy rímes címerszöveg-költő legyen valójában és most az Anjou-címer liliomairól készül egy remeke.

Megéljeneztek Paulo Pál zárai patricius, történetfróval együtt, akit már többször láttak az udvarnál s szerettek is, előkelő modoráért éppúgy, mint világos koponyájáért.

A teremben ezalatt folyt tovább a tánc. Carara Katalin padovai hercegnő — Frangepán István büszke szép neje — általános tetszést aratott. De a másik Frangepán gróf, János felesége — Anna — sem maradt le sógornője mögött, sem külseje, sem rangja szerint! Ez meg VII. Majnhárd görcki uralkodó gróf leánya volt s annyi fölséggel illette fehérszöke szépségét Bebek Imre horvát-dalmata bán karjai közt, hogy a két Kolozsváry testvér markában mindjárt megmozdult a láthatatlan véső.

Rajtuk kívül azonban itt tündököltek a többi or-

szágnagyok is, nagyrészt. Valamennyi palotás nagyasasszony, kisasszony, — nagy és kisbemenetű dáma, — órás hölgyek, — sőt a külföldi követek is elüljáró dolguknak tartották megjelenni. Franciák, lengyelek, oroszok, — németalföldi, spanyol, balkáni küldöttek és velencések: színpompás foltokban hullámozottak a pálcás-ifjak körül, akik pazar vertarany tálakon hűtő italokat kezdtek felszolgálni a teremben.

Csak három lélek volt itt, kiket gazdagságnak és félségnek ez az álomforrataga el nem ragadott. Ezek szívét nem érintette sem vetélkedés, sem kíváncsiság, sem érdek, — sem egy is azokból a mohó törekvésekből, melyek egyike, vagy másika minden más szívét megilletett itt most, szárnyával.

Mire a királyné az aransarkantyús vitézek és Szent György lovagok fogadásával is elkészült, egyszerre a terem jobb sarka felé fordult. Bíborbaldachin alatt bóbiskoló apródfiucskák közt, megpillantotta a nap tulajdonképpeni, de mindenkitől elfelejtett hőseit...

Hárman voltak s mind a három: gyermek. Két leány, egy fiúcska. A lányoknak ő volt az anyjuk s most hirtelen szívébe markolt, hogy milyen elhagyottak és sápadtak.

Az erőltetett mosolygás lehalványult arcáról.

Önváddal teli, sőt e percben ellenszenvéről is megfélemlkezve, fordult anyósa felé:

— Nézze a mi kis Máriánkat, anyám! Már csak két nagy szem, az ártatlan! Hedvig is majd eldül. Beszélleniök, mozdulniuk sem szabad! Nem lenne elég a maradásbul? Tenne tám fölséged valamely dispositiot...!

— Zsigmond még ugyan fürge s ő a vendég! — válaszolt Jelizaveta, igyekeztvén mindjárt kezdettől visszaverni azt a rejtett kísérletet, mely szórakozásának félbeszakítására irányult. — Meg aztán, — tette hozzá egy kis negédes tokát eresztve — az egeres táncrea el is ígérkőztem országbíró urammal, öngagságával...!

— S ha a kicsinyek közben nyilvánosságosan el-

alszanak...? — nyilallt vissza egyrohammal Erzsébetbe a gyűlölet.

Hát ebben volt valami! És minthogy az anyakirálynő kényesen féltette udvarát minden oly eseménytől, mely a zavarnak, vagy nevetségnek csak egy parányát engedte volna hozzáférközni, egy kis sóhaj-tással meg is adta magát végül.

Bevárta míg a császári özvegy visszatér a táncból, aztán jelt intett az udvar visszavonulására.

A muzsikuskok pezsgőütemű köszöntőre zendítettek. A meghívott nép reverenciába hajolt s a nevelők közt haladó királyi gyermekektől követve, az uralkodócsalád ezzel átengedte vendégeinek a mulatás színterét.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VI.

Azzal a felszabadulását célzó elhatározással, melyre Erzsébet az est folyamán jutott, az életét nyomasztó tehernek egy tekintélyes része szakadt le a lelkeről. De még korántsem jelentette azt, hogy minden gyötrelmétől megmenekült volna!

Sőt!

Ami most várt rá — anyai minőségében — kétségtelenül egyik leghatalmasabb próbája volt a szívének.

Az Európaszerte dívó szokás szerint, az írott jegyességi szerződésnek vitathatatlan nyomatékot kellett adni...

Okos asszony létére a királyné jól tudta ugyan, hogy tízesztendőös lánykájának kopulációja a tizenkétéves császári sarjval nem egyéb komoly tartalom nélküli formaságnál, sőt hogy egybeadásuk kánonjogi érvénnyel sem bír. Most mégis mardosó fájdalmat érzett a gondolatra, hogy Mária fejletlen, angyalszűzi kis testét egy idegen figyermek reggelig tartó közelségének átengedje. Hiába ment keresztül már kétszer ezen a torturán egy évvel fiatalabb lánykája, Hedvig által, kit legutóbb is pár hónapja, másodízben kellett Lipót osztrák herceg fiacskájának, Vilmosnak háló társul át bocsátania! Azért csak megremegett a közeledő eseményektől és könnyek fojtogatták a torkát. De iparkodott bánatát elpalástolni és magában egyre fölszabadulásának fogadalmát ismételve, hagyta hogy anyósa cselekedjék.

A gyermekek nászi pompával fölkesített, közös hálótermébe érve, Jelizaveta nem is késlekedett. El-

távolította a szolgálattevő kamarásurfiakat, palotás-lánykákat s a dajkán kívül minden idegent. Helyt mutatott a két anyatársnőnek és legott elébeintette a kis mátkákat.

Tekintete a szokott derűvel nyugodott unokáján — Márián — aki lesütött szemmel és szorongva állt meg előtte.

A lányka nem volt éppen szép gyermeknek mondható. Ehez túlságosan hirtelen nőtt s tartása kissé meg is hajolt. Azonkívül a gyermekszépségeknél megkövetelt gömbölyűségeknek s a fehér és rózsás színek bájos keverékének is híjján szűkölködött. Szikár vállalai, sovány és lapos lábszárai inkább fiusan hatottak s hozzá barna-sápadtságú arcát is túlerősen dominálta a húsosan fejlett orr. Mindezek ellenére azonban valami olyan megkapó szelídség, olyan ártatlan bizakodás és mindenre kész engedelmesség áradt ki törékeny kis lényéből, hogy sokkal vonzóbb lett általuk, mintha csupán csak szép lett volna. Akire komoly, bárnyospillantású dióbarna szemét egyszer is ráemelte, annak szíve mélyéig hatott ez a folyvást esdeni látszó tekintet s ellenállhatatlan kedvet érzett a barnafürtös fejecskét megsímogatni.

Jelizaveta sem vehette ki magát a vonzás alól.

Rizspor-szederjes kezét ráhelyezve a gyermek asszonyos főköttőjére, intézte hozzá az ilyenkor szokásos kérdéseket:

— Fenség, tudja-e hogy mi nap ez a mai?

— Tudom, — felelt szinte öreges-komolyan azonnal a lányka.

— Nos, hát akkor beszélje elő nekünk!

Mária lebecsátotta hosszú pilláit, mintha bentről akarná olvasni a napok óta magolva tanult leckét:

— Azon végzések szerint, kik a magos császári Házzal végeztetnek és köttetnek, ma vagyon kopulációm fennkölt jegyestársammal, Zsigmond úrral, római szentbirodalmi főkameráriussal, Csehország örökössével, őfenségével...

— Vigyázzunk! Valami kimaradt.

A lányka felnyitotta szemét.

Elpirult.

Aztán sietős lélegzettel lehelte hozzá:

— Igen...! Luxemburg örökösse!

— Úgy, úgy! — bölintott kenetteljesen Jelizaveta, inkább a karosszéke két oldalán helyfoglaló anyatársnők, mint Mária felé. — Meglássa s jól megtudja kedvesem, hogy ezentúl még álmából ébresztve is mondhassa őfenségének összes titulussait! Csak így hordozhatja majd méltóképp őket! No! Most pedig főnséged, Zsigmond...!

Az oldalt feszes tartásban álló fiucskához fordult szavaival.

A tetszésnek egy palástolhatatlan villanása futott keresztül arcán.

Ami szépség és kellem unokájából hiányzott, az mind sokszorososan megvolt ebben a nagyratárt kék-szemű, aranyfürtös fiúban. Tartása délceg, mint egy kis katonáé. Tagjai formásak. Teste csupa élet, csupa izom. Domború homlokán s ahogy az állát fölszegte, meglepő értelmesség és öntudatosság érződött. Lát-szott, hogy bár nem elsőszülött fia a négyszer házaso-dott IV. Károly császárnak, mégis uralkodásra nevel-ték s hogy ez a nevelés nem veszett kárba. Egyetlen hiba nélkül azonnal megfelelt a hozzá is intézett kér-désre, mely után most már a két anyára került a sor.

Fölkeltek és egybefonták a kis jegyesek kezét.

— Utánam s Bogiszláv nagyatyja után, jámbor pomerániai vért örökölt fenséged, fiam. Éljen békes-ségben fennkölt mátkájával s szeresse őt — szólalt meg elsőnek Liesl, minden marconasága ellenére most mégis megremegő hangon. — Ezbéli állapotukban is őfönségét mindennemű immunitásokban, majdan ha-tároknak birodalmiban, feje fennállásáig megtartsa és confirmálja. Szent Valentin napján szültem főnsége-det s kereszttségben nevét Szent Zsigmond burgund vértanú-királyfi után adtuk. Viselje szem előtt példá-jukat s ha Isten Őszentsége elbocsájtja előtte, meg ne kisértse, — ne útálja meg az ő gondja viselését! Ez légyen intésem s anyai hagyományom.

A nagy markos kéz kicsit még ott vesztegelt a

szőke gyermek jobbán. De különösképp most sem nagynak, sem markosnak nem látszott. Sőt olyan könnyűnek és érzékenynek tűnt fel, mintha megolvadt alabástromból lett volna.

Aztán Liesl félrefordult és lopva megtörülte a szemét.

Átadta a szót Erzsébetnek.

A királyné arcán vonaglás futott keresztül. Lelke ellentétes érzések közt hányódott. A császárné meleg szavai meghatották. Másrészt azonban anyai nagyra-törése sarkalta s égett benne a sértődöttség, amiért leánya sorsát nélküle határozták el.

Végezetül mégis ez az érzése győzött.

Jelizavetára pillantott és megszólalt ő is:

— Nem ilyen-olyan csepredék fönséged s fejedelmi személyek közt is jó rangot tartól Nagy birodalmak várományos királya, bár nemére gyöngé és korára gyermek. Ezért mikor *perfecta aetasra* jut s eléri, kire neveltük, hogy fejére fődik örökségét, a koronát: viselkedjék Zsigmond úrral, ahogy megillető . . .

Ő tudta, hogy mit ért ez alatt!

S ajkán elégedett mosolygás jelent meg.

Örült hogy sikerült visszavernie a gyöngeség kísértését.

— A gyermek, — nekem is a gyermekem sorsa az első! — gondolta, ellenállását erősítgetve. — Rangjának, jövődő módjának rovására nem nagykeblűsködhetek . . .

A másik kettő egyébként el sem értette a szavai-ban rejlő célzást. Csak a rangban magosabb gyermek rátartó királyanyai intelmének vették és helyénvalónak találták.

A cselekvést Jelizaveta ragadta magához.

Odaintett a vén dajkának:

— Izota, helyezzék Marenkát Zsigmond herceg mellé! Tegyétek össze őket mennyegzői nyoszolyába, hogy hitvestársi öleléseket válthassanak! Adjatok nékik helyet és fölös alkalmatosságot hogy együtt alhassanak és időzhessenek, mint ez a házasságban egyesülteket megilleti . . .

A vénasszony alázatos bókra görnyedt.

A fejedelmi anyák kezébe csúszatták fejedelmi ajándékaikat.

Aztán elbúcsúztak gyermekeiktől.

A küszöbről Jelizaveta még egy fénylő pillantást vetett a kicsinyekre.

Tekintetében hajdani emlék villant...

— Haj, haj! — hunyorított jelentőségteljesen. — Az efféle látomány...! Szinte kilopja az álmot az ember szemiből...! No nem?

Erzsébet füle mellett hagyta futni a kérdést. Szeretett volna az anyósa arcába sujtani; oda, ahonnan az a rejtelmes jóslat indult, amitől ő iszonyodott és most vére árán is megváltotta volna ártatlan leánykáját.

De csak azt tehette, hogy kilőjje erre a legszomorúbb órájában is illetlenül pajkoskodó öregasszonyra, kiforralt tervének első nyilát.

Visszaadta hát a mosolyt és látszólag a leggyöngédebb féltéssel mondta:

— Pedig arra az álomra mind nagyobb szüksége vagyon fölségednek!

— Ugyan...! S mért?

— Napok óta figyelem. Hirtelen és igen rokkán, anyám! Tánca sem a régi. Rossz végítül félek, kit Isten távoztasson!

— Gon... Gondolod?

Közben odaértek Jelizaveta lakosztályának küszöbéhez.

— Sajnal — sóhajtott Erzsébet.

És a császárnét utánahúzva, bókkolt, sietten visszavonult.

A matróna száján állvamaradt az ő örökös mosolya.

Levegő után kapott, aztán megkövülten, riadtan bámult a szép fekete asszony után.

VII.

Izota felvetette a virágdíszes nyoszolya terítőjét. Feltornyozta a vánkosokat.

A diktahéjjon gyűrést látott. Másik oldalára fordította hát. A szuperlát függönyét fölvetette és végét odaerősiette az ágy-sátor felső rámájához.

Mialatt motoszkált, közben folyvást kotyogott a fogatlan szájával. A két gyermek pedig ott állt a szoba közepén és felnőttekéhez hasonló, nehézkes pompájában, idegenül nézegette egymást.

Nem ma találkoztak először. Lajos király akarata szerint a kis Zsigmond már egy éve a magyar udvarban lakott. De míg a házassági szerződés minden vitás pontjára nézve meg nem történt a végleges megegyezés, sem az uralkodó, sem mindenható anyja nem szorgalmazták a kicsinyek összeszoktatását.

Zsigmond úrfit nevelői és mesterei tartották megszállva. Reggel elő kellett vennie viasszal bekent tábláját s a vesszőt, hogy egész beleokuljon a betűvetésbe. Aztán következtek a hét szabad művészet első részének magisterei és a „trivium“, — egyelőre csupán három tantárggyal. A grammatika főképp olvasmányokból állt. Retorika a levélírást jelentette. Dialektikában inkább a megfontolt vitatkozásra helyeztek súlyt. Ám a délután órái sem maradtak szabadak! Ez az idő meg a különböző nyelvek gyakorlására kellett. Így a gyermekek legfőljebb kurta órákra s akkor is jobbára csak vásár- és ünnepnapokon lehettek együtt.

De ezekről az együttlétekről sem voltak valami

kedves emlékeik. A kicsinyek hajlamai túlságosan különböztek ehhez. Zsigmond fiúsan goromba tréfáival inkább félelmet keltett az érzékeny lánykában, aki növekvő idegenkedéssel húzódott félre a dölyfös, hatalmaskodó játszótárstól. Illetlennek és nagyban veszedelmesnek is ítélte magában Zsigmondot, — az viszont őt kiállhatatlan nyafogónak s minden jóízű csínytevésre alkalmatlannak.

Hogy most ilyen váratlanul összezárták őket, az meglepte mind a kettőt s fejletlen kis agyukban mérlegelni kezdték ennek a nagy közösségnek eljöhethető esélyeit. Minthogy azonban semmi megállapításra sem sikerült jutniok, az eleven fiúcska hamarosan kifogyott türelméből.

Meggyőződve arról, hogy a dajka figyelmét dolgai tartják lekötve, hátatfordított neki és hosszan kiöltötte rózsaszín nyelvét:

— Me-e-e...

Mária megdöbben ten és növekvő aggodalommal szemlélte.

Ez — és hogy Izota a benyílóba fordult, előkészíteni az ezüst orcamosó tálakat — arra indította Zsigmondot, hogy a sokatigérő tréfát ne hagyja abba.

Színlelt közömbösséggel elindult, hátamögé került a gyanutlan lánykának és teljes erővel megrántotta annak kétfelé osztott varkocsát.

— Mit málélkods, mafla! — dúcolta meg továbbcsúszottában az öklével is.

Mária fölsivalkodott ijedtében és önkételenül a bántalmazó kezekhez kapott.

De legott belátta, hogy egyetlen lármát ütnie époly képtelenség, mint az erős fiút visszatorolni. Lebocsátotta hát kezeit s elnedvesülő szemmel, tanács-talanul nézett maga elé.

— Majd föladlak, ha bántaszsz! — szüpögte, védtelenségének egyetlen, bár nem sokat ígérő fegyveréhez folyamodva. — És azt is megmondom, hogy multkor egy babot akartál a fülembé dugni!

— Árúkods?

- Én nem árúkodok!
- Te gyáva!
- Én nem vagyok gyáva!
- Csak bögni tudsz!
- Te meg gorombálkodni!
- De fönségek! Uramteremtőm...!

Izota toppant vissza a szobába.

Rökönyülten hallotta a szóváltás végét.

- Tám nem fogtok patvarkodni édes mézeim?

S épp most, a nási éccakátokon? — ragadta kéznél, felelőssége tudatában, a csintalan fiút.

— Így, fönség! Várjon itt szépen kis-uram, míg Marenkát levetkeztetem. Későre jár! Ideje nyugonni.

A lánykát meg ezalatt a fehér medvebőrös lócához vonta.

Leült s avatott kézzel kezdte hámozni róla a nehézkes parádé kellékeit.

— Oh...! — dűnnyögött hozzá. — Ha még egy percig kések, egymás szeminek esnek ezek! Kapnék a Dominátul, a véntül...! Tudom egy bizony Istenem! Hát gyerünk nó, ezzel a násfával! Lánc, te is mehetsz! Csak a derékfűzőnek eszibe ne jusson összecsimbózkodni! Mert akkor - - -

De ettől nem kellett tartani.

Az ezüstszinór jó szándékot mutatott és szépen engedelmeskedett.

A feszes derék lehullt a törékeny gyermektestről. Aztán a többi felsőholmi is.

Zsigmond szorgos megfigyelés tárgyául tett minden letett darabot. Amit látott, új volt neki és megfogta érdeklődését. Letett arról a tervéről, hogy az ingerkedést folytassa. Szájavégébe dugott ujjal, fénylő tekintettel, mindközelebb ódalgott. Végre egész szorosan ott állt már a pad előtt.

Hirtelen rámutatott a kis lajbira, melyet a dada éppen lehántott védencéről.

— Tik jányok ilyet viseltek? — kérdezte leküzdhetetlen kíváncsisággal.

— Majd még mmit...! Nem fiúk orrára való! — rebbent meg oltalmazólag Izot

De aztán ráeszmélve a helyzetre, ellegyintett füle mellett s tovább vetkeztette a kislányt.

— Hát igazis...! — dünnyögött. — Tudhassa...! Mán neki ezentúl...!

Mária nem tanusított vonakodást. Furcsállta ugyan hogy az estéli bontakozása most nem szigorúan négyszemközt történik, ám hogy pirulnia kellene, ezt nem érezte.

Zsigmondot állandóan szem alatt tartva, kilépett alsó gyolcsszoknyácskájából.

— Az ümögöt is levegyük? — kérdezte készségesen.

A dadának azonban nem maradt ideje válaszolni.

Zsigmondból kifakadt a csudálkozás:

— Micsoda silány a lábad! Ni! A karja is...! Tám csont sincsen belül!

— De van!

— De nincs! Rusnya vagy ám, hallod!

— Mán hogy mondhat flyet, főséges úrfi! — csóválta fejét a vén kotló. — Csinoskák vagyunk mink! Antul szebbek leszünk! Igaz-e, galambom?

Mária nem felelt. Bántódottan sütötte le szemét.

Látszott rajta, hogy Zsigmond megjegyzése még a hajrángatásnál is jobban megkeserítette.

— Majd megnölk! Ha én eccer meg fogok nőlni...!

Nem tudta azonban, hogy milyen hathatós fordulattal végezze a fenyegetőzését.

Elhallgatott hát s mostantól némán és szomorúan várta, míg Izota a másik gyermekkel is elkészül.

De Zsigmonddal nem ment símán a dolog! Az eleven flú ezer vásottságot talált ki, amivel a vén szolgáló dolgát nehezítse. Először is csak térdenállva engedte kifűzni a salavári cipellőségét. Mikor pedig ez megtörtént, nagy feszegetés után egyszerre olyan könnyen rántotta ki lábát a cipőből, hogy szegény Izota tottyanva ült le a földre. Dolmánykájához nem engedett nyúlani. Csiklandósságát adva okul, végignyargalászta a padot, gonddal vetett ágyat, a szobát és

— persze! — végül módját ejtette Mária felborításának is.

Csupán a király-úr ijjesztésével adta meg nagynehezen magát.

— Én megyek a szuperlát felül! — jelentette ki a megföllebbezhetetlen határozat hangján. — Csak ha a sinórt tarthatom, akkor fogok alunni.

Mit tehetett volna szegény cseléd!

Ha ez a békesség ára: ráhagyta.

Fölvonta a galloshéjjú selyemdunyhát a két gyermekre, gyöngefényű olajmécsest gyújtott a kandalláberek helyén s azzal lebocsátkozott a benyílóban.

Eltökélte: végigvigilálni a nagyjelentőségű éjszakát. De az egézsnap iótás-futás halálból kifárasztotta vén csontjait.

Egy-két szusszantás után mély álomba merült.

Éktelen zenebonára riadt föl.

Vélve hogy álma folytatódik, rökönnyelten kiáltotta el magát:

— Lauretomi szent Szűz! Kigyulladt a tető! Mindig ugatom, hogy ne járjatok égő szüvétnekkel a padláson, estel!

Aztán fölfogta hogy nem a cselédházban van, hanem főméltóságú helyen s erre pillanatok alatt kijózanult.

Átrontott az ünnepi szobába.

— Fönnségek! Fönnségek! — kiáltott. — Lánclobogós...! Mit művel, kisuram! Vesztegjen hé! Eblelkű nagy kanyójal! Már hogy ezt ugratja ki a számbul, Uram bocsá...!

Bizony, ijedelmes kép tárult elé.

A szuperlát húzózsínörja leszakítva, függönyöstől. Ágy, mint amit kutyák marcangoltak. Párnák a földön. Dunna fejtől.

Nagyobb baj hogy a menyasszony is a földön feküdt, kézzel-lábbal szétterülve, mint egy kis teknősbéka! Orrocskájából serkedt a vér. Meg volt ijedve halálból, hogy szólni sem tudott mindjárt.

Zsigmondnak annál jobban felvágták a nyelvét!

Támadásra is kész védelmi állásban állt az ágyon s a harsány rívásra fakadó Máriára mutatott:

— Csak párnaháborút jádzottam vele! De kiesett. Én nem tehetek róla!

— Igen! Kilöktél! — bátorodott Mária a dada karjai közt. — Mindig lökött, csak a fülemnél tartott vissza! Mán kétszer kiestem!

No nem . . !

Hát Izota belátta, hogy ebből semmi jó sem lesz így. Alvás legkevésbé. S holnap olyan zúzottak lesznek a kicsinyek, hogy lelket sem lehet majd beléjük verni.

Mit tegyen?

Virrasztani képtelen velük. Ha meg elalszik - - -

Megrázta fejét.

Aztán egyet gondolt, takaróba burkolta az elgyötört, álomsúlyos lánykát és rosszaló fejcsóválások közt indult vele kifelé. Nem kellett holmi találkozástól félnie. A királyi népséget is elnyomták a napok óta tartó ünnepségek fáradalmai. Idegen nem járhatott ezen a folyosón, szolgaféle pedig örült, ha alhatott.

Óvatosan benyitott terhével a másik királyi lányka — Hedvig — hálófülkéjébe.

— Erzse! Erzse te . . !

Felköltötte dajkatársnőjét.

— Nincs más választásom, — szól menteketőzve. — Még kárt tennének egymásban! Mondok, hogy a két lány együtt . . ! Reggelig. Akkor visszalopjuk Marenykát.

Erzse asszony beleegyezett.

A testvérkéket összefektették.

— Nem ébredt? — aggódott a jövevény-dajka.

— Nem hinném. Hedvig jó alvó.

— Ez is így veszkődött Vilmos úrfival a kopulációján?

— Neel! — ingatta tollpelyhes fejét a vendéglátó cseléd. — Eme kettő szép egyességet visel egymással. Galamboknak nyálok futhatna attul, mikor összeeresztették őket! Karonkózza aludtak el s fölöttébb ríttak, mikor reggel külön kellették válni.

— Hát belőlük rendes pár lesz! — bölintott némi

irigységgel a vénasszony. — Hanem mink ezzel a bestye Zsigmond úrfival, hogy Istenuram bűnömül ne vegye...! Valóságos lator ez! Nem köll ennek illedelmes gyermeki kisdédjáték! Ebtől származott, lette helyén!

A két dada szemöldökét emelgette.

Sóhajtoztak, ásítóztak, aztán elbúcsúztak. Aludni akartak végre ők maguk is.

A csempészkedő végiglábujjhegyelt a szobán. A küszöbről mutogatta, hogy hajnalban visszatér.

De a másik többé nem figyelt rá. Ahogy dereka alatt érezte a padot, azonmód húzta is a csöndest. Így persze azt sem láthatta, hogy rövid veszteglés után mozgolódní kezd a mennyezetes kis ágy.

A két lányka óvatosan felült. Előbb Mária, utána Hedvig.

— Alszol, Buba?

— Nem alszok, csak tettem.

— Én is.

A testvérek boldogan ölelkeztek össze.

— Buba! Bubácskám!

— Marenyka!

— Engedsz faltul?

— Ha mesélsz.

— Mit meséljek?

— Hát - - - izé... Megvolt?

— Micsoda?

— Hát - - - A kopulációtok!

— Meg, — lógatta okos barna fejét Mária, helyezkedés közben. — Csak — tette hozzá — igen rossz az, kopulálnak lenni!

— Mért volna rossz?

— Az embert mindig csípi, meg lökdösik!

— Engem nem csípett Vilmos.

— De Zsigmond, az csíp. Aztán meg úgy körmölt, hogy - - -!

Hamarjában nem jutott eszébe hasonlat.

Legyintett s beérte félmondattal.

Buba ezalatt csöndesen rázogatta szöszke angyalfejét. Bölcs orcával bámult a mécses dererésébe.

— Csípés, körmölés, az nem jár a kopulációval. — hirdette ki végül határozatát. — Se lökdölés nincs a Régulákban. Én kétszer kopuláltam, hát tudom. És ha én ottvagyok, nem is hattalak volna! Én ugyan nem félek! Zsigmond öfenségétül se félek! Multkor is mikor meghajigált - - -

No, ez is olyan mondat volt, ami nem szorult ki-egészítésre. Emlékezett az esetre mind a két lányka.

A hideget lehelő falak közt, a nagy fehér csillagboltozat alatt, fázósan igazodtak a takaró alá és hallgattak.

Már úgy látszott hogy talán el is aludtak, mikor Hedvig hirtelen csak oldalt fordult.

Harmatos meleg szájjal súgott valamit Mária fülébe.

— Nem? — kérdezte váratlan élénken. — Hát nem furcsa?

A másik felvonta vállával együtt a takarót.

— Én nem tudom hogy ők másfélék lennének, — vallotta be, félig alvásba bódultan. — 'sz hallod hogy csak cibált?

— Pedig elhíheted! — hallatszott a párna túlansó feléről.

Aztán az éjszaka géniusza ráejtette mindkét titkokat bontogató gyermekszemre áldott kezét.

A szegény koraérett kis teremtésekre ráborult a minden-gyermek édes, szűzi álma.

Egy csillag virrasztott ott fönn, a magasban. Fénye szelíden állapotodott meg rajtuk, az ólomkari-kákba foglalt ablak csillámlemezén keresztül,

•

Az Ūrnak 1380-ik évében, Anjou Mária nāsát fehér lapra, fehér íróvesszővel jegyezték be az angyalok . . .

VIII.

— „Úr Istennek ingyenvaló kegyelméből tartom fíz parancsolatjait, Boldogságos Asszonyunknak Gló-ria-mondásával, Szent Lászlónak merő devotiommal. Valaki Krisztusnál nagyobb Istent imádkhat, Máriánál főbb asszonyt asszonyolhat, Szent Lászlónál jelesebb királyt udvarolhat: az árthasson nekem e mai napon. Léven pedig, hogy ezek aránt hármás biztosságban lakozhatok, én test szerint sárból vött, szegény tetemi-met és gyarlandóságokban megszeplősült lelkemet e hármás protektorkodásba esmét beajánlom. Exorálom Ő Felsegeket, de másokat is követek, kicsintül fogva nagyokig. Vaj' lenne bocsánat s idvezülés! A három-szor szent † szent † szent † Seregek Uraistene legyen háznagyom! Boldogságos Mária szívem kulcstartója és dicső Szent László úr koronám gyámola s példamuta-tóm, mind e mai napon, mind a többi láttatlanban szabottakon, — ámen.“

Lajos elvégezte szokott reggeli imáját.

Ajkai vágyban megcsókolták a térdeplő ezüst fe-születét.

Aztán a király fölkelt. Tökéletes béke töltötte el. Ilyen pillanatokban szinte örült a testét sujtoló meg-próbáltatásoknak, s nagy erőt érzett a még eljövendők elviseléséhez.

Nem akart ma kedvezni ennek a porból-lelt test-nek s ezáltal az ima kegyelmében megfogyatkozni. Azért intett Le Guennek is, hogy csak tegye félre a balzsamos edényt, melyben sérelmes tagjainak kenő-csét tartogatták.

Öltözésnek látott. És Olivier, aki pontosan ismerte ura szokásait, némán segédkezett neki.

Lajos ma nem öltött fejedelmi pompát. Minden dísz nélkül való, mogyoróbarna karasia-posztó gunyát hozatott elő, ugyanolyan sarúkkal és síma gyolcs álladó kendővel. Olyanfajta ténykedéseinél, amilyenre most készült, szívesebben tanúsított egyszerűséget.

Mindössze egy tárgy volt, melyben öltözéke más közönséges emberekétől eltért. A kesztyű. Házon kívül általában viselték ugyan, ő azonban háznál, szobában is megkövetelte és nélküle nem járt soha. Minden nap újat vett fel s újnál a régít elégették. De ezt sem fényűzésből tette, mint ahogy talán környezete gondolta. Egész más okból. Rajta kívül egyedül Olivier tudta, hogy miért.

Most is ott állt, ezüsttálcán prezentálva egy kézfej körül aranyesipkével prémezett, tetején gyöngyökkel kivarrott, hattyúbőrből szabott készletet.

Lajos azonban rápillantott és tagadólag intett.

— A barna cinnadoffot, — mondta.

Ez volt a legegyszerűbb.

Felöltötte és megállt hálózásának közepén.

— A füstölőt! — szólt befejezőleg.

E nélkül sem hagyta el soha belső teremt.

A füstről, mely lakosztálya környékét átjárta, természetesen tudomást kellett hogy szerezzen az udvar. De megint csak királyi hódolatköveteléssel magyarázta a különben már meg is szokott tényt, hogy őfelsége napi munkájának kezdete előtt: megtemjénezteti magát. Irígyei — ha talán akadtak is — nem merték érte megszólalni. Rajongói meg — kik közé az egész tíz-országgra és három tengerre terjedő birodalom számított — Lajos hatalmas egyéniségét méltán megilletőnek ítélték a szokást, azzal együtt, hogy Urukhoz három lépésnél közelebb senki sem hatolhatott, sem székét, dolgait kézzel nem illethette, sem pedig belső lakószobájába be nem léphetett. Sőt titkon büszkélkedtek is a derék magyar urak királyuknak e cézári szertar-

tásaival, melyek a kor felfakadó humanista szellemébe jól beleillettek.

Megtörténvén a gyantagolyócskák elégetése is, Lajos nem időzött tovább. Végighaladt az egybenyitott fogadótermeken s átment abba a szálába, melyet itt-tartózkodásának napjaira — már előzetesen — tanácskozó teremmé alakítottak át.

A két főnemesi ajtónálló — Liszkay Pál és Kóroghy István — azzal a megilletődött tisztelettel tárta ki előtte az ajtó szárnyait, melyet Lajos személye mindenkor felköltött, bárhol és bárkik közt jelent is meg.

A király beléptével az ajtót megint betették.

A két főúr a hosszú tanácskozó asztalhoz sietett, mely mellett már egy sereg más országos előkelőség állt, várakozólag.

A királyi rendes tanács tagjai voltak. Az ő összeségük pótolta azt a fogyatékkosságot, melyet egyetlenül lehetett volna talán felróni a nagy uralkodó kormányzatának, hogy — tudniillik — félretéve az ősi alkotmányos szokást: nem tartott országgyűléseket.

Valamikor uralkodása elején estek is hangok erről s akadtak akik keseregtek előtte, amiért lengyel országgal törvénytöbbségben bánik, mint velük.

Lajos azonban csak fölpillantott a hárkálókra és ily kérdést tőn, bús-szeliden:

— Lennétek e lengyelek, lengyel királyi székhely nélkül? Krakóban nem irígyelhetik-e Budát? Háza-mat, magamat: hol tartogatom? S nem exequálom-é minden kívánságtokat s javaitokat, így is? Bizony meg ne kötözzetek, kezeimet meg ne pántoljátok jó uraim és szerelmes barátim! Mert jól meglássátok, hogy így nagyobbakat mívelhetek néktek, mintha csak annyit mívelnék, kit nékem előírnátok!

A kérelmezők szemébe felszökött a könny.

Kiérezték királyuk szavaiból szívének forró magyarságát, jóvoltokra való égedelmes törekvését és nem zaklatták többé. A gyermeki bizalom, melyet a nép hatalmassá tévő — s szinte a bibliai patriárkátókra emlékeztető — uralkodója iránt táplált, még ezt a sarkalatos jogain esett súlyos csorbát is elfelejt-

tette. A nemzet kiszolgáltatta kebeléből az országgyűlést pótló tanács tagjait s ezek most mély meghajlással köszöntötték elnöklő fejüket.

Lajos komoly arccal viszonzta az üdvözlést.

Helyet foglalt és engedélyt intett erre tanácsosainak is, akik rangjuk sorrendjében követték példáját.

Elsőnek Garay Miklós nádor bocsátkozott le helyére. Éppúgy mint a király, mára ökegyelme is megvált külső ékességeitől. Símaszövésű fekete sályaosztó öltönyt hordott, övig érő félszer-dolmánnyal, — lószőrfonású övvel s hozzájuk fél lábszárig érő kordoványcsizmákkal. De jól illett neki ez a komoly egyszerűség. Csak még inkább előemelte büszke férfiasságát, magas alakjának sugár növést. Nem az a jelenség volt, akit általában szépnek szokás nevezni, Kissé mindig borongós homlokán és szigorú ajkai körül azonban annyi nemes egyenesség és tiszta emberi érzés tükrözött, hogy személyes érintkezésben még ellenségeit is elnémította velük. No igaz, hogy hátmögött aztán annál elkeseredettebben agyarkodtak ellenel

Sorban utána Kaplay Dömötör, a király galamb-őszhajú főpap-kancellárja következett, szintén egyszerű fahéjjszínű talárisban. A Traunál vitézkedő Széchy Miklós tisztjét is ő vette át, valamint senescalus uramét — simontornyai Laczkffyét — akit ceremoniamesteri elfoglaltsága most távoltage tartott. Három szavazatot jelentett hát ő egymaga! De nem kellett tartani a hatalmaskodásától. A higgadt bölcsességű, síma modorú bíboros-érsek mindig a békés megoldások hívének bizonyult.

Hogy ő elfoglalta helyét, a két tárnokmester — királyi és királynéi — : Zámbo Miklós és Bebek György, szinte egyazon pillanatban bocsátkoztak székkükre, ami csendes mosolyra fakasztotta a többi jelenlévőt. Ismerték azt a vetélkedést mely a két főember közt villongott, kik közül az egyik a királyi, — másik a királyénál királyibb asszonyszolgálat címén vitatta magának az elsőséget. A kor nőtisztelő lovagi szelleme meghagyta nekik a lehetőséget erre a mér-

közésre, melyet ők meg is ragadtak, minden kínálkozó alkalommal.

Kettejük közül Bebek urat lehetett vonzóbb jelenésnek mondani, míg a pöfeteg Zámbó Miklós apró szemei körött bujkált valami ravaszkodó vonás, ami nem tett kedvező hatást a szemlélőre. Azt az idegenkedést, melyet külseje keltett, egyébként híre is megerősíteni látszott. Mint az ország legfőbb zsidóbírája ellen, gyakran érkezett az udvarhoz suttogás, mely különféle jogtalan nyereszkedésekről, sőt embertelenségekről is regélt. Szerencsétlenségére azonban a mindenféle rendszabályokkal — úgys keservesen sujtott Gettónak, a Szombathelyi Kapu környéke, — a vár köré szorult két Zsidó-utca és a Szent György tér túlságosan távol estek a királyi udvartól, ha nem is valóságban, de szellemiekben annál inkább. Zámbó Miklós pedig mindig talált valami hathatós módot, hogy az ellene fölmerülő panaszokat ijedt némaságba fojtsa.

A két kincstartó után ismét kettős méltóság foglalt helyet. Az Ákos-nembeli pelsőczi Bebek Imre s a Zovárd-nembeli bölcsi Zudar Péter. Mindkettő horvát-dalmata bán, a megosztott fontos hivatalban. Péter bán emellett még a királyi pohárnoki tisztséget is viselte.

Ennek a két száraz, mogorva uraságnak állandóan gondterhelt volt az ábrázata. Gyakran váltott türelmetlen tekintetükből nyilvánvalólag kitűnt, hogy lekicsinyelnek minden oly ügyet, mely az ő felelőségteljes hatáskörükön kívül állt.

Erdélyi vajda uram — Lossonczy László — azonban még ettől a temérdek komolyságtól, sőt Szepesy Jakab országbíró dohos szomszédságától sem hagyta elnyomni derűs kedvét. Persze, nála mindig csöndös volt otthon a háttájl Erdély az ő országgal bár szoros belső egységű, ám mégis egész sajátos állapota mellett, távol a békés fölszín alatt titkon egyre feszegető délszláv kérdésektől, vígan virágozhatott s élhette az ő tudományos ínyességekben boldog világát.

Meg is látszott a világát-élés László úr szép pirosra szívott orrán s ama tréfás hangon, melyen a

legországosabb ügyekről is úgy szokott szólni, mintha pohárköszöntőt tartana. A király azonban nem nehezelt hívére ezért. Ellenkezőleg. A gyakran igensúlyos felelősségű tanakodások közepett, Lossonczy jelentette számára a humor oázisát. Nem egyszer tódította is a vajdából kifakadó és egyébként sohasem tiszteletlen tréfákat.

Rajta kívül — mert a nemesi assessorok nagyszámú megyei seregletét bajos, de meg háromszáztól hétszáz aranyforintig menő fizetésük mellett költséges is lett volna ide begyűjteni — már csak Kapolyi János orosz igazgató, Apród János szekretárius és Horváthy János macsói bán következtek,

Mikor mind elfészkelődött s a köhécselés is elült, hivatala után Liszkay Pál főajtónállót illette meg a szó.

— Öfelsége nevében — mondta — köszöntöm az ország báróit és főnagyjait. Isten kegyelme rajtunk! Ne tévesszék magnificentiaitok a szükséges csöndös állapotot, kit ha tévesztenének, könnyen in errore eshetnénk. Egyébaránt azt is vegyék észbe, hogy öfelsége nemcsak engem, hanem fölöttébb kívánja is minden egyes hozzászólását a sessio dolgaihoz s minden hozzánk illő úri-tisztességes dolgokhoz. Valahol valakik ellenkezésbe jutnának az ő opinioikban, ezt ugyan sértésnek ne vegyék s viadalra ne fokadjonak. A legszigorúbb titkosságot pedig keményen megőrizzük. Ajtón kívül ne zúgjuk az utcát azokról, melyeket a belső tanács megbeszéllett.

Szerepét végezvén, Liszkay lebocsátkozott.

Minden szem a királyra fordult. Várták szavait.

Lajos halk, de férfiasan zöngő hangon — mely olyan volt, mint a koboz mélyhúrjának zsongása — ezeket mondotta:

— Immár második sarjadékát nemzetségemnek

— Máriát — kisedgyermeki korában elkopuláltam. Szükség comprehensiójában lennie kigyelmeiteknek, hogy erre micsodás ok indított. Nem más, hanem hogy időben telnek napjaim s lelkemben jár előkészítenem magamat a megoszláshoz. Holtom lettén is azonban nem akarom az országot bizonytalanságokban hagyni, hanem elrendezve akarom azt hagyni minden örökési kérdésekben, hogy utánam is secure megállhasson. Ezokáért Hedvig lányomat Vilmos karantán hercegfi úrral szánom Magyarország trónusába, emezeket meg Lengyelország koronájába. Így mind Piast, mind Habsburg, mind luxemburgi régtől-eredett kívánság teljesül s nem szakad majd országimra a rossz szomszédság rákfenéje.

Lajos derengő kék szeme kibocsátott egy kis kékes felhőt.

Aztán tovább fűzte:

— A Hedvig felől tett választásom okát circiter ösmerik kegyelmeitek. Nem más az, hanem egy jó kardra való támaszkodás. Jövendő apatársam, Lipót herceg úr, legderekabb katonafejedelem ma talán az egész földrészén. Ha eget nem is verdes hatalma, vitézségével jó tuteur lehet baj esetén. Ami följebb Mária lányom mátkáját illeti - - -

Itt megint fölpillantott.

Tudta, hogy olyan ponthoz ért, mely mindenkit egyformán érdekelt és hogy választása olyan természetű volt, melyet bár a köz szankcionált, de mélyében meg nem érthetett.

Valamivel nyomatékosabban függesztette hát hozzá:

— Tisztán megmondom, hogy Zsigmond hercegen én nem kaptam semmiért, hanem főképpen kaptam rajta pápa öszentsége közbenjárása miatt. Utolsó legyek, ki az országot külbefolyásnak átbozásással. Mégis, nagy habok hányási után abba állapotam, hogy in profundum: igaza van öszentségének! Köztem és boldogult ipam, IV. Károly császár úr közt békétlenségek adódtak. Pántolódtunk. Egymásra haddal estünk. Pedig hogy legyen ilyen, hogy szomszédos ke-

resztény fejedelmek egymás vérét bocsássák, mikor keletről pogány kezek egyre orcátlanabbul emelgetik a félholdat? A törökbaj maholnap rántörhet. Kell hogy akkor legalább nyugat felé legyen szövetségünk, kiben megakaszzkodhassunk s magunkat vigore assecurálhassuk! Mert jól meglássák kegyelmeitek, hogy valamikor lator török megindul, az nem másképp indul, hanem egyenesen reánk. Értésül vették e ezeket uraim? S ha nem, valakinek homály maradt az ő elméjében — bár ellenkezés is — ezt nekünk tisztán megmondja. Én szabadságot adok kérdezni.

Az urak egymásra tekintettek. Nézték hogy él e valaki az engedéllyel.

De csak az egy Horváthy János mozdult.

Sűrűn hunyorogva köhécselt a királyi felszabadításra.

— Egyvalami..! — szólalt meg végül, kicsit vonakodva. — Nem tudhatom, hogy lenne ez lehető, holott - -

— Csak ki velem Bátran, macsói bán uram!

— ... úgy vélem, Zsigmond urfi Kázmér lengyel király dédunokája'...

— Faktum. Hátosztán!

— Mária hercegkisasszony pedig fölséged fennkölt anyjának unokája.

— Nem is kigyelmedél! — vakkant föl erdélyi vajda uram, közderültségre.

Lajos szája is mosolyra vonult.

De azért késedelem nélkül válaszolt:

— Mindezek jól tudvalévők. Talál benne fönnakádnivalót kigyelmed?

— Csupán hogy ugyanazon Kázmér fölséged fennkölt anyjának testvére s ezokon a gyermekek a negyedfokú vérség állapotában vannak, ami az összeházasodást - -

— Nullo módo nem zárja ki! — csapott közbe váratlanul egy érces katonás hang.

A tanácsosok arraforgolódtak.

Garay nádor volt a közbeszóló.

S mialatt szigorú tekintetével visszalötte Horváthy durcás pillantását, már bontotta is a kezében hozott pergamen-tekercest.

— Ime a pápai dispensatio! — felelt. — Tán nem hitte kigyelmed, hogy ezzel ne lett volna aki törődjék? S akkor mire tartana az ország palatinust?

A két férfi egy pillanatig összehorgolt tekintettel nézegette egymást.

Aztán Horváthy ellegyintett a füle mögött.

— Vagy úgy...! — dünnyögte, látszólag teljes meggyőzőtséggel. — Akkor hát semmit sem szóltam.

Nem. De annál többet gondolt! És ha lehetne pusztá gondolattal ölni, Garay Miklós most holtan terül el ott a székén.

Két napon belül másodszor pörkölt Horváthy orra alá, aki egyébként sem szívelte őt!

Hej, nem hagyja ezt a mirigyos ember megtorlatlanul!

Egyelőre azonban hidegre tette a dühét és Garay is visszarejtette a pergament a tokba.

A tanács más ügyekre tért át.

A király részletes jelentést kért előbb az erdélyi, majd az orosz vajdától, a kezük alatt álló részek dolgai felől. De minthogy sem itt, sem a kisebb bánóságok igazgatói részéről nem merült fel különösebb nyugtalanító körülmény, mihamarabb ezen a ponton is túlhaladt. Arra a tárgyra terelte a tanácsot, mely az ország jelenlegi állapotában egyedül tarthatott számot komoly megbeszélésre.

— Bebek Imre uram! — fordult a térdein türelmetlenül doboló horvát-dalmát bánhoz. — Meghagyjuk, hogy a délről való dolgoknak állapotát nekünk intimálná s minket azok megoldására inducálna!

A bán nem várt két engedelmet.

Megkönnyebbült pillantást váltva bán-társával, Zudar Péterrel, legott felállt és hozzákezdett:

— Felséges úr és nemes lovag uraim! Hírem jüve róla, hogy a most folyó esztendő Szent György havának 21-ik napján, szentséges urunk, VI. Orbán pápa, Johanna nápolyi királyasszonyt trónjából kipusztí-

totta. Vélem hogy e hír őfelségénél alább még aligha jöve a fülekbe.

Jól gondolta.

Látszott ez a tanácsurak felélénkült orcáin s azon, ahogy kérdőleg a király felé tekintettek.

Lajos nyugodtan adott vissza minden pillantást. Majd mikor a meglepődés moraja elült, ismét odaintett a bánnak.

— Megálljunk, Bebek uram! Bár ez a hír nagy súllyal ponderál, nem jó, hogy vele kezdjük. Kit-kit az ő dolgai nemigen engednek ily szép számban a tanácsba bejárni, mint ahogy most történt. Tehát az szóm és parancsom, hogy a déli ügyeket retrospective, kezdetüktől fogva adnája itten elő.

Ott javasolta megfogni annál az eseménynél, mely nemcsak Magyarországot, hanem az egész keresztény világot is érzékenyen érintette. Az egyházszakadásnál, amit ez a feslett életű koronás néember — férjének, András királyfinak gaz legyilkoltatója — támasztott a világ jámbor hívői közt.

Lajos hangja szokatlanul kemény és éles lett ezeknél a szavaknál. Különben sápadt arca is fölhevült. Látszott rajta, hogy az idő még a mai napig sem gyógyította be azt a sebet, melyet ifjú szép öccsének gyalázatos megöletése ütött testvéri szívéen. Hiába volt a nápolyi büntető hadjárat, mely — életében egyszer — a kegyetlenkedés határáig ragadtatta és pápai átokkal is végződött. Sem a kitöltött bosszú, sem az egyházi feloldozás nem tudták a fájó emléket eltörölni. Aversa — a szörnyű események színhelye — örökre átkozott, gyilkosságra bujtó sógorasszonya, Johanna pedig gyűlöletes maradt lelke mélyén.

Nem is engedte vissza mindjárt a szót Bebek Imrének, hanem elborult hangon ő maga kezdett magyarázatba:

— Ötvenedik évét éli ez a hajdútáncos, koronás puttanal Öcsémet beértve, három férjet nyűtt. Mégis, sem kora, sem bűnének emlékezetje, sem népe, vagy a pápa rosszalása észretéríteni nem elegendők. Mesterkedései tartanak tovább. Négy esztendeje negyedik

férjet választott s minőt . . ! Itáliának még alsóbb állapotú asszonyai is, urokul el nem fogadják vala!

— Braunschweigi Ottó! — bölintott bele a kis szünetbe Zudar Péter bán.

— Tudjuk! — sóhajtott az ősz bíboros-érsek, Kaplay Dömötör.

— Jöttment zsoldos, ki gyermekségétől béren szolgál Itáliában! — fortyogott Kapolyi, az orosz igazgató.

Sőt még a jámbor szekretárius — Apród János uram — is haragba gurult.

— Ilyen gyalázat! Meg van mocskolva az egész lovagvilág! Az egész magas rokonság! Anjou Károly nemzetsége teuton vérrrel elegyedik! Károlyé! Aki leverte a Manfrédokat, Conradinokat és ebrúdon távozta Itáliából a németet!

— Hja, fiatal ménre vágyik a vén kabla is! — huncutkodott Lossonczy.

De a megbotránkozásban ezúttal elpuffant a tré-fája.

Az urak izgultak.

Még a nádor vasszobor-arca is megpirult kissé, ahogy mondta:

— A firenzei köztársaság levelit tartjuk. Maga is infámiának nyilatkozza ezt a házasságot, tudós magister Collutio, a humanismus jeles doktorának tollával! Négy esztendő sem elég ezt a fertelmeskedést elfelejteni!

Nem ám! Főkép, mert a gyilkoshírű botránykirályné azóta csak újabb tápot adott a felháborodásnak!

Érezvén, hogy eb-erkölcsű. személyének legveszedelmesebb ellenségét természetyszerűleg a minden téren tisztogató VI. Orbán pápában — Szent Péter utódjában — kell rettegnie, nem átallotta a pápaság kérdésében is visszavonást szítani. Feltűzelte a pápa olasz származása miatt kelletlenkedő francia bíborosokat. Sikerült is kivinnie, hogy — egy-két esztendeje — ezek a törvényes egyházfő választását semmisnek nyil-

vánítsák és új conclaveban Róbert genfi bíborost válasszák meg.

Ez sem elég!

Johanna székhelyet is biztosított VII. Kelemen ellenpápának, aki beszállt Castello Dell'Uovo sziget-várába, mely aztán ugyanolyan hajmeresztő kicsapongások színhelye lőn, mint a királyasszonyi örömtanya.

Bebek Imre bán szemöldöke szigorúan összeráncolódtott, mikor — a királytól visszanyert szavával élve — ehhez a ponthoz ért.

— De nem nőhetnek a fák az égig! — sujtott le, becsületes szíve haragjában. — Mert a hitbéli s földi hatalmasok zenebonaságai, mint tűzre csordított olaj ömledtek ki a nyomorult népre és kigyujták benne a szent harag hevét. Jó uraim, nemes lovagok: Isten sepreje elkezde munkálni! Nápoly nyílt rebellióra fakadt és főpásztorunk eblelkű bitorlójának előbb Gaetába, onnan Avignonba kellett menekülnie, a párt-ütő bíborosokkal egyaránt. Őszentsége kiközösíté őket, Johannával együtt s most mihozzánk fordul.

— Melléállunk! — dördült Liskay.

— Lovagi kardomra: ottleszünk! — zúdult melére Kórohynak is az ökle csomója.

— Itthon Isten s fölséges király-nagymesterünk végzésiből úgylis rendben szénánk! Országunk sohasem hallaték ilyen bőviben lenni! A magyar lovagi szív pedig nem felejt, hogy a Madonnának ajálott nemzet vagyunk! — csillant Dömötör kancellár aggastyán-szeme, ifjúi hévvel.

S látszott, hogy bármikor ő maga is kész egy kis kopjatörésre.

Kapolyi orosz igazgató a hadak állapotát tette szóvá.

Oly nagy volt a sereg — ha felült — hogy inkább már arra kellett vigyázni, nehogy több katonát állítsanak az urak, mint amennyi a földmunkák szempontjából okos! Mert mióta a régi korhadt hadi rendszert eltörölték s helyette a birtok arányában, — az

urak személyes vezérkedése és házi zászlaja alatt való, külön banda-seregek rendszerét behozták: nagy lett a vetélkedés! Titkon minden lovagúr arra vágyott, hogy a nyugati minta szerint divatbajjott szép, fosztányos-köpenyes «beszélő címerekből» egyet elnyerhessen. (Hej, ügyes Anjou-kezek játszottak a magyar lélek instrumentumán!)

Erdélyi vajda uramba nem is fért a lelkesedés.
Vígán kurjantott:

— Cignea cantioja legyen a vén hattyúnak a braunschweigi zsoldossal való bűgadozása! Ráeresztünk egy-két-tíz banderiumocskát s megmejjesztjük három napon belül, forróvíz nélkül is! Úri szavamral Szálljon fölséged a hadak elejébe s én beállítom mind a székelyimet! Szász-székeimet is behozom! Egymagunk Erdély, tenagyságaitok nélkül is, vállaljuk! Úgyis bőrünk reped már a nagy hízásban!

Lajos kedvvel figyelte a fölpezsdülő vetélkedést.

Minden újabb ajánlatnál világosodott egy emelettel homlokának márványpalotája. A mult emlékein elkomorodott arca kisímult és megenyhült.

Hanem azért mégis leintette az ajánlkozást.
Visszavette a szót:

— Csak lassan a testtel, bárók-uraimék! — mondta. — Nekem elég volt negyven-egynehány, — meg egy nápolyi hadjárat! Aversánál bal lábomba a nyíl, kit Laczkffy Están másodmagával, tizenkét rántással alig bírt kigyomláni! Meg az átvészelt pestis, meg a zólyomi vadászat az ő huszonhárom medve-marásával, meg a többit engedem a füleknek! Nem rugódozhatok már, mint illo tempore! De nincs is most erre szükség. Ime, mit kegyelmetek még nem érthetnek...! Pápa superveniál nálam, segíteném meg atyámfiát, Durazzói Károly öméltóságát, hogy Johanna helyiben a nápolyi trónt elfoglalhassa. Szerelmes öcsém ugyan még ifjú, hanem itt udvarunknál neveltük kicsinségétől s ha ez a lovagi nevelés szégyent nem hoz — mint reméljük — elégnék tartom, ha neki az engedelmet megadjuk. Esküdjék föl, hogy új álla-

potában Házamnak jövendő királyszerjait háborítani nem fogja, aztán bár vágja ki magának a nápolyi trónját, karddal. Én ráruházom valahány jogomat, kivel az Anjou-nemzetség Sicília fölött bír. Használja föl azt a hadi népemet, mely a Velence, Nápoly és Pádova miatt lett ügyekben úgylis Itália földjén áll s fogjon munkába, in nomine Dei! Kérem, egyezünk-e ebben a dologban?

Az urak — bár lehültek kissé harci kedvükben — de azért készségesen adták be szavazataikat. Tudták, hogy Lajos mindig és mindenben elsőül az ország érdekét tartja szem előtt.

Már csupán a részletkérdésekre szorítkoztak.

— Pénzt nem küldünk-e az ifjú trónfogláló lovagnak? — világosodtak fel Horváthy különben setét orcái, olyan szokatlan fénnel, hogy az urak egy percig szinte meglepődve néztek rá.

— Zámbó Miklós tárnokmester majd ad javallatot! — bólintott a király.

Ez meg is történt és oly forma szerint, hogy küldjön őfelsége hitellevelet az ifjú rokonnak, nehogy a hatalmas belső beruházások folytán most némileg megcsappant kincstár a készpénzkiadásnak kárát lássa.

A javaslat fölött napirendre tértek.

Még a hitellevelet összegének és az átszarmasztató személyének kijelölése maradt hátra.

Százezer aranyforint kölcsön mellett történt a döntés.

— Követünkül pedig - - -

S Lajos átpillantott az urakon.

Tekintete Horváthy Jánoson akadt meg.

Hogy most olyan tündöklő volt ez az egyébként mogorva férfi-arc és mert szeméből mintha titkos vágyakozást vélt volna kiolvashatni, ez kedvre hangolta a királyt.

Odaintett.

— ... macsói bán, nemes Horváthy Jánost küldjük. Hogy meg a bánága otthon addig kardalészában

ne maradjon, Liszkay Pál uram, szálljon alá kigyel-med Macsóba, procurálni!

— Isten áldja a királyt! — tört ki Horváthyból az öröm.

— Isten áldja az egy közönséges Egyház-aklot, Magyarországot és miattuk való ügyködésünket! — válaszolt Lajos.

Mindenki értette, hogy a sessio mai munkája ezzel le is zárult s a tanács befejeződött.

Az országbárók megvárták, míg őfelsége fölkel, aztán sorfaluk közt, lelkes éljenzés közepett, kibocsátották maguk közül.

— Mely agy és micsoda magyar szív! — ingatta fejét Apród János titkár. — Látszik, hogy a nagyanyai mag kárba nem vezett! Honültető Árpád vére kiüt-közik! Ami idegen meg szorult őfelségébe: Capet Hugó faja s jó faj! Valahová kiüresült európai trónusokba kerültek ezek, érdekeiket mindeféle népeikének alá tudták teregetni! Amellett, hogy francúzok maradtak s égbe felpökve maguk nyálát — eredetüknek tagadását — orcájukra nem vötték, lettek Nápolyban jó olaszokká, Hispániában spanyol-portugézékké, Bri-tánniában jó ángliusokká, nálunk meg - - -

Csak vert egyet pilláival Zámbo Miklós felé, elragadtatása jeléül.

De a kincstartó nem ügylet. Saját örömét örülte.

— Kecse is, káposzta is..! — hunyorgott. — Adtunk is pénzt Durazzoi Károlynak, meg nem is. Mit szól kigyelmed?

Horváthy Jánoshoz intézte szavait.

Történetesen azonban ő sem talált halló fülekre.

János bánnak is külön ügye volt.

— Igazán királynak termett! — sutfogta, deleje-zett tekintettel bámulva maga elé. — Vitéz is, ifjú is - - -

— De hát kire vél nagyságod?

— Durazzoi Károlyra, a jövőndő nápolyi ki-rályra! — lobbant Horváthy mélyenülő szeme. — Majd meglássák, micsodás ember az! Meglátja még az ország! Meg, az egész világ!

— No, ez tisztára megbolondult! — vont vállat a kincstartó.

És dörögve lépett odább:

— Nyáladék kölyökért hevülni, ahol Nagy Lajos hinti a fényt..!

Kardot kötött s a többiek nyomában, ő is elhagyta a termet.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IX.

Alig ért lakosztályáig a király, máris látogatót jelentettek neki.

Tudós magister Radlicza János volt a jövevény. Lajos kérelmére a francia király választotta ki legjobb orvosai közül s küldte el hozzá. Budáról irányították Nagyszombatba.

Ófelsége legott visszafordult hálópórájának küszöbéről. Antekamerájában helyeztette le a karosszékét. Itt akarta fogadni az új doktort.

Intett:

— Bocsásd be, Olivier!

A rövid várakozás alatt a türelmetlenségnek egy nála egész szokatlan kifejezése tükröződött arcán. Halk és öntudatlan, tompa kis torokhangokat hallott.

Szeme az ajtóra feszült.

Aztán egyetlen pillantással fogta föl a belépő, negyvenes éveinek kezdetén sejtető, magas alakú férfit.

Az elégedettségnek egy kurta fölélénkülése futott át rajta.

Bólintott és csupán az illem legszűkebb formaságaira engedve időt a jövevénynek, azonnal kérdéseket intézett hozzá:

— A montpelieri híres orvosi iskola tanítványa, úgy-e, illustrissime?

— Előbb tanítványa, majd tudora, — hangzott a nyugodt és öntudatos válasz.

— Úgy írják, lengyel eredetű?

— Kalisz vidékéről, lengyel nemesi szülőktől

származom, — szólalt meg egyszerre magyarul és hajolt meg könnyedén a doktor. — Mi lengyelek - - -

A király elérte.

A forgalmas szomszédságban javarészt tudtak magyarul.

Hát ő is abbahagyta a latint.

— No, derék! — mondta elismeréssel. — Eggyel több ok örülöm, ha elfogadja szolgálatomat.

— Hivatásomban jár a genus hominum mindenmű szenvedései ellen harcolnom! És ha fölséged panaszai mélyszántatúak, mint hiszem - - -

— Bizony, — lélegzett mélyet Lajos, észre sem véve, hogy Radlicza nem adózott külön bókkal az ő fejedelmi személyének, hanem csak általánosságban, «emberi szenvedésekről» beszélt.

— Igen, — ismételte. — Vannak panaszaim s ezek koránt sem gyermeki kisednyögdcicsélések! De hát - - - Honnan supponálja kigyelmed erős mivoltjukat?

— Fölség, doktort több-kevésbbé beteg ember hí csupán! — tért ki csendes tréfával az orvos az egyenes válasz elől.

Lajos fürkészőleg ráncolta szemöldökét.

— Lát talán valami jelt? — tudakolta.

— Bátorodom majd közleni, ha előbb engedelmével megegzamináltam fölségedet.

— Csakhogy ez nem olyan fölöttébb-igen egyszerű! — emelkedék intésre Lajos kesztyűs keze. — Háznál szokás, hogy mielőtt orvost fogadnék, annak előbb szabott követelményeknek kell magát alávetnie. Elsőbben is - - -

A mester érdeklődve figyelt.

Egy percre találkozott a tekintetük.

S az orvos szemét nem kerülte ki, hogy Lajos túlsietten kapta vissza pillantását.

Mintha zavart vett volna észre a király nézésében...!?

Az ő arca annál határozottabb kifejezést öltött.

Lajos folytatta:

— Elsőbben is obligálnia kell magát, hogy rajtam kívül más beveget nem gyámolít.

— Elfogadom,

— Más doktori renden lévő személyekkel nem tanakodik.

— Elfogadom.

— . . . barátságokat nem köt.

— Elfogadom.

— Vendégeket nem lát.

— Elvállalom.

— Palotámban lakik és . . . egyedül !!

— Eddig is könyveimben temetkező rideglegény voltam, felség! Afféle: „*homo per se* . . .“ A kíváncságot nem ütődik nehézségembe.

— De, — jelent meg Lajos szemében ismét az előbbi könnyű zavar — lelkemben jár megmondanom, hogy ez a követelés: szigorú..! Fölöttébb szigorú! Igen — fűzte tovább most már megszilárdult tekintettel — igazából szinte a rabsággal egyetérő! Mert illustrissime a palotámat, bár környezetemet is, el sem hagyhatná. Őrségem kigyelmedé is . . . Ezen felül pedig esküt kell tennie, kitől ha legkisebben is eltávolodnék - - - Életéről sem felelhetnék többé. Hát jól gondolja meg nemes uram!

Radlicza másodszer hajolt meg.

— Fölség, máris határozta.

— Eszerint marad.

— Köteles hódolattal közlöm, hogy a föltételeket nem fogadhatom el.

— Hogyan..! — lepődött meg kissé Lajos, akit életében először ért visszautasítás.

A professzor nyugodtan mosolygott.

— Úgy, hogy ha fölséged pusztá férfiúi ígéretnek nem, — akkor az eskümnek sem hihetne. Pro secundo: mert halálos fenyegetésnek terhin szolgálnom: férhetetlennek érezném fölséged s a magam dignitásával is. Én, uram, nem hatalmaskodás alatt, hanem állapotommal járó úri-böcsületes kötelem-tudásomban kívántam kéztől lenni! S nem oly aránt parancsra, semmint szeretetből. Lévén pedig - - -

— Nos!

A király szeme fénylett.

János mester állta.

Előbbre jött.

— Felsőged odatúlról, messziről hozatott, — folytatta csöndes, részletező hanghordozással. — Nyilván, mert ajánlottak. De még nyilvánban, mivel instinctive bízott tudásomhoz. Már pedig király nem tévedhet! Főképp nem olyan, mint felsőged hallatik lenni! Akkor meg ha ezek mind így vannak, fejem ottan üttesse felsőged! Mert akkor nekem talán máris oly figyeléseket kelle eszközölnöm, kikért efféle jár s ni, még bizon simpliciter hallgatást sem fogadtam!

Lajos képedezett is, meg föl is derült.

Aztán csak a derültség mellett maradt.

— Adta kevély lengyele! — csóválta fejét. — S nő, még hozzá csavaros eszű, nagy fő perforgató is..! De: jó. Vagyon igazság abban, melyet mondott. Ahol bizalmatlansággal jönnek rám, helyében talán szint-ügy... Szóval: ez rendben!

— Felsőged..?

— Kedves nékem a kigyelmeđ szabad beszédje, lovagra valló gondolkodása. Elállok az eskü mellől, halál-záradékkal. Beérem nemesi szavával s embernek tartom.

— Én meg esküszöm uram, hogy mától utolsó leheletemig, titkok legcsekélyebb kizúgása s minden kikötés nélkül, egész felsőgedé vagyok. Úgy segítsen engem három személy egy-bizony Isten!

Ez megint nagykeblű és lengyeles volt.

A két férfi pillantása ismét kereszteződött.

Most azonban egész más valami rejlett a mélyén, mint az eddigieknek! Megtelt a kölcsönös tetszés és vonzás bensőségével. Mintha mind a ketten arra eszméltek volna, hogy már hosszú esztendőök óta ismerik egymást s mintha ez a régi ismeretség telve volna a legbizalomgerjesztőbb tapasztalatokkal és kölcsönös becsüléssel... Szinte a barátsággal volt határos.

Lajos meghatottan bölintott új hívére:

— Köszönöm, uram! És köszönöm azt is, hogy

meggyőzött. Szeretem az elmeélel párosult bátorságot, kinek — hol lehet — szívesen engedek. Királyok is csak test szerint vagyunk s egyaránt porból levénk! Mostantól hát lelkem Isten, — tetemeimnek állapota pedig a kigyelmed keze közt..! Mától fogva orvosunkká vesszük. Azaz --- Mert még egy dolgot kell tisztába raknunk itten..!

— Hallgatom, fölségl

Lajos arra utalt, hogy a legkorlátozatlanabb szabadság ellenére is, melyet új alattvalójának nyújtani kívánt, annak élete --- talán mégsem volna biztonságban! Lehetnek fegyverek, bárdok, melyeket nem a királyi őrség keze forgat; melyek --- nem is láthatók! De melyek azért nemkevésbé lesujthatnak az orvosra, hivatása közben..!

— Fölséged némely nyavalyák contagiosus voltára célozl

— Úgyvan, — felelt Lajos egyszerűen.

S nyíltan megmondta, hogy oka van tartani bajának ilyen természetétől. Megkedvelte új emberét. És épp e rokonérzésnél fogva — igen, most már úgy vélte — jobb is, ha önként fölmenti szolgálata alól és eltávolítja környezetéből.

Magister Johannes azonban csak állt nyugodt-komolyan.

Mikor a király bevégezte szavait, ráemelte higgadt kék szemét.

— Fölség, — felelt — talán túl is bátorságosnak fog hatni, kit most mondandó vagyok! De én azért mégis kimondom! Ahogy nem készíthetett senki oly esküvéssre, melyet nem kívántam tenni, úgy föl sem oldozhat, bár király is alóla, ha egyszer saját szántomból tettem. Én már fölséged híve vagyok s ezen többé nem változtathatunk.

Egyébként sietett a megnyugtatóással.

Nemcsupán nemes ember volt, hanem a Szent Lázár rend lovagja is azonkívül. Ama rendé, melyet II. Damase pápa fundált, — melynek nagymestere is csak egy különös bajjal fertőzött beteg lehet s mely-

nek számos lazaretuma működött ma Franciaországban.

— Nekem magának is vala gondomra egy ily lazaretumom...

— Kigyelmed ígyhát nem tart-e?

— Semmitől!

— Úgy akkor vizsgáljon meg és segítsen minket Isten!

Lajos felhagyott a vonakodással.

Beszólitotta Oliviert s fölállt.

— Vetkeztessél!

Le Guen nekilátott.

Mialatt egymásután szabadította ki urát öltözetéből, Radlicza figyelmesen nézte. Legfőkép a homlokát és fülcimpáit nézte. Majd a kezeit.

Iromba fejű, cingár-karú, lábú, nem valami tetsetős legény volt ez az Olivier. Arca fakó, földesbarna színű, mogorva és különösképpen mozgástalan. Homlokán — a két szemöldök közt — olajosan fénylett és táblákban fölemelkedett a bőr. A kis kerek kiemelkedéseket mély haránt-árkocsók választották el egymástól. Ettől olyan lett a derék Olivier arckifejezése, mintha folyvást töprengne valamin; vagy: mintha az oroszán arckifejezését utánozná. Füle szokottnál nagyobb és lefüggő cimpájú. Ruhákkal babráló kezei — annak ujjai — karomszerűleg kissé meggörcbültek. De azért meglepő ügyesen bánt velük! Igaz, hogy bármivel foglalatoskodott, azt mindig erősen szem alatt tartotta.

A magister bólintott és lélegzett egy mélyet.

Becsukta szemét. Mintha ezzel is jobban tudná figyelni, amit most figyelni kívánt: a vén szolga beszédét, melyet a segédkezés közben folytatott.

Érdesen és rekedten hatott ez a hang.

S János mester megint csak rábólintott.

Aztán a királyhoz lépett, aki — lepleitől immár megszabadultan — kiküldte inasát.

— Kegyeskedjék válaszolni néhány kérdésemre, fölség!

— Várjuk s felelünk.

— Minémű alkalmatlanságokat érzett bajának elein?

— Mintha ólomkőd ült volna rám. Én, aki ötvennyolc körül való hadjáratot jártam — s vigorel — minden jó ok nélkül egyszerre dermengő lettem.

— Kedvetlen?

— Dixi! Egész az aluszékonyságig! Nem ízledett ennem, bár java-szakácsokat és új főajánlatú kóstoló-mestereket hozattam is. A digestiom - - -

— Tudvalévő! Amellett nagy forróságos hevülések! Nem?

— De igen. Ismét másszor az ellenkező. Vett a fagyoskodás, mint valami vén embert! Pedig mindössze negyvennyolc évet számlálok.

— Fájdalmak?

— A tagjaimban. Fölöttébb hasgatók.

— És mennyi ideje lehet ennek?

— Ha jól vesszük - - -

A király arcán látszott, hogy tűnődik: „— Három esztendő? Annál több!”

— Várjunk csak...!

A magiszter egyáltalán nem türelmetlenkedett. Hagyta öfelségét lehúnyt szemmel töprengni. Sőt - - - Örült is, hogy így fordult.

Észrevétlenül a fal mellé készített füstölőhöz lépett s a csipővilláját beletartotta a parázsba. Aztán visszatért és hirtelen, erősen, hozzáértette a tüzes fogót Lajos födetlen hátához. Oda, a bal lapocka alá...

Egy pillanatig feszülten figyelt.

De amire várt s amit most már egész szívvvel kívánt volna is: nem teljesült.

A király meg sem mozdult.

— Sajnos, sajnos! — hagyta el a tudós ajkát egy hangtalan sóhaj. — Teljesen érzéketlen...

Hanem azért megpróbált még egy kísérletet.

A király jobb lapockáján egy szinte rajzszerűleg is pontosan ugyanolyan, tallérnagyágú barnás foltocska volt látható, mint a baloldalin.

Gyorsan elővonta a tűt, mely orvosi talárjának

fehér torokkihajtóját tartotta összefogva és most ezt a tüt merítette a másik folt közepébe.

Megint várt.

De a hirtelen-fájdalom összerándulása ismét elmaradt.

Lajos csak percek múlva s egész közömbösen nyitotta ki szemét.

— A gyermekek akkor már nagyocskák voltak, — szolt. — Úgy vélem magister, hogy öt esztendő...

— És fölséged íme, mégis derekas erőben! A baj tehát — ebből is látható — bár sokféle nyügösséggel karonkózik, mégsem veszedelmes, — kerekítette ki a mondatot János mester, egész megváltozott s szinte könnyed hangon.

Lajos rávetette nagy kék szemét.

Majdnem a rémülettel határos öröm, — a reménykedésnek és hálának olyan földöntúli sugárzása lobbant ebben a pillantásban, hogy a magisternek gyorsan el kellett fordulnia, ha folytatni akarja a kegyes ámitást.

Igy azonban sikerült megtartania a derűsen bizakodó hangot:

— Másik öt esztendő felség és elfelejtjük az előzők nyügeit!

— Ember! Ha ez így volna!

— Így lesz; *quod bene vertat!*

— S itt, ezt, ezt látván is fönntartja kigyelmed - - - ?

A király egy félbenmaradt mozdulatot tett.

De aztán megadó arccal legyúrte büszkeségét.

Kivonta mindkét karját a gyolcsneműből.

Könyök iránt, pontos egyformaságú rajzban, néhány kisebb foltocska tarkázta ezt a két kart, melyeken — ezektől eltekintve — nem is látszott semmi több rendkívüli. Hacsak nem a borító bőr aszalódott fonnyadtsága s a kéz fakó körmeinek kemény szárazsága.

A tudós ember megrázta fejét.

— Fenntartom! — mondta rendületlenül.

— És... ezekre - - - ?

Lajos most még tovább ment a magauralásban.

Alsó lábszárát fedte föl.

Közben mereven figyelte azt az első hatást, melyet a látvány az orvosra gyakorolni fog.

A szegény láb a térd teljes izomzatát rajtaviselte ugyan, forgón alul azonban egész botszerűvé sorvadt és fagyökér-formán összevissza facsarodott ujjakat viselt a láb fején.

De nem, Lajos hiába döfte át magister Johannest a kutató tekintetével!

Kibocsáthatta melléből a szorongást.

A tudóst egyáltalán nem szörnyítette el az elébe táruló kép. Arca nyugodt maradt és egykedvű.

— Harcosoknál, mint fölséged, gyakori, — szólt. — Kihülések s fölöttébbvaló fáradoalmak okozta morbus. Vagyis: jobban csak afféle szépséghiba. Szerencsére fődött részeken, mely csizmába tett fosztánybélésekkel és salavári vendégszár-duplázattal, mint eddig, könnyen elrejthető. Járásban gátolatása nemigen léssen fölségednek, a fájdalom meg majd egészen elmúlik. Bize' pogány bosszankodtatás...!

— Nem - - - több?

Ezt hogy „több“, szinte ájult lehelettel kérdezte Lajos.

Szívének elbotló dobbanása, — a meggyőzetés emésztő vágya, — egy gyarló emberi test egész vívódása a gyönyörű életért: rezdült kérdésében.

És — igen! — már a hit. Hogy letelnek a nyűgök! A jövőnek testet-lelket fenyegető réme mind a tegnapé! A király ember maradhat s az ember a lét ezer örömjogának boldog birtokosa...

Óh, csudavilágban szárnyalt most Lajos! Csudálatosabban, mint akkor, midőn épségének zavartalan tulajdonában volt s még nem értette át igazán, hogy mi is az a kincs, amivel bír! Ma, hogy hosszú eszten-dőkön át egyre veszendőbbnek vélte s így egyszerre váratlan ajándékul kapta vissza, — most, csak most érezte, mi az: „egészség“...!

Elfordult, hogy palástolja esendő embertermészetének felindulását.

De ugyanazon percben, mikor ez a mozdulata beteljesült, mintha hirtelen leoltottak volna bentről, szellemének felsugárzó palotájában, minden világságot.

Arca összelohadt, elfakult.

Tekintete megállt és elmeredt.

A földön ott látta heverni az ezüst parázscsíp-tetőt...

És e pillanatban János mesternek azt a szerencsétlen sietős mozdulatát is felfogta, mellyel a derék tudós a tűt kebelébe készült visszarejteni.

Szúróeszköz...!

Égetőszerszám...!

Ismerte már mind a kettőnek jelentőségét azokból a vizsgálatokból, melyeken korábbi orvosa átvitte! Az érdeemes Demédy László úr, aki előtt szintén nem lehetett titok, ám aki — pap léte — ő maga sem titkolhatott semmit, múlandósággal eljegyzelt betege előtt...

Milyen gyors volt a zuhanás onnan fentről, fentről, ahová annyi repeséssel, az emberi életösztön és boldogságvágy olyan kibontott szárnycsapásaival repült...! Milyen büvöletesen szép volt a percnyi kósza álom és — Teremtőm! — milyen rideg, milyen dermesztő az ébredés!

De már nem idegen világban, nem.

Óh, a lemondásokban otthonos, a csalódásokban jól iskolázott volt Lajos! Talaján állt...

Pillanatok alatt eszmélt a tudatra, hogy mi magaslaton éri Isten sujtoló balkeze és hogy mit kell, mit illik, mit méltó tennie...

A perzselt szőnyegen heverő eszközre mutatott.

— Nem árt fölemelni! — szólt immár teljes nyugalommal. — Még bajt okozhatna. És a tűt is, csak illessze vissza szépen kigyelmed!

— Főlség...!

Lajos elhárítólag szegezte előre tenyerét:

— Tehát: lepra, — válaszolt jószágos mosollyal ajkai körül. — Igaz a gyanú; ugye, illustrissime? Sose búsuljon! Semmi meglepetés! Több, mint ezten:

deje járogatok e tudattal. S ezentúl: tovább... Mert kigyelmed, jó fiam, még szívetől indítatva sem kísérli meg többé az ámitást, nemde! A férfihez, a nemeshez, a lovaghoz fordulok itt! Udvari népem s családom. Kicsin gyermekeim, kiket elfertéztethetek. Országaim, melyeket a jó állapot vajmi tűnő biztonságában egy funestus fordulat zavarosságainak kitennem: vétkellenék. Mindig tudnom kell, hányat ütött az óráim! Készülhessek a megoszláshoz, mert ha indisposite halok meg, ezen a reménytelenségben maradt szolgálaim egymást összevágják, javaimnak nagy kapdosásában. Hát vigyázhassak és vigilálhassak, valamiképp ezt a miurunk Jézus Krisztus meghagyá nekünk...

A férfi ott állt előtte, megrendülten és sajátságos szégyenkezéssel, melyet maga sem tudott volna hamarjában gyökérszálaira bontani.

Még ahoz a kicsinység-érzéshez hasonlított legjobban ez a megszégyenültség, mely néhanapján kiváló mesterek műremekeinél előntötte, mikor összehasonlítást tett a tökéletes szobor, vagy kép gigászi főalakja s önmaga közt. Vagy amit hajón utaztában tapasztalt, mikor látóhatárán tenger és ég végtelenjei összeölelköztek.

Anélkül hogy valami megvesztegető hősi mozdulatot tett volna, abból a többi halandóéval egyformán alkotott testű férfiből — sőt fokozott pusztulékonyosságának biztos tudatában is — kiérezte a fölötte és mások fölött lévőt, az emberileg nagyot: a bensőleg királyt.

Lelke zengő visszhangot vert az előtte megtáruuló, hatalmas vonzású titokra: a jóságra.

Elöntötte a sürgető vágy: hasonlókép jónak, jónak, jónak lenni! Fennkölt fejedelmi tilalomra nem hallgatni! Kiérezni mögüle az enyészettől mélyen belül mégis irtózva idegenkedő örök embert és: irgalmazni...!

Bár egy sugárnyi reményt meghagyhatna legalább, hosszú, fekete útakra induló szegény földi

vándorban, — ebben a férfiben, akit mélyen becsült és máris egész szívéből szeretett!

Ha visszalophatná belé s melengethetné a drága lángocskát, míg nem üt majd a csontkalapácsú óra, melynek szavára megszűnik a gyönyörű alkalom: emberrel jót tehetni idelent...! Mikor majd az ő egész tanult bölcsesége siralmasan megimbolyodik, okossága csődöt mond s úgy elomlik egy láthatatlan Kéz intésére, mintha sohasem is lett volna...

Igen, tudta, hogy eljön az ő próbája is, midőn be kell látnia, hogy emberi erőfeszítéseiben visszavonhatatlanul megbukott, hogy ő sem kerülheti el az ő külön állapotában rászabott, külön tragédiáját...

De legalább addig...!

Látszott rajta, hogy emberszerető szíve még küzd a kísértéssel.

Am az a két kékfelhős szem olyan szelíd keresztüllátással nyugodott rajta, mintha csak tudná, hogy neki is keresztül kell itt most esnie valamin...! Mintha pontról pontra követte volna érzelmeinek fejlődését s várna atyai fölénnyel, hogy belátása visszaérkezik hozzá...

Igazán nem ellenkezhetett többé. Ezt a hatalmas embert nem bódíthatta aprószemű mákonnyal, mint a többi nyomorult, porbanvergődő földférget.

Főlnézett és Lajos nyájasan rámosolygott.

Józan szavakkal sietett erősítésére:

— Be fogok számolni kigyelmednek az eddig tett doktorolások felől, — szólt, a szokott természetes hangján. — Hogy a bajt valamelyik hadjáratombéli derék katonámtól foghattam, abban semmi kétség. Mióta rágyöttünk, a kigyelmed elődje, ki gyöngéltette tapasztalatát e nálunk ritkán tanulható nyavalyához s ezért visszavonult, ily rendelést tőn: *Viperahúst ajánla ennem, azt is pedig „usque ad scotomiam et mutare in ratione“*. Helybenhagyja kigyelmed e javallatot, állapotomnak könnyebb viselhetésére?

János mester beleegyezést intett.

— Általában nincs kifogásom, — mondta. — Az ametisztkö hordozása, némi böjtök és zarándokla-

tök mellett, a montpelieri iskola sem veti meg ezt a medicatiót. Kígyóevő gólyák vérért, teknősbékák, vagyis jelesül oly állatok húsát rendeli, kiken köztudatúlag nem fog semmi méreg. Én azonban - - -

Elhallgatott s felkelt a székről. Kebléhez emelte bal karját, arra jobb könyökét s így megtámasztva tenyerét, az állát két ujja közé fogta.

Elkezdett tünődve le s föl járkálni a kabinetben.

Egyszerre csupa homlok és orr lett a gondolkozástól.

— ...nem valami fölöttébb bízom bennük! — egészítette ki a mondatát. — Úgy decidála elmejárta-tásom, hogy ha jó is a kiindulást támasztó gondolat, hanem a kimódolás még gyermeksarúkban jár és sok babonasággal közösködik. Időknek kell telniük, míg nem azoktól megtisztul s kiforr practicuma...

Szép, csöndös vizekre evezett János mester észrevétlenül, a maga hivatásán. Életeleme — az az ő különvilága — visszakövetelte és megvigasztalta. Az eljövendő tragikum — az egykor csődöt mondandó tudomány — most megint elfordította tőle rothadt-arcú csontképét. Szépnek — legszebbnek — sóvár kutatásokra továbbserkentőnek, teremtett földtekén egyedül érdemesnek lidérckedett, a csalfa...

Lajos érdeklődéssel hallgatta a magyarázatot s csak itt-ott tett megjegyzést.

A tudós kifejtette, hogy részéről ő más irányban búvárkodik. Észlelete szerint, mintha a mercur, foszfor s főképp a tölgyfa füstjében rejlő valamilyen anyag enyhítene a bajon leginkább. Vagy az eukaliptusz, vagy az indiai balzsam. (Nem hiába próbálkoztak velük már ősidőktől...! Persze, balgatagul!) Így ő ezeket a szereket kívánná tökéletesbíteni, mellettük a bedörzsölésekre s a meleg légfuvallatokra különös súlyt helyezvén.

— S ha ezek sem tennék meg melyet tőlük várunk, nó, vannak egyebek! — ért véget az előadás.

Igy volt.

Jól volt.

A betegség fülsértő nevérol hang sem esett többé.

Lajos tapintata lehetővé tette kedves emberének, hogy a „lepra“-szót ki se kelljen ejteniök ezentúl.

Már csak az óvóintézkedésekről beszéltek, melyeket a királynak igen megnehezített körülményei közt s szinte mindenki előtt folyó életmódja mellett követnie kellett, hogy úgy családját, mint a vele érintkezőket megóvja a baj átragadásától, és tekintélyét csorbátlanul megtarthassa.

János mester nagyjában helyeselte azt a módot, mely a király környezetét eddig is megőrizte a veszedelemtől. De a legszorgosabb tisztogatás és füstölés rendszabályait még kiegészíteni rendelte.

A palota környékén — úgymond — néha nagy máglyákat kell gyujtani, hogy a levegő megtisztuljon és kiszáradjon. (Őfelsége kiváló uralkodói tettei elég elfogadható okot nyujtanak majd ilyen tisztító „verők“ fölállítására!) Aztán pedig ha a fölség valamely rezidenciájából távozik, legyen mindig kéztől erős ürömfőzet és ecet, hogy eszközeit lemoshassák s szobája falait bőven locsolhassák.

— Így nem kell rémüldözni semmitől, — fejezte be tanácsait a doktor. — Kegyeskedjék most fölséged felöltözni. Meleg, meleg, mindig inkább csak meleg!

Lajos visszahívta inasát.

Olivier segített az öltözésnél.

Mikor megint egyedülmaradtak, a király kérdő szemöldököt emelt a tudós emberre.

Az ugyanakkor lebocsátotta pilláit.

— Igen, — bólintott helybenhagyólag. — „*Facies leonina*...“ Ama bizonyos „oroszlán-arculat“... Már imént észrevevém, hanggal együtt. Felöltő'...

— Első s Isten adja utolsó áldozatom, — sóhajtott a király. — E derék cseléd szempontjából késett bajomnak felösmertetése... Szánom és kívánom fiam, hogy nemkülönben mint engem magamat gondolzza s tartsa. Ez a legkevesebb, mit érte tehetünk...

— Ügylesz, — intett az orvos.

Meghajolt és látszott, hogy készül visszavonulni. De Lajos feltartóztatta.

— Még van mondásom!

Egyenesen Radlicza szeme közé nézett.

— Nem közlé kigyelmed, hogy mennyire rúghat életedöm. Tisztán meg akarom ösmerni.

A doktor állta a pillantást.

Látszott, hogy nem fog ámítani többé.

— Jó gondozás mellett magas kor is érhető, uram.

— Friss elmével?

— Közöny, mogorvaság, alvásra fölöttébbvaló kedv, deliriumos látomások: előjöhetnek.

Kis csend támadt. Épp csak egy zökkenésnyi.

Aztán:

— A vég..? — kérdezte ismét Lajos.

— *Post longam leprae infirmitatem*: tulajdonképp nemigen... Nem közvetlenül...

— Hanem?

— Hamarabb a belső égés s a leromlás túlgyors menetje miatt. Olykor a nedvek makacs szikkadozása...

— Házaseset..?

— Isten őrözz!

János mesternek mindkét keze tiltakozásra rebent.

Nem kellett megbánnia az őszinteségét.

Lajos ezt az emberi és szerelmes férfi-állapotát legfájóbban érintő tilalmat is ugyanolyan szelíd megadással vette, mint valamennyit a nagy kijózanulás óta. Hiszen inkább csak lelkiismeretének megnyugtására tette föl a kérdést s a válasz nem érte váratlanul. Özvegye volt a szerelemnek, már esztendőök óta... Özvegye a szerelemnek, titkos kivetettje a gondtalanul sürgő-forgó, egészséges emberi társadalomnak, — száműzöttje még a koldus legapróbb örömeinek is. Királyi koronával a fején, Lázárként ült az élet lakomaasztalánál, bénaként a nagy világ-Betesda partján, Jób módjára a szegyeteli kínok szemétdombján.

Bűn nélkül elftélt, bíborban megalázott, élő testben halott volt Lajos — Anjoui Lajos — Magyarországnak árva, nagy királya.

X.

Erzsébet sem igen aludt a kopulációt követő éjjelen.

Egyre Mária és másik lánykájának sorsa foglalkoztatta.

Hogy az ártatlanságukat fenyegető veszély ilyen túlkorán beköszöntött — és hozzá ilyen tervével éppenséggel nem egyező módon — ez még folyvást izgatta, sőt hovatovább fel is dúlta.

Égő fájdalmat érzett végettük, lelkében pedig valami olyan heves csömört, mely testi állapotára is kihatott.

Émelygésre fakadt. Majd meg olyan lázadás rontott rá, hogy kedve lett volna kiugrani az ágyból, föllármázni az egész kastélyt és mindenki előtt jajgatva tiltakozni nyomorúságos elnyomatása ellen.

Jól tudta, hogy mindezt nem teheti. Már csak az illetörvényekkel vérébe átment alakoskodások sem engednék. Mégis ragaszkodott a gondolathoz, mely legalább a fantázia világában engedett levezetést örökkön lefojtott indulatainak.

Átélt a képzelt helyzet minden mozzanatát; szemére lobbantotta kinek-kinek ami a szívéen feküdt, ami vádjá ellene csak felgyülemlett s amit a valóságban el nem mondhatott volna soha. Élvezte az ellene vétők megszégyenülését, saját felmagasztosulását s ebben az ábrándozásban hajnal felé valahogy megcsillapult.

De ezzel meg mintha ki is ürült volna a lelke!

Nyomasztó lehangoltság vett rajta erőt. Még az

is keserítette, amiben mostanig pedig kielégülést talált. Bosszúállásra mindjárt kész természete, örökös meddő képzelgéseinek hazug világa és fegyelmezetlensége: mélyen megszegyenítették.

Egyszerre a másik végletbe csapott.

Vádolni kezdte magát hogy nem elég nőies, hogy képtelen méltóságteljes zárkózottságban tartósan szenvedni s ezzel a szelíd bánattal mindenkit megnyerő, kedves jelenséggé válni.

Könnyek szöktek a szemébe.

Felült az ágyban és keserves sírásra fakadt.

Úgy bántotta minden! Olyan elégedetlen volt önmagával is! Egy megfoghatatlan második lényt, egy külső rosszakaróknál még talán sokkal ádázabb ellenséget cipelt saját bensejében, aki nem hagyta olyan-nak lenni, amilyen lenni szeretett volna s aztán — ha sikerült elgáncsolnia jobb hajlamait — megvető belső arccal még ítéletet is ült fölötte!

Ki világosítja föl, hogy mi ez a lényében való meghasadás, — ez a gonosz lélek-kettőződés? Van-e vajon másoknak is? És ha igen: hogy védekeznek ellene.

Ha volna egy ilyen bölcs és jóságos oktatója...!

De nem, neki nincs aki türelemmel foglalkozzék vele, akihez értelmének és érzelmeinek ijesztő kúszált-ságában bizalommal fordulhasson! Nincs aki megmondaná hogy mit miképpen kell felfognia, emberek, világ, az ő jelenlegi zavaros helyzete s a saját kettévált lelke felől is! Ő egyedül van, mindig egyedül... Akárki férfiével egyenlő erejű lénynek hiszik a vakok, a ridegek, a kényelmeskedők; olyannak, aki bármiféle baján önmaga is könnyűszerrel segíthet s aki épp ezért senki másra nem szorul. Ebben megnyugszanak és nem törődnek vele tovább. Ő pedig nem jajdulhatja mindenki fülébe, hogy hatalom, önállóság, acélosság: mindez csak látszat, látszat, — hogy ő titkolt valójában csupán egy szegény, ijedten remegő gyermek, akinek a burkoló királynéi paláston belül szakadatlan vezetésre, gondviselésre és támaszra volna szüksége,

— Igen, szeretetref! — mondta ki váratlanul, fennhangon.

S a párnába fúrta fejét, hogy ne kelljen messzibb látnia ennél a vigyázatlan módon kiszalajtott szónál.

De minél lázasabban menekült, a gondolat csak annál nagyobb hatalmat vett rajta. Megejtő képeket varázsolt elé... Elragadó helyzeteket... Kísértő hangokat... Gyöngédséget, mely nélkülözhetetlennek tükrözi őt... Gondos vele-törődést; dédelgetést; csillogó szemű féltést... Csupa oly dolgot, amilyenekben már évek óta nem részesült... Azóta, hogy Lajos olyan elképesztő hirtelenséggel megszakította az életközösségüket... Mióta egész különvonult és körül-sáncolta magát uralkodói megközelíthetlenségével, — ezt az uralkodói állapotot adván egyetlen magyarázatként az ő hitvesi sértődöttségének.

Nem, nem fogadhatta el igaznak a felhozott okot!

Hiszen király volt Lajos a házasságuk elején is! És trónja mégsem ütközött konjugális életükbe, melynél forróbbat, szebbet: asszony nem kívánhatott.

Az lenne, hogy aki megjárta az akkor még ujoncfejedelem élettársának, ugyanaz a hatalmában kiteljesült uralkodó számára többé nem elegendő?

Megrázta a fejét.

Akárhogy gyűlölte ezt az imádott férfit, ilyen igaztalan mégsem lehetett vele szemben! Sohasem tapasztalt üresfejű gögöt Lajosnál.

De akkor hát: mi? Mi magyarázza azt a merőben természetellenes életmódot, melynek sebét a császárné megjegyzése olyan otrombán felnyitotta? Azt a szakadást, amiben ők élnek, házastársak létükre: idege- nekül?

Kezdetek kezdetén csak kínálkozott a rejtély zárjához egy kulcs! A gyanú, hogy Lajos szíve talán másvalaki iránt fogott hirtelen-tüzet s ez az új érzés öli ki belőle a régit. Ám a gyanút esztendők szorgos figye- lése sem igazolta.

Sőt!

A király, aki ifjabb éveiben — az őt környező lovagi udvar első lovagjaként — gálánsan bánt a

gyöngébbik nemmel, különválása óta még ezeket az apró lovagi szolgálatoakat is beszüntette. Soha asszony-személyt nem fogadott magánál, sem ki nem tüntetett.

A régi? Az előd? Az első hitves? Akinek emléke ma este — s ezúttal már saját hibájából — szintén fölmerült?

Szíve összeszorult a gondolatra.

De nem mintha úgy vélte volna, hogy helyes nyomra talált! Tudta, hogy élő-forró asszonyiságát nem verheti le egy marék szurkos hamu, néhány darab csont s egy féregjárt koponya, melyek inkább elriasztásra valók, mint megejtésre. Érett ésszel nem fogadhatott el vetélytársként egy ködképet, mely a maga fantom-voltában is a régmúlté már és — mert egyszer elhalványulhatott Lajos lelkében — újra tért-foglalni ott soha többé nem is lehet képes.

Ami őt megremegtette, annak oka abban a vissza-kisértő gondolatban rejtőzött, hogy morvaországi Margit volt a boldog, akivel a szeretett férfi elsőben ismertette meg a földi öröm érzését s akit ennek az örömnnek ismételt megkivántatásával érett asszonnyá tett.

Egy percre megint lángot lobbantott benne a gyanú, hogy Lajos egynémely hajdani dédelgető szava: ismétlés lehetett csupán, — hogy egykor talán „amaz“ nélkül sem akart s azt hitte, hogy nem is tudna élni, míg ő a küzdőtéren föl nem bukkant.

Minthogy azonban ezek a dolgok messzi estek már az időszerűségtől, Erzsébet hamarosan túl is adott rajtuk. Ilyen gondolatokon töprengenie, mostani helyzetében, igazán kész fényűzés lett volna számára!

Előtte állt ismét a nagy kérdés, az ő egész érhetlenségében s a kutatás parancsoló kényszerével.

Újabb magyarázatokért fordult, s ezúttal önmagába.

Nem volt-e rossz feleség?

Akárhogy akart, sem tudott maga ellen vádat felhozni. Imádattal csüggött mindig az urán s már pusztán ez a tény is kizárta, hogy mulasztásokba eshessék vele szemben.

Lajos tökéletesen betöltötte őt. Benépesítette minden tudatos gondolatát, sőt álmainak világát is. Mikortól gyöngédsége feléfordult, az egész férfinem megszűnt létezni számára; éspedig nem valami eltökélt hűségéből eredőleg, hanem önkéntjövő természetességgel s egyedül-lehetőkép. Egyszerűen elmúlt benne a másik nemtől való különbözőség-érzés, kihalt belőle az érdeklődés. Ilyen körülmények közt Lajos sohasem érthette léhaságon, ami megsérthette volna. Nem vádolhatta kacérsággal.

De azzal sem, hogy ne kívánt volna állapotabeli gondjaiban osztozni!

Visszaemlékezett rá, hogy mennyi szorgalommal merült házasetük kezdetén olyan kérdések tanulmányozásába, melyek pedig az ő női érdeklődés-körén merőben kívülestek, melyek neki igen komoly fejtörő nehézségeket okoztak, melyeknek ismeretét ő azonban — az ő királyhitvesi szerepében — nélkülözhetetlenek ítélte.

Hadügy...! Egyházjog...! Száraz adóügyek...! Erdély...! A szász székek kiváltságos helyzete...! Minderről véleményt akart alkotni, hogy társ leheszen necsupán a nuptialis szoba függőnyei mögött, hanem az uralkodói gondokban is, — jó kísérleti anyag a tépelődő férfi-agy önmagával folytatott vitáinál Igazi, mindenben osztályos feleség...

Keserű kis kacagás fakadt föl a torkán, mikor ezekhez az emlékekhez ért.

Eszébe jutott hogy mi lett mind e jó iparkodásainak fejleménye és vége...!

Lajos bár akkor még szerelmes gyöngédségekkel fizette meg buzgólkodásait, de a királyasszonyi szerepet — melyre ő annyi komoly becsvággyal készült! — másra ruházta át... Igen, bálványozott anyjára, erre a hiú és könnyelmű öregasszonyra, aki soha semmi munkát nem fejtett ki az ő uralkodói állapotuk érdekében, aki talán egész életében sem vett fáradságot: valamit mélyen átgondolni s akit épp ezért minden cselekedetében az öltetszerű kapadozás, mellétalálás és bajtámasztás jellemzett.

— Nem excommunicálá-e őt egyszer a pápa? Nem nevezte-e „ostoba, szemtelen és kotnyeles némbeknek“ a szomszéd IV. Károly császár is? — kérdezte magától, hogy saját megállapítását jobban igazolja.

De mindjárt az is eszébe jutott, hogy Lajos képes volt hadat indítani ezért a császári elszólásért — ezért a szerinte szintiszta igazmondásért — s ez a gondolat megrontotta kárörömét.

— Érette: igen. Persze! — bólintott az egyre jobban derengő hajnali homályba. — Lipántos anyjának egyetlen szaváért képes vala tűzbemenni! Mi, rajtam fő-nyomorúságomban sem könyörül! Királynéi jussaim után szívnek jussát is priválta tőlem! Ktartja esztendők óta egy csók, legkisebb közeledés, egy meleg szó nélkül, kívül azt érhetném legalább, hogy e mostani foghatatlan elvetettséget nem szánja örököskepl! Micsoda köves szívű ember ez az óriás! S engem ugyan mi sorsra tartogat?

Sejtelmével sem bírt.

De nem is állapotodott meg a gondolat mellett.

Visszatért az anyósához.

Mármeg azon tépelődött, hogy nem benne kell-e keresnie ennek az ő legfájóbb bajának okát is? Hátha ez hint konkolyt? Ez „csinálja meg“ Lajost valami ördögös boszorkány-praktika babonaságával? Vagy talán áldozatul követeli férje szerelmét annak az önző anyai szeretetnek, melynek fia még akkor sem bír ellenállni, mikor rajtéri hogy — titkon — a királyi piros csigavér-tintáját használgatva, rendeleteket ír-kál a neve alatt s azokra az ő legbelső, gyűrűs pecsét-jét ütögeti!

A föltevés nem látszott valami igen valószínűnek. Itt azonban nem is lehetett emberileg könnyen felfogható magyarázatokkal számolni többel!

És Erzsébet megkapaszkodott a kínálkozó okban s csak annál hevesebben gyűlölte anyósát s annál szilárdabb lett a titokzatos terve, mely benne előző este megfogant.

— Igen, — csillant vészjóslólag a szeme — ki fogom irtani, mint mérges kelevényt! Lajossal pedig újfent küzdésbe szálllok! Lehetetlen így vinni életemet, fakadozó vágyakkal, ilyen egyedül, koporsóig! Visszafordítom hozzám Ludovicust és helyreállítom a feleség jussát, mielőtt egymáshoz való állapotunk egész elvadul! Gőg, sértődés, kesergő senyvedés: lám hogy meddig hoztak...!

Egész felvillanyozódott az ötletétől.

Fejedelmi büszkeségből soha nem tett semmiféle asszonyos kísérletet s épp azért ez — újszerűségénél fogva — most sikerrel kecsgetőnek tűnt föl neki.

Föltette, hogy tétlen önmardosásával együtt eddigi viselkedésével is szakítani fog. Nem támad viharosan! Nem heveskedik. Szelíd lesz és kérlelő. Gyöngéd és alázatos. És — mindenek előtt! — szép, ellenállhatatlan...

Kezdte égetni a türelmetlenség. Alig várta a reggelt s hogy az udvar megmozduljon. Már lánykájának jelentőségteljes éjszakája sem foglalkoztatta. Annyira asszony volt és Lajos iránti szenvedélye úgy betöltötte, hogy ebben az érzésben még anyasága is eltörpült.

Valahára kireggeledett.

Azonnal jelt adott napos dámájának és sietten készülődéshez látott.

Halomszám hordatta elő legékesebb főruháit. De most egy sem nyerte meg a tetszését. Végre — s nem minden célzatosság nélkül — egy pipacsszín, nehéz tarcolán-selyem öltözetre esett választása... Fürtös fekete fejével, déli mód barna arcával, finom metszésű egyenes orrával és villogó fekete szemeivel, ebben igazán hódítóan hatott. Olyan volt, mint az az érzés, mely bentről tüzelte: mint maga a fojtottlángú, megtestesült asszonyi szerelem.

Elégedett pillantással vett búcsút tükrétől és gyönyörű vállait kifeszegelve, fölvetett fejjel urához indult. Hosszúfarkú szoknyája hullámosan ömlött utána, mint valami kigyulladt, piros vérfolt.

XI.

Folytonos önmagára utaltságában rendkívül kiélesedett megfigyelőképességgel — mely valami gyakorlati hasznú rendszerbe igyekezett foglalni minden tüneményt — Erzsébet tudtán kívül babonás lett.

Rossz jelként fogta föl hogy férjét nem találta mindjárt, hogy Lajos épp a tanácsülésen tartózkodott s neki másodszor kellett jönnie.

Akkor pedig megelőzte valaki.

A király elzárkózott látogatójával.

Erzsébet homlokát ráncolta.

Amitől tartott: bekövetkezett. Bizakodása lehült. Reménye valami elképesztő, döntő nagy sikerben: mindlejebb szállt.

Mikor megint otthonába tért és a tükörbe nézett, már nem is látta magát olyan ellenállhatatlannak, mint az előbb. Úgy találta hogy alakja kissé túlságosan megtelt. Csípője megöblösült. Az orrától ajkáig húzódó vonás is, mintha mélyen kihangsúlyozódott volna! És — igen! — keblének hajdani rugékonysága meglazult...

Bántódott lélekkel fordult el hasonmásától.

Igaztalan sorsnak ítélte, hogy testi kellemei épp akkor hagyják cserben, mikor legégetőbb szüksége lenne a vonzásukra s mikor pedig utóvégre, csak a megengedett egyetlen férfit akarná velük lebilincselni...!

Annak ellenére hogy buzgó hitbeli életet élt, ez a kedvetlenítő tapasztalat most egy kicsit még az ő Istenével is megpatvarította.

— Mit vétettem? — futotta el a szemrehányó

könny. — Hát már sohasem lesz vége a sok rossznak? Ugyan mi örömét leli Isten a vergődésben? Nagy dolog is neki az én kínzatásom..!

Valahogy méltatlannak érezte a végtelen jóságú Isten fogalmához: szakadatlan csapásokkal sujtolni egy nyomorult földi férget, mely kiszolgáltatott neki az erősebb jogán és így védtelen vele szemben.

— Olyan, — gondolta — mintha én fognék holmi bogarat s kezdeném tükkel ugyan szúrdosni és tetszelegnék benne, hogy ezt tehetem!

Egyszerre észbekapott és elrántotta agyát a veszedelmes tépelődéstől. Érezte hogy az rettenetes végső következtetések szakadékába dönthetné, ha idejekorán meg nem állítja.

Mi lesz vele, ha kínjai tetejébe még a hitét is elveszti? És mi lesz, ha az a meggáncsolt Isten most rögtön büntető kedvre gerjedne? Megmulatná, hogy neki nem lehet ám előirogalni s egyszerűen keresztülhúzná az ő egész szerelmes asszonyi tervét?

Úgy ítélte hogy máris túlmesszi rugaszkodott és kockázatosan sokat szerzett a rovásra.

Megrémült.

Tenyerébe temette arcát s olyan erőszakos engesztelő imába fogott, melynek Istent le, hozzá, egész a közelébe kellett vonzania. Ráhalmozta mind azt a sok gyöngéd jelzöt, amiket neki magának kapnia üdvösség lett volna s melyekkel — úgy képzelte — a megbántott Hatalomnak is leginkább kedveskedhetik. És ima végeztével megkönnyebbült kissé.

— Hja, a negyven esztendő..! — parancsolta eszének az aranyhidat egyengető új gondolatot. — Biza' átalléptem s ottan-ottan nyolc éve..! Akármilyen észrevétlenül esett is ez! De azért eget-földet zúgni - - ? Mintha bizon Isten mindenki fölött megállítaná Józsué napját, éppen csak velem bánnék Emoreus módon! Mintha bizony Lajos fiatalodott volna a tellő évekkell!

Megörült az összehasonlításnak, melyet Isten azonnali jutalmaként fogott föl és hálatelt pillantást küldött a mennyezet felé,

Aztán latolgatni kezdte a szavakat, amiket majd Lajosnak mond, mikor a látogató távozik s ők valahára szembekerülnek.

Ékes szólamokat gyűjtött azesetre, ha férje kedvezőleg fogadná. Viszont a nemes buzdításokra is felkészült, ha Lajos netalán tovább vonakodnék. Kifejezéseket törült az eszéből, mintha csak valami írott szöveget javítgatna. Másokat meg közbeszúrt, ha a legcsekélyebb fogamatosságot is remélhette tőlük.

Végre úgy ítélte hogy mindennel kész és hogy mostanig Lajosnak is végeznie kellett.

— Adja Isten jó végét dolgomnak! — fohászzkodott s fölkelte megint.

A küszöbön remegő keresztet vetett. Átsietett a férje szobáihoz vezető folyosón.

*

— A --- király..? — kérdezte a főajtónálló mestert.

— Imént maradott egyedül, serenissima regina — adta meg Kóroghy István a kijáró titulust, mély maga-hajtásával.

— Akkor hát --- ?

És Erzsébet már be is nyitott az előterembe.

Itt azonban a főkomornyik útját állta.

— Fölség, — szólt, kényes helyzetébe egész belehalványodva — grácia kicsinségemnek! Nem kaptam engedélyt hogy bebocsáthatnék, akár kit.

— Ni, jó uram..! Én talán nem is vagyok „akárki“?

A szorongatott ember mégjobban belefakult ügyetlen nyelvbollásába és attól a lemérő tekintettől, melyet a királyné reá vetett.

Hanem azért kitarított.

— Bármely fő merészségnek láttassék is lenni, fel kell tartanom fölségedet. A király - - -

— Eh! Csak kigyelmeiteknek! Nekem a férjem!

Köztünk nincs helye az ily maga-alkalmaztatásnak. Egyébképen nyugodjék meg kigyelmed, jövőre majd intézkedünk.

— S akkor én olyan solennitással nyitok fölséged előtt, aminéműt a mellyem megenged! Lelkem is palástul terítem királyném asszonyom elé, hogy azon át haladna Urunkhoz...

— De addig - - ?

A szálás férfi széttárta karjait a küszöbön.

— Domina, könyörgöm...! Ne késztesen elleneállásra! Lovagi állapotomban halálnál nehezebbnek érteném, gyalázatjára nézve!

— Úgy látszik, azért mégis igen képes személy kigyelmed! Készebb erre is, semmint tovább bocsájtson!

— Serenissima, a király az ország első lovagja és szava: parancs!

Erzsébet szája már-már ingerült válaszra nyílt. Azonban mégsem felelt.

Valami megragadta a figyelmét, amivel pedig mindent, mindent föl akart itt most fogni!

Mintha locsolkodó neszt hallott volna az ágyaszoba irányából...?

S ugyanakkor az ajtó rései közül kékes füst serkedt elő.

— Igaz lenne a fáma? — villant át az agyán. — Hát ez örület...! Tisztára, mint valami faragott kép! Kenetekkel szagosítja és temjénezteti magát! Hogy megváltozott, milyen hiú lett, mióta elszakadtunk!

— Bocsásson! — tett előre hirtelen egy elszánt lépést. — Senki szolgánk utamat nem állhatja! Csak nem fog talán megérinteni?

— Én: nem. De fölséged...!

A férfi lebocsátotta mind a két tilalmazó karját. Már egész nyugodtan övébe nyúlt s egy ezüst-
veretű kis tört vont ki onnét.

Lapos tenyéren Erzsébet elé tartotta.

Az kurtán rápillantott, szeme szögletéből.

— Mi haszna...? — akarta kérdezni.

De a bántódott főúr nem engedett hozzá időt.

Odabontotta keblét:

— Csanádnembeli Telegdy Miklós vagyok, Sere-nissima, — mondta dörmögő mogorván. — Nem cégéres aljas, hanem böcsületes családból lett légyen eredeti s mind pedig ágazatja nemzetemnek. Soha semmi fajtám nem viselkedett nemtelenül. És mint-hogy én is --- sem fő lovagmesterem-királyom parancsát meg nem szeghetem, sem fölségedet is fogva-marasztalással nem illelhetem... A penge jól fog, királyné asszonyom! Afelől secure lehet fölséged!

— Mely komédiák! Micsoda émelyetes teatrum! No nem...! Hát ez igazán sok! — rázta meg Erzsébet a fejét és elútálkozott mozdulattal sarokba vetette a tört.

Kiegyenesült egész fejedelmi termetében.

— Menjen csak nyugodtan, báró uram! „Lovag“ uram! Királynéi szavunk rá, hogy nem fogok férjem-hez erőhatalommal betörni! Megvárom e helyt és ha esztendőig kellene is itt naplanom! De akkor nem lesz szükségünk tanukra, ezt elhíhet!

A hibáján kívül megszegyenített úrnak rezdült egyet a szakálla.

Mereven meghajolt, sarkon fordult és nehéz bikaléptekkel kiment.

— Eggyel több ellenség! — bölintott utána Erzsébet.

És vállat vont.

— Pedig hát igaza van s én mit is várhatnék tőle? A mintát felülről veszi ez is és mind! Fő-mímus gazdájától, a magát szentségkép temjéneztetőtől...! Csak semmi egyszerűség! Semmi természetesség! Semmi, semmi emberiesség! Bálványpapok a faragott-kép körül...! Nő, ez itt most megkapta legalább!

De nem bírt szívből örülni az adott leckének.

Érezte, hogy nyilvánvaló kitaláltságában és igaztalan, tehetetlen dühöngésében, talán még annál is megalázottabb, mint akit megalázott.

— Hát lám, — fűzte tovább keserűen. — Nem énbennem, nem egyedül bennem a hiba! Mennyi jóra-töréssel indultam! És íme hogy mi vár...! Ki látott valaha ilyen házasságot? Igen, igen, — emelkedett

benne az indulat — ezt meg is fogom Ludovicusnak mondanil Hiába a legderekabb szándék! Itt minden megsemmisül. Mintha készakartan tüzelnék az embert dühös bolonddá, hogy aztán legyen kin botránkozni! Nem voltam én soha ilyen furiosus, amilyenné ez az ember tett! Én - - -

Egyszerre félbeszakította saját torzképének szinte kéjelgő színezgetését.

Ahogy föltekintett, ott látta állni Lajost az ajtó előtt. Lehet, hogy percek óta állt már úgy, rejtelmesen tág pillantással nézve őt, észrevétlenül.

Megimbolyodott és metsző kiáltás tört ki az ajkán:

— Ludovicus!

És szinte torkában érezte lüktetni a szívét.

Minden ízében remegett. Egész haragjáról s valamennyi előre kieszelt szólamáról megfeledkezve, rebent a férje felé.

— Lajos! Szerelmetes uram!

Csak ennyit bírt kidagogni, lelkének hirtelen rászakadt, megrázó boldogságában.

S várta hogy most mindjárt megtörténik a remélt csuda, amiért idejött: A másik is elindul... Lepattan róla az a titokzatos belső jégpáncél... Le kell hogy pattanjon! Karjába kapja őt és talán mind a ketten összerogynak a régizlelt üdvösségben, az új életre támadó szerelemben, melyet valami átkozott varázslat elvonva tartott tőlük eddig.

De nem így történt.

Lajos fölemelte kesztyűs jobbát, melyből még áradt a füst. Arca, melyen az előbb még mintha valami meghatározhatatlan hívó kifejezés derengett volna, ismét összelohadt. Zord lett és halottian üres.

Nehézkesen hátradöccent és kesztyűsen, mereven — igazán mint egy megbillent szobormás — intett a felélszárnyaló asszonynak:

— Megállni, — álljon meg felség!

— Lajos !!

— Ne közelítsen!

— Ludovicus! Hogyan - - -

Erzsébet állva dermedt, mint a villámsujtott.

Szélsőséges érzelmeinek hálójába gabalyodva, nem hitt a fülének.

— Hogyan..! — ismételte botladozó nyelvvel s szinte ledobbant fájdalmában. — Idáig jutottunk? Igazán? Te --- Fölséged --- Megint elküld? Csakugyan vége mindennek? Ludovicus! De hát --- Ez lehetetlen! Hiszen én --- Mi --- Hiszen te szerettél engem? És én sohasem váltam méltatlanná? Nem voltam szélljeljáró asszony, ki nevét elejti? Két gyermeket adtam neked és ---

Nyelt egy kínosat és elhallgatott.

Észrevette, hogy összevissza beszél, hogy amiket mond, minden csak nem okos és ékes s érezte, hogy a már jólismert fájdalom a fejébe hasít.

Szenvedőn csukta le a szemét.

— Ludovicus! — zokogott föl egyszerre a melléből. — Lajos! Mi lett belőlünk! Mi lesz velem!

Azt hitte hogy menten szétpattan a koponyája.

Rettegőn várta, hogy mit fog most mindjárt hallani..!

A roppant kockázat tudatában nyitotta föl megint szemét.

Lajos azonban elkerülte a pillantását és színtelen hangon csak ennyit mondott:

— Nincs semmi baj.

Oh ezek a folyvást ismétlődő, tartalmatlan szavak..!

Erzsébet betéve tudta őket.

Ezekkel szokta kifizetni ez az imádott, ez a rettenetes módon talányos ember, valahányszor neki az ezer lefojtott indulata már a torkáig gyűlt... Valahányszor az észvesztő érthetlenségek démonai meghoranták s ő menekülési vágyában, valamilyen más ok színe alatt, hozzáfordult...

Ha legalább most ne ejtette volna ki őket!

De hiába tettel!

Ő ma nem fog sértődötten visszafordulni! Nem, nem hagyja itt amazt a szívtelenül megtakarított magyarázat kényelmében! Be kell törnie a lelke elzárt

tizenharmadik szobájába, — belelátni a gondolataiba! Meg kell ismernie az érzéseit s azt a neki idegen, egészen képzelődéseire bízott, rejtélyes második életét, melyet rajta kívül él s melynek talányai őt kiforgatják igazi valójából: igen megőrjítik! Akármilyen inkább, mint ez a kétségbeejtő titokzatosság!

Igyekezett összeszedni zilált vonásait s bár az izgalomtól meg-megrezdülő, de azért engesztelékeny hangon válaszolt:

— Ludovicus, ne akarj kitérni! Egyképpen tudjuk, hogy állapotunk természetellenes ellenkező, hogy ez így maradhatatlan, hogy lehetetlen így tovább élnünk! Követlek igen: éltessem engem valahára magyarázatoddal, hogy mely rémisztő gát hullott közénk! „Nincs baj!” Folyvást ezt hajtogatod; mikor minden látható és fogható valóság ellenebeszél a mondásodnak! Szemem, az eszem, a szívem! Meg kellene vakulnom s halottá teamezennem, hogy ne értsek valami rettentő nem-rendjénvalót a magadviselésében! „Nincs baj!” — ismételte, kínosan elmosolyodva. — De hát akkor mért álltál el mellőlem? Mért nem lehetek én többé a te asszonyod, mint valaha-napján? Mért küldenek el az ajtód elül? Mért fogadsz te engem csak kesztyűs királyi gálában? Mért nem léphetek soha a belső házádba? Mért rivallsz rám olyan tiltón ha illetni akarlak, amire pedig nékem jogot esküdtél? Elirtóztál tőlem valamiért? Szólj! Majd törekszem távoztatni. És majd sikerül. Mert akarom! Mert én - - - ennyi szégyenítés után is - - - még mindig szeretlek, Ludovicus! Igen! És örülök hogy ezt még ki bírtam ejteni. Kell hogy tudd! Eszem vesztéséig . . .

Kicsit elfulladt. A heves szívdobogás megszaggatta lélegzetvétélét. Feje is tombolt.

Hanem azért a döntő ostrom kétségbeesett szívságával folytatta:

— Nem vagyok már friss kellemű lány, igaz. Sem magakellettő, bohókás asszony. De - - - tán még elég tetszetős . . . Nézz meg! Nézz rám! Ide az arcomba nézz, a szemembe, Ludovicus! Mért forgatod el mindig rólam a tekinteted?

Beleragadt ebbe a fegyverébe s érezte hogy a küzdelem új fordulatától kipirul és azt is, hogy ezzel az izgatott parázslással, ezekkel a reménytől delejzett szemekkel, igazán csábító lehet most, bármit gonoszkodott is elébb a tükör.

A jó öntudat megbátorította. S tetszelgően, kifeszette vállait, keblét — ő, a tiszta, a szemérmes — szinte a hetéra vonaglásával terült oda a ráemelt férfi-szemeknek...

És várta a hatást.

Lajos arcán át is rángatózott valami. Hanem az a kifejezés, melynél vonásai végül megállapodtak, mégis inkább torzuláshoz hasonlított, mint a megfogant vágy tükröződéséhez.

— Meg lehet elégedve, — válaszolt ugyanazzal a különös szűkszavúsággal, mint ahogy ezt szokta mondani: „Nincs baj!”

Ennyi volt az egész.

De Erzsébetet hajtotta már a saját irama.

Ezen a hiúságát ért rettenetes kudarcon sem akadt fönn.

Egyet pillantva haladt tovább.

Összekulcsolta kezeit.

— Ludovicus, te haragot viselsz irántam valamiért!

— Semmi ok...

— De igen! És pedzem is... Föltámadoztam elened! Tudod, az az én könnyen hevülő, venereus természetem...! Fékemleinél fogom már! S nem lesz többél! Nem, mikortól megint a karodba fogsz! Csak még egyszer... könnyörgöm...

Nem folytathatta.

Most Lajos szakította félbe egy mozdulattal.

Arca megmagyarázhatatlan kifejezést öltött, melytől szinte félelmissé, nem-emberivé vált.

Aztán megszólalt:

— Felséged ingyen alázkozik. Én nem haragszom semmit is. És változatlanul estimálom. És... Igen! Becsüllöm! Ez az! — morzsolt el sietősen valami érthetetlen hangot a fogai közt. — Ha élésünk

módja változott, ez azért van, mert megváltozott az állapotunk is. A mű a mester nyakára nőtt.

— Ne - - - Nem értem.

— Emlékezzék, hogy egy dús, erős, minden kornál nagyobb terjedésű Magyarország vala célunk!

— Tudom, — intett Erzsébet, az ítélethallgatás feszültségével. — Akartuk és Isten megadta hozzájutásunkat.

— De a gondját is, mely minden időmet föleszi! A Birodalom sokkal sietősebben lett és bővebbre sikerült, hanem hogy megstátuálván, ottan megfelelő hagyásokkal és rendelkezésekkel támogathattam volna a sok szükségletét és rendjét. Az egész országtartás mikéntje, mind mostanig, csupán a fejemben van meg! Hadunk több mint bármely más országnak. Jó és exercitatus. Uraink vetélkednek. Ám mind csak kedvemért! Mérhetek rájuk adót, bár rendkívülit! Fizetik ágaskodás nélkül. Ám csak személyemért! Itt egyelőre még minden csupán egy személynek, az én személyemnek szól, de törvénybe fektetve semmi sincs. Nem bocsáthatom ki kezemből a gyeplőt, valameddig minden országrészre és vitatható esetre a hagyásaimat — mozdíthatatlan statutumokban is — le nem raktam. Különben az egy-kéz majd ha egyszer megoszlik, elragad a szekér s a birodalom rendje fölborul. Felsőged nem akarhatja hogy bódult és háborodott országokat hagyjak a gyermekeimre, kik különben is: lányok . . .

— S akiket te látni sem igen kívánsz, Ludovicus! — kapott Erzsébet a pillanatnyi csöndbe, fájdalmas asszonyiságával egyszerre megint testközelbe rántva vissza a már-már messzi szellemvilágba távolodó kérdést. — Hogy lehető ez, mondd! És most is . . .! Hogy állod meg, hogy a kezed felém ne nyujtsd! Nem beszélhetnél bár úgy is, hogy engem hozzád tartsz? Nagyobb fáradság, több időpazarlás lenne vajon? És mért nevezgetsz hidegen „fölség“-nek, mikor egyedül vagyunk, ha nem azért, hogy távoltarts magadtól? Nem, — rázta meg a fejét — nekem ne magyarázz politikáról! Hadak rendelése . . .! Subsidium . . .! Tör-

vény! — nyomta meg egyenkint a szókat. — Nem érzed-e, hogy ezekhez nekünk most semmi közünk? Hogy mindez csupán mellébeszélés az igazságnak? A mi dolgunknak? Én érzem s tudom. És nekem már akár beszéd sem kellene! Nem, hogyha - - -

Két fényes könnycsepp gurult ki az esdő szemekből.

Erzsébet ajkai megvonaglottak, mint a síró gyermeké.

— A kezedet . . ! — suttogta egyszerre szégyenlősen és végtelen vágyón. — Csak a kezéd nyujtsd! Az jobban meggyőz. Hogy tudjam: szeretsz még, Ludovicus . . ! Mindenre, ami szent, értsd meg, hogy így elpusztulok! Valami emészt belül. Asszony vagyok és virágzásomnak delin . . . Az éjszakák oly hosszúak s mely szörnyű hidegek . . ! És oly nagy bajaim vannak mostanában velem-magammal is, ha tudnád . . ! Sehol cél! Egy csipetke öröm! Legalább az elmaradható szenvedéseimtől válts meg! Ne hagyj egyedül a lidérceimmel! Kérlek, ne tarts értetlenségben, szereteted, hited és kedvességed nélkül! Nézd, nincs kihez forduljak. Kihez, ha nem az uramhoz? Te, a mindenki iránt magnanimus, éppen énrajtam, aki igen-fölöttebb - - -

Igazán nem bírta tovább.

Zokogva fakadt, dallamos, talán még sokkal csábítóbb asszonyhívással, mint volt a beszéde.

A férfi állt és csak nézte. Kissé ferdén nőtt válla — melyet a vérébe átment figyelem folytonosságával mindig sikerült ellepleznie — most egész rendellenességében ütközött elő. Nyaka bal vállára ejtette fejét. Arcán cikázó ábrák futottak keresztül. Látszott, hogy feszült erővel igyekszik megrögzíteni valami gondolatot és hogy viaskodik valamivel.

De ez nem tartott soká.

Pillantása tisztult, arckifejezése megegyszerűsödött.

Végre aztán meg is szólalt:

— Ne sírjon. Az okot kérdi? A legvégsőt? Jó. Elismerem, hogy jussa van reá. Ha véli hogy ez el

nyugtatja - - - Nagyjárul fölfedezem. Nem inteniom, hogy örök életén át találgasson. Én nem - - - én sem - - - Nem akarhatom szenvedésit.

— Lajos!

— Várjunk, — intett. — Kérdést tőn esztendőök után s most hadd beszéllek! Több szavam nem lehet. Az is, mint bocsánatkérés... Az én kötelmem és nem a fölségedé... bár bátorságos conscienciával mondhatom: bűnöm nélkül.

Mélyet lélegzett, majd hirtelen fölszegte fejét.

Eltökélten függesztette hozzá:

— Tehát hallja! Valahány éve fogadalmat tettem. Ne kérdeje, mi okból; kit ha kérdene is, meg nem nyilváníthatnám. Titka nem merőben az enyim. Országé egyazonképpen. Ki tudja..! Talán több. Az egész keresztény földrészt békességeé.

Erzsébet lehunyta pilláit.

— Igen, — lehelte, ijesztően elsáppadva. — Értelme! Igért... Felőlem: nélkülem. Ehez volt joga?

— Fonákul hangozzék bár: hiszem. Ebben a senkitől nem várt, egy esetben... Mert fölséged javáért éppúgy - - -

— És - - - szabadna tudnom, hogy mit fogadott „érdekemben“?

— Hogy Szent József-házasságban fogunk élni ezentúl. Offerálok fölséged számára minden tiszteletet és fő becsülésemet, de nem keresem benne a másneműt, csak királynét s királyi anyát.

— Szóval - - - Egyszóval - - - Az asszony: halott?

— A test nem minden, fölség! A perc vajmi tűnő örömei... Ez a múlékony váz - - -

— Még benne lakozom és általa érzek!

— Ha magosb régiók fele fordulna, fölség!

— Szerzetes-barátok dolgal

— Világi ember is megteheti.

— Míg összeomlik?

— Nem. A test idomul. Szokás..! Kibírható.

— Ameddig van remény! Időben - - - mennyi a fogadás?

— Míg visszatér porba, valami porbul vétetett.

— Tehát: halálunkig!

Erzsébet feje a mellére csuklott.

Olyan volt ezzel a mozdulattal, mint egy koporsójában fölültetett tetem. S a hideg is, mely csontjait átjárta: mint a sírbolti hűvös.

Megértette az ítéletből a véglegeset, a végzetest.

Ráintett hosszú pilláival.

— Fölségedért megpróbálom. Ezt is... Csak egy dologbul való könyörgésem vagyoni! Egy kérés... Szabad?

— Engedné Teremtől

— Pusztán fölségedtől függ.

— Ha mondaná...!

— Amitől tilt: legyen! Én is megtagadom. De nekem nem éppen a testem: lelkem is fázik! Ez mindenben legrémisztőbb! A belső magány. A lelkünk közösségét, könyörgöm, ne tépje szét!

Lajos megzökkent, mint aki álmrepüléssel érkezett a földre. Válla ferdesége már megint látszott. Sőt most előzőnél is jobban.

Rekedt hangon felelt:

— A lelkét, fölség, megtartom. Királyi szómat rá! Ha... nem egyvelít hozzá földi elementumokat.

— Hogy érti?

— Kísértést.

— A meghittség: bűn?

— Tudjam, mire gondol!

— Léphessek be akármikor belső házába! Legyen kibeszélhetésem. Pár jó szó... Arról ami rémít... Ha néha csüggedeznék... A bánat...!

— Netovább, megálljunk!

Lajos gépszerű mozdulattal emelte fel fejét. Arca mint a fagytól kimart kő.

— ... megannyi tárt kapu az elcsuszamodáshoz, — felelt. — A szó: a kígyó stafétája. Ezt ne... Nem minekünk!

— Elútasít?

— Csak oltalmazom. Szívünkben majd Istennel társalkodunk. Közell! Egyszer talán megtudja, felség. És mindent... Bár én loco patris et fratris: védeni

szeretném ettől. Most pedig végeztünk! A keresztje nagy. Királyi. Viselje méltósággal és segítse Krisztus.

— Búcsúzóban egyetlen ígét legalább, Lajos!

— Mi?

— ... hogy neked sem mindegy ... Kölcsönös ...

Közös a csapás! És hogy a távolból te - - - mind becsületi, mind hiteled és nagy kedvességemben fogsz tartani azért!

Lajos már ott állt a föggönyzet előtt.

Pattanásig fölszakadt szemmel nézett.

De a fejét tagadólag ingatta:

— Kezdetnek: hibás!

— Megtagadod?

— Kell, így tegyek.

— Nos, ha kell, kell - - - Ha ezt az utolsó alamizsnát sem - - - kit kegyelemül esdék - - -

Erzsébet megtántorodott. Szeme fölakadt, üveges fénytelenességgel kissé mintha fölfele kancsalított volna.

Aztán váratlanul kacagásban robbant ki.

— Hazudtál! — víjjogott föl. — Igen: hazug! Te hazug! Te színesképmutató! Te köszívü! Zsarnok! Csak ma ismerlek, visszafelé, végig! Fogadalom?

És nevéttében nekiesett egy oszlopnak.

— Botor elméjű, én! Hogy szinte ráálltam! Nem, nem! Az ilyen kockán való elvetést, az ilyesmit még oltáron innen kell meggondolni, jóuram! S nem utólag, betölt inyeskedések, — nem két gyermek után! Mikor az asszonyról már levertük a himport! Hadsereg? Törvény?

A kacagást köhögés szaggatta.

De Erzsébet túlkiaította azt is:

— Ok? Az igazi? Majd kinyilvánítom! A gögödl Te királybálvány! Élő faragottkép! Kirül még asszonya se mondhasza el...! Ok? Második? Zomokkígyó anyád, mely vérszopónak szült! Gondom lesz rá, ne félj! S terád is, Anjoui Lajos! Amihez jussom: nálad kerestem. Ma még! Holnapra nem köt többé semmi. Nagy a világ, fajtád elegendő és valahol tán csak szeretet is akad ezen a hitvány sárgolyón?

A két szempár egymásnak fordult.

Hosszú idők óta ma először, egymásbaakadva, sokáig hatolták egymás mélyét. És Lajoséban mintha most először csillant volna meg valami emberi, valami végtelenül szelíd és szomorú fény.

— Ezt nem kellett volna mondania, — szólт csöndesen s elindult.

A házőltözék-kárpit elnyelte magas alakját, elejtett félvállát, mely már nem csak hogy lefüggött, hanem meg is roskadt.

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK RÉSZ

JÓB KIRÁLY

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XII.

A királyi kastély udvarában nagy volt a sürgés-forgás.

„Uraimék“ — serviensek és familiáriusok — csatlósok, fellajtárok, főlegények és frájjok, hajnaltájt megkapták a parancsot a készülődésre. A vendég császárné távozván, a királyi család nem látta értelmét többé a maradásnak Nagyszombatban, mely nem is volt hosszas udvartartásra berendezve s így nem nyujthatta a kellő kényelmet.

Az indulást reggel tíz óra tájára tűzték ki.

A szolganépség meglepte az udvart. Hatalmas ládákat cipeltek le a felső rendről s rakták az alatt várakozó társzekerekre. Amely szekér elkészült, indult is. (Úgyis több időre lesz szüksége míg rendeltetési helyére ér, mint az udvar lábás népének, mely fürge lovakon, vagy könnyű hintókon fogja megtenni az utat.)

Mikor az utolsó igásfogat is kigördült, az istállók környékére került a sor.

A lovászlegények leoldozták a daróc-zacszkókat, melyek a paripák szorosán befont farkait őrizték portól, szennytől. Az inasok kikefélétk a fonadékokat s megelégedetten szemlélgették művüket: a szép fodros szőrzetet. Már csak egy teendőjük maradt hátra. Nyak-sörényzetnek és faroknak megfestése üszely-börzsönynyel. Mert nagy lett volna a botránkozás, ha a királyi lovak — hátasok és fogatosok egykép — a saját természetű fakószínű hajzatukkal vonulnak föl! Szép veresnek kellett annak lennie, Nagy Lajos udvarához s a fejedelmi úti parádéhoz méltónak!

Nem eshetett kifogás.

A főlovászmester — simontornyai Laczkfy István — saját nagyméltóságú személyében ügyelt föl, azzal a körültekintéssel, melyet már familiájából hozott magával. (Hiszen ezt a fontos tisztséget negyven esztendő óta mindig Laczkfyak töltötték be a király körül!)

Főkép — persze! — a királyi fölóra ügyelt István úr, hogy minden rendén legyen rajta.

— Ne a posztóbul való készséget hozd, hé! — rivallt a közelgő istállóemberre. — 'sz most nem törvéynapot ülni megyünk, ahová az Úr csak amolyan posztósan megyen! Az ezüst-aranyas szerszámot hozd!

— Ama köves-gyöngyöset, kit gálára szoktunk?

— Már kiraktam a szobám padjára!

— Akkor tollbokrétát is, lúnak fejtül?

— Hát persze!

— Oroszlánbőr boritékot a nyereg alá?

— Várj, nő!

István úr megforgatta két ujja közt a mellén csavargó, hatalmas bajuszát, ami a nyilvánvaló tűnődés jele volt ökegyelménél.

— Nem! — döntött végül. — Azt a csupasz-bőröset!

— Hipi --- hipa --- hipámusz...?

— Hipopotámusz, te állat! Hányszor mondjam! Víziló, mint magad! Aminémű csak az Oceánum-tengeren túl, a Nyilus vizéből halászódik. Az lesz jó mostan! No lódulj!

Ezzel azonban még nem merült ki Lajos király úti készületének gondja! Aranyas hegyes tört, aranyas buzogányt is kellett a fölő öltözetéhez készíteni s azou-felül jöttek a fölöskezes lovak, ha netalán váltani akarna majd öfelsége. Nyolc-tíz hibátlan java-állat való ehez, szintén tollbokrétás fejűek, tigrisbőrösek. Más felekezetük meg fodros rokolyában. És hogy a rokolya színe a szerszámmal egyezzek! Ezüstkengyel illőnél se hosszabb, de rövidebb se legyen! Török portáról jött, drága cafrangos hám, jóféle gyöngyös sörényfonadék: váltogassák egymást! Mindegyik jó-

szágon látnivaló mutatkozzék, mint a legszebb kisaszonyokon! Így kell öltöztetni királyi lovat!

Csak megtörtént.

Laczkfy uram gondja azonban nem ért vele véget.

Hátravoltak még a konyhakocsik a pohárszék-egyetemással, — a tálás, abrosz, szájtörlő-keszkenő-holmival, — nádméztartó s effélékkel. Ezt a fölszerelést nem lehetett előreküldeni, mert ahol jó füvet találnak az utasok: mindjárt megálltak s ettenek s ki hallotta akkor eszköz után kszapadozni?

Más alkalmatosság is adódott azonban, mely a királyi menettel kellett hogy járjon. Eféle kocsiknál képzelhetetlen, hogy — kisebb emberek módjára — a hintók ablakládáit terheljük! Minthogy pedig a csatlós-holmi, valamint a kocsisoké, szintén okvetlenül kéztőlvaló, ennélfogva a szerszámfogatokat is meg kellett szerkeszteni.

István úr az ujjain számlált:

— Hintóhun való pántok!

— Bent.

— Sing-szögek, kerékhün!

— Helyükön.

— Csavar, furó, döngölő!

— Beraktuk.

A főlovászmester jó párszor fogyott ki ujjáiból. Végül az összes szükséges dolgot fölrakták és a szekeret oldaltállították.

A kocsisok cókmókja is fölrakódott. Lóvakaró; törlő-szür; s ki gyözné fölsorolni, hogy mi minden még!

Ezután már igazán következhetek a királynéi hintók és a hófdámákéi. (Mert bárónék asszonyaim — akik csak afféle összefutott udvari bejáró nép — gondoskodjanak magukról, saját kéztől!)

Királynéi főhintó gyanánt egy kétféle eresztős födelű, gyönyörű bőralkotmányt választott ki István úr, lévén ez pompásabb mint az orsós, amilyen utóvégre kisebb állapotú úr-embereknél is kerül. Belső borítékja virágokra cifrázott szattyánbőrből való volt, a kül is megverve apró aranszögekkel, nemcsak

belől. Fedelét a karfához csinálta az udvari kocsimester, kit tudományáról külsőországokban is emlegettek, ahol a hintónak még hírét is csak tőlünk ismerték, lévén hogy öszvéren, kólyán, vagy hordozható *lecticá*-ban utazgattak a nyavalyások.

Ott fönn szép selyemfüggönyzet is omlott lefelé a hintóban, középuitt pedig koronaformájú selyemrojt: *krepin*. Ismét annak közepén libatozás nagyságú ék-kő. És ablak a két ajtón, áttetszővé edzett hólyagból, a kitekintés miatt!

Maga ez az egész alkotmány faragott fákon, selyemkötélzeten függött s hintálódzott, szép színekkel megírva, ezüstökkel megvasaltan.

— Rakjátok! — tapsolt tenyerébe Laczkfy úr, látható elgyönyörödéssel. — hat főlovat elejbé! Veres-zöld szironnyal varrott bagaria-hámot nekik! Az ezüst-csattosatl!

— Takarópokrócot?

— Tám a tarbársonybúl valót! Kössétek szíjjúval a lovak hátára s úgy fogjátok bé s úgy menjenek! Hol a párnaszák?

Ezeket ő saját tekintetes kezeivel helyezte az ülésbe. Közben legeltette szemét a szép palotai, tarkacifrázatú vánkosokon, melyeket szőnyegzettel borítottak át.

— Királylányok, Zsigmond markoláb, meg a vén-asszonyok, külön utaznak! — hajított félre elútálkozottan egy gyermeki eszközökkel és női egyetmással tömött kis bugyrot. — Saját fogatjuk ablakdeszkáiba nyomkodjátok, ha mondom! Hol a kocsis?

Egy idegenes orcaszabású, peckes férfi állt elő.

Tündöklött annak a csótárja is!

A főlovászmester mégis úgy rökent rá, mint valami varasbékára s el is kergette.

— Ez a csupasz-pofájú? Asszonyképű? — ordított éktelen haragra fakadva. — Hát ki akartok röhögtetni? Ki hallotta úri módban beretvált kocsisal szélvezetni! Te másik ott...!

Egy köpcös, mokány emberre mutatott.

Ennek már rendbenvoltak a szakállviszonyai.

Gyomra közepéig függött a szőrzete. Bajusszát meg akár füle köré is csavarhatta volna.

— Rókafarkas süveget neki, mint illől Készülj, azebadta! Vagyis - - - Hozd a marhahajtó vessződet elébb!

Hát igazán, erre sem ártott gondolni!

És ime — valóban! — az ostor sem nyerte meg István úr tetszését.

Elundorodva vette ki a kezéből.

— Szél fujja el a porát az ilyen tuloknak! Ez meg itt gyermek-ülep virgáccsal nógatná a királyi lovakat! Olyat hozz, ebanyád, kinek mind hegyin, mind végén, mind a nyele harmadában krepin vagyoni! Hajtani a nyergeslő nyergibül fogsz. De ha elvétenéd - - - ?

Valami iszonyú fenyegetésre készült a szegény úr, amitől meghüljön csontban a velő. Hanem utóbb szippantott egyet a fogán és sarkonfordult. Semmire jutott eszébe. Áldott ember volt egyébként. Harctéren oroszlán, kinek nemzetsége-nevét is rettegte egész Itália; itthon azonban légynek sem vétő. Csak a felelősség izgalma patvarította ilyen dühössé.

Hogy a kudarcát palástolja, úgy tett most, mintha a csatlóson ütközött volna meg a szeme.

— Te hél — szolt. — Igazis... Hadd látlak!

S ezen a képen megcsillapult.

A csatlós régi ember volt, aki ismerte a dörgést. Mindenre fölkészült. Vállához fogva tartotta az emelő rúdját.

— Te hátul jobbfelől állsz, a csatlós-bakon. — dörmögött oda, éppen hogy valamit mondjon. — Félmarokkal hintófába csimbeszkedjél, szintúgy mint a királyi inas. Az meg hol lödörög? Vagy úgy - - - !

Olivier ott állt közvetlen előtte. Nyakában az aranyas mosdócsésze, orcatörülővel, hajzatgereblyével együtt; az egész mindenség lóding-módra — átalvető-kép — a félvállára szíjjazva. Kesztyű a kezén...

— Kend meg balfelől áll a hátsó bakon! Félmarokkal ragódzkodik, szintúgy. Valahol valami düllő

volna, leszökösnek kentek s tartják a kocsit. Megértettük?

Meg, meg! Értette, kinek mi dukált. Csak még az elülső bakot kellett tisztességes medvebőrökkel letakarítani, bárha senki sem ülhetett is azon, hátát mutogatva a királynénak.

István úr könnyebbült. Leemelte forgós kalpagját s végigszántott keze élével az üstökén. A levét földre-suhintotta.

— Nő, Istensegits!

De bizony az még megváratta! Valamit eszébejuttatott. És István fejecsóvált a saját feledékenységé fölött.

Jóvátételkép, sürgősen kirándult a fészter fele.

Pár főnyi — ugyancsak udvari lóval — ugyanannyi jobbagylegény ácsorgott ott. Unalmukban ásítottak és pökdöstek.

— Hé! — ruccant rájuk már messziről. — Nyergeset a lovakra! Persze csupán amolyan hozzátokvalósít! Hanem azért rendes állapotú legyen! Megálljatok, hova fenébe rohantok úgy! — kiálta, saját parancsáról megfeledkezve. — Minémük a lovaikat?

Egy meredeknyakú legény vette magára a kérdést.

— Követem, kanca ez, mind! — szólt és könyökéhez fente a gübös orrát.

— Recte! Mindig ott csiripoljonak kentek, valahogy a főhintó körül. A fellajtár melletti ló, az: mén. Meg a kése-fás ló. Meg a királyúré is. Hol elejbük vetődjenek, ottan-ottan meg elmaradozzanak.

— Dehiszen, — emelt nagyszemet a paraszt — iszen akkor a ménlú megorrontja a kancát..?

— Perszel!

— ...oztán rugódozni fog!

— Arravalók kentek éppen! A fogatos főlovaknak, méginkább a királyúrénak, táncolni és visítolni illő! Legkivált mikor vásárokon megyünk majd keresztül. Hadd bámuljon a nép!

— Oztán ha megtop a lú?

— Eh! — legyintett Laczkfy lenézően. — A király..! Nem tudod-e, hogy micsodás lovas az? Tár

már nyeregben született is! Bár ez nem tartozik rád. Inkább azon legyen industriátok, hogy urak közé ne pofátlankodjatok s látást úgy látsszék az egész, mintha nem is tartoznátok a menethez, hanem csak úgy - - - izébül csapódtatok volna hozzánk. Értitek . . !

Hogyne! Értettek a fiúk az „izé“-ből is! S látszott a szemükből, hogy tetszik nekik a szerep.

Lódultak nyergelni és közben kuncogtak.

István úr pedig megfordult.

Ideje volt elkészülnie.

A kastély felső kontignációja kezdte ontani a főúr-embereket. A férfiak mentésen, csótáros süveggel, csapatostól szálltak alá. Asszonyok házából meg az udvarló hölgyek. Kintjáró gálában, hasonlókép. Mind szemével futott a hintóknak s mind a saját sora-rendjét akarta tudni.

Hát ez sem éppen könnyű ügy! De — szerencsére — Telegdy Miklós ebben már kéztől állt. Két nagy pergamenlapra megíratta jóelőre a helyezkedést.

Egyik lapot magánál tartotta s csak a másikat nyujtotta át.

— Majd utánunk, az országnagyok után . . ! — intett a bárók felé.

Aztán belenézett az írásba és megemelintette hangját:

— Fölöskezes királyi lovak, étékfogó urak: előre! Legislegelő persze, mint szokás . . ! — hunyorította oda Laczkfynak.

— Én.

— Igen. Ugrasson nagyságod az élre, ha minden kész. Lovak után kigyelmed gyön, vicelovászmester uram!

Most megint két főuri étékfogó következett. Nyomukban egy másik országos főúr. Mögöttük síposok, dudások, dobosok; a királyi főasztalnok, előírásos sastollas kucsmában. Kezében a szabályszerű vasbuzogány.

— Palatinus uram! Bánék uraimék! S kis köz után tenagyságod, erdélyi vajda uram!

Akit a főajtónálló szólított, az rendet állt. Utoijára

maradt Laczkfy István úr, a királynak kéztől. Szép szepe-módú főlova hátán meghányatta magát, s állva tartotta főudvarmesteri vesszejét, készen arra, hogy a muzsikásoknak megadja a jelt.

Ennek is ideje került.

Az uralkodó család kilépett a kapubolt alól. Legelől jött őfelsége, három lépéssel mögötte édesanyja, megint annak nyomában a királyi hitves és végül a gyermekek, dajkáik és hölgyeik között.

A térség fölmorajlott. A várakozó népet elöntötte a tetszés.

Egyszercsak — és ezúttal minden udvarmesteri jeladás nélkül — kiáltásra fakadt az egész előkelő sereglét:

— Éljen a király!

— Éljen, éljen! — harapódzott a rivalgás. S néhány szem meg is nedvesült. Kis női keszkenők kezdtek lobogni, mint fehér galambszárnyak.

A szeretet önkéntelen kicsordulása volt ez.

El kellett érteni és viszonzni.

Lajos — cseresznyepiros tubin-mentében — megállt egy pillanatra. Komolyságán nyájas kifejezés derengett keresztül. Anélkül hogy leemelte volna Anjou-liliomos süvegét, két ujjal intett üdvözetet és visszaadta a szót:

— Éljen minden magyar! Éljen Magyarország!

Aztán fölszállt nyergébe, melynek kengyelét Olivier odaigazította a sarka alá.

A menet elindult.

Amerre haladt — tavaszba borult mezők, zsendülő vetés, sokszínű-zöld pompájú erdők közt — mintha csak a milljomvirágú nyárnak jóslata lett volna ez a csapat.

Vagy talán nem is pusztá jóslat többé? Talán már itt is volt a nyár?

A nap aranydárdákat dobált le az égről. És Magyarország — nehéz századok magvetése után — aratásának, gazdagságának terített asztalánál ült.

— Vivat Hungaria!

Ha legalább ne horzsolta volna olyan kegyetlenül a ló oldala azt a beteg térdet . . !

Törte? Súrta?

A kiáltozás nem akart megszűnni:

— Vivát Ludovicus Magnus!

És Lajos kifeszette vállait a tüzes mén hátán.

Csak annál keményebben szorította kínzott tagjai közé a szökellő állatot.

— Ne tudjátok hogy mibe kerül...! — mormolt s olyan méltóságteljesen nyugodt maradt, mintha vasból öntötték volna.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XIII.

Rövid megszakítással déltájig haladtak az utasok. A nagyszombatkörnyéki róna termékeny teknőjében — a Tirna folyócska mentén — Gerencsér, Vágkeresztúr felé tartottak és Szereden, Komáromon, Esztergomon keresztül tervezték az irányt.

A király lassankint egész elszigetelődött. Mint-hogy igen komolynak tűnt föl, urai azt hitték, hogy valami rendkívül súlyos országos ügyet forgat épp az eszében és nem tartván illőnek eközben háborgatni. Tisztességtudóan elhúzódtak tőle.

Pedig tévedtek. Lajos gondolatainak nem volt most közük államügyekhez. A királyt ezúttal saját legbenső dolgai foglalkoztatták. Mint a nagyrészt álmatlanul töltött éjszaka alatt, úgy e pillanatban is egyre a minapi, feleségével átélt jelenet emlékéen gyöt-rődött.

Érezte hogy amitől évek óta szorongva tartott, a helyzet mára csakugyan megért s a válság bekövetkezett. Erzsébet nem hajlandó tovább folytatni azt a rejtélyesen különszakadt életmódot, melyben az utóbbi esztendőök alatt éltek. A világlátás elemi erejű szükségletté vált benne. Szerelme földérintő fényt követelt meglopott lélek és test oktalannak látszó sérelmeire. Valahára tudni akarta, hogy micsoda kifejlés fele tör? Megmaradhat e annak ami, vagy szükségképpen át kell alakulnia más érzésekké, melyek összes szenvedett bántódásaira megfeleljenek?

Hogy szerelem vágyott maradni, ami olyan dús virágzásnak indult a fogékony asszonyi szívben, már zsenge lányságától fogva, ezt jól látta Lajos.

De maradhatott-e annak a minap történtek után is?

Egy percre megképzett előtte a fejedelmi teremtés, ahogy könyörgései fogytával már az érzéki csábítás alacsony eszközeihez is hozzányúl és lelkének erre a látványára megingatta fejét:

— Túligen messziment ahoz, hogy szégyen s gyűlölet valami megvesztegetést ne tegyenek bennel!

Még ha nem hajítja el magát annyira, talán elhúzhatták volna egy ideig.

Így azonban - - - ?

Érezte hogy vesztett s mint ember: mindent. Kigazdálkodott abból a szerelemből, melyet pedig férfilelkének egész hevével viszonzott s ami nélkül ezentúl nemcsupán testiekben, hanem lélekben is teljes lesz a halálos ítélete. Ittmarad reménytelenül... Megértés — igen! — egy morzsányi meleg, csak-neki, a belső embernek szóló szeretet nélkül... A kincs övé volt és ő eldobta.

Helyesen tette?

Váratlanul rátört a kétség.

— Vajon hát nem lett vala mégis jobb, ha töredelmesen elibetárom, hogy minémű romlás esett rám? — kérdezte, megrettenve a benne támadó bizonytalanság új rémétől. — Milyen világon hallatlan kedveséggel esdekelt...!

Egyfutással pillantotta át összes indokait, melyek hosszú idő hosszú éjszakái alatt fogantak meg benne s arra indították, hogy a válság jelentkezésének órájában úgy cselekedjék majd, mint ahogy tett.

Nem volt valahol mégis hiba?

Mire számíthatott volna vajon, ha őszintén megnyilatkozik?

— Két eset lehető. — látott esze mindjárt serényen a föladott és már jólismert feladathoz. — Vagy megenged jószántából testem akaratlan förtelméért, vagy eliszonyodik.

Kezdte a szebbik eshetőségen, melyet méltóbbnak ítél a szeretett asszonyhoz.

— Mi lett volna eventussa? — kérdezte.

És azonnal megfelelt rá: végzetes csapás erre a gyöngéd lélekre, melynek nem lehetne nyugta többé. Képtelen volna a szörnyőségbe beletörődni. Kezdődne a fejvesztett kapadozás. Új meg új orvosokat hozatna... Meghallgatná ezt is, azt is... Nem bírná a titkot megőrizni. Előbb-utóbb elárulná magát.

Magát és őt?

Rálegyintett:

— Mi...! De az ország!

Maholnap világgá terjedne a hír, hogy Európa legnagyobb birodalmának trónszékében... egy poklas ül!

Ugyan mi fényt vetne ez arra a népre, mely pedig éppolyan ártatlan volna, mint ő? Hová súlyoszené tekintélyét? Milyen szégyenbe borítaná?

— Ezreket rántsak-e velem Jób förtelmes szemétdombjára? — fakadt ki szinte főnnhangon. — Ezreket vigyek a romlásba?

Az jutott eszébe, amit feleségének mondott és hogy igazat szólt. Szélesre rakta bár birodalmának alapjait, törvényeket azonban még nem futotta ideje alkotni a folyvást fegyverben álló ország megnövekedett igényeihez. Rendelkezései esetről esetre és alkalmyszerűleg kiszemelt embereknek szóltak. A jövő tehát korántsem volt biztosítva.

Mi következnek — vitte egyre messzibb az okoskodást — ha a most meglapuló szomszédai vérszemet kapnának gyöngesége reményében s mind ellene támadnának? Nem lenne-e csakugyan elégtelen az ereje? Akik olyan nagy garral éltetik most Ludovicust, a „Magnus“-t, készek volnának-e vajon egy halál-orcájú királyt is szolgálni? Mi lenne a melldőngetésből? Hogy szétszóródnék a sok szép bandérium!

— Oh, ti, ti, nagyszerű de lángfejű, vitéz de hiu és gögös nép: magyarjaim...!

Megemelte kissé az állát és körülnézett.

Elöntötte a vágy: látni is azokat, akikkel bensőleg beszélt s akiket oly nagyon szeretett...!

Apásan gyengéd s már előre mindent megbocsátó

tekintettel ölelte hozzá a lovait táncoltató, vidám úri hadat.

Aztán megint csak visszasüppedt komor tépelődéseibe.

— Lehet, — folytatta, feleségére gondolva — az is lehető, hogy még a lelke ajándékával sem érné be ez a szertelen indulatú teremtés.

Ápolni akarná nyomorult testét is...

Egy érintés, egy pirinyó seb, egy vigyázatlan lehellet s amitől tudatlanságának korszakában megőrizte a Teremtő, — amitől később annyi vigyázattal védte ő maga: most tudva ragasztaná rá a legkegyetlenebb sorsot. Jutalmul a jóságáért eléktelenítené, talán épp a kedves, tiszta arcát...

Nem, nem idézhette föl mind a megtörténhető rémségeket! Száz főnyi nép szeme állt rajta. Valami önkéntelen mozdulattal még elárulhatta volna az érzéseknek azt a viharát, ami benne dúlt.

Gyorsan áttért a másik eshetőségre.

Ez is rettentő volt bár — sőt a szerelmes férfi szempontjából az előzőnél is szörnyűbb — de legalább a lelkiösmeretét nyugton hagyta.

Arra gondolt, ha — őszinte vallomás esetén — Erzsébet ugyanolyan irtózáttal fogadja közlését, mint akárki más éptestű ember...

— Természetes, természetes! — sietett a mentéssel, mintha valami láthatatlan bíró ellen kellene pártulfognia az asszonyát. — Ez fölöttébb érthető... És nem is erről van itt most szó! Hanem hogy első útálkozás után nem eshetik-e bár némi könnyebbsége szegény asszonynak a megmondásbul?

Eddigieknél is mélyrehatóbb vizsgálat mellett mintha úgy találta volna, hogy: igen... A sokszor és olyan jogosan panaszolt rejtelmesség megszűnnék. Az asszony ugyan ösztönszerűleg elhúzódnék tőle, lelke azonban nem futná tovább azt a talányos kört, melyben minden jószándéka összeroppan és minden ereje kimerül. S a távolból — talán — még meleg érzéseiben is megtartaná őt... Sőt annál melegebbekben, mentől messzibb menekült tőle...

Az eleintén sebző föltevés mind tetszetősebb formát öltött és Lajos már-már belefogódzott.

De aztán egyszerre kihunyt benne az öröm lidérc-fénye.

Csöndesen ingatta fejét:

— Nem, milyen balgaság...!

Ha elborzad oldala mellől, akkor nem is állhat meg ennyinél. Akkor kezdődnek a saját személyeért való riadalmak. Fürkészás a legsemmibb jelre. A: képzelődés...

„Ez a folt vajon nem az?”

„Nem érintettem-e valami fertézt eszközt?”

„Szabad ehez nyúlnom?”

„Amaz nem árt?”

„Nem hurcolom-e magamban máris a mérget?”

Saját sáfárkodását tisztázta, — a rejtély nyugtétól megkönnyebbítette volna ugyan, de helyébe olyan gondolatot plántálna bele, mely még sokkal nehezebbé tenné az életét.

Érezte hogy vizsgálatainak egy szakasza itt önként lezárult és rábólintott. Belegyőződött, hogy jól tette, mikor rettenetes baját elhallgatta.

Vajon azonban nem érhetne volna be ennyivel?

Ebben már nem volt bizonyos. S ez a bizonytalanság most mindjobban kínozza.

Szemöldökráncolva tette föl a kérdést, hogy távol-tartván veszedelmes titkától Erzsébetet, jogában áll-e egyszersmind a lelkét is visszautasítani? Ne maradhatott volna meg magyarázatul az áthághatatlan fogadalom? Mit árt, ha el is fogadja a szegény tereméstől gazdátlan szerelmét, melyet már ő is kész lett volna bilincsekbe verni?

— Nagy jóratörésemben nem futottam-e célon túl?

Néhány terhelő jel azonnal mutatkozott és Lajos érzékeny lelkiismeretében mozdult egyet az önvád.

Szemrehányást tett magának, hogy végzetes csapást mért a szívének legdrágább lényre, anélkül hogy a keserves sors elviseléséhez egy parányi segítséget nyújtott volna neki.

Ha megtartja hitében, hogy távolból bár, azért ő is szereti, változatlanul...? Ha - - -

A gondolat húrja itt hirtelen elpattant.

Lajosnak eszébejutott felesége könyörgése:

— „Léphessek házába bármikor...!”

És már tudta, hogy ebben a dologban is jól tett.

Érzéseinek bevallása nem maradhatott volna anynyiban. Erzsébet előbb-utóbb okvetlenül behatol hozzá s ezzel kész a halálos veszedelem. A baj átragadásához megnyílik egy hatalmas kapu... Nem elég! Nehezen megszerezhetősége annál jobban tüzelte volna a becsvágyó asszony képzeletét. Minden eszközt megkísérelne, hogy csak őt — mint gondolná — visszahódítsa és szerelmével a legtiltóbb fogadalom elől is elvigye a pálmát. Ostrom ostromot követ... S ki mondja meg, hogy hol végződhetik? Ki akadályozhatja meg az asszonyt, akit részéről semmi fogadalom nem köt, hogy — például — szenvedélyének egy föllobbanásában, váratlanul meg ne csókolja férjét, akit szeret? Így megint bekövetkezett volna a rémség, mint az esetben, ha Erzsébet maga kívánja őt istápolni. De most minden szépségétől megfosztva, nemtelenül. Mert míg előbb jól értette volna a mártir hogy mi az a kockázat aminek fut, addig itt a tudatlanság vak vermébe esnék, az ő hallgatólagos bűnrészességével.

Elhárító mozdulatot tett, mintha valami útálatos férget akarna elkergetni.

És ezzel a mozdulattal háborgása is megszűnt.

Látott egyszerre mindent, végleges világossággal. Fölfogott mindent: döntött. S ezúttal örökre és visszavonhatatlanul. Tisztán megképzett előtte föladata, melyről már tudta: mil Látszani szívtelennek, mikor pedig a szíve csupa láng; vérezni és lemondani. Látszani hiunak, alakoskodónak, — gőgösnek, zsarnoknak. Látszani bálványinak és eskübontónak. Vérlázítónak; gyűlöletesnek. S vállalni mindezt a cudar látszatot — Krisztus nádjával megcsapatást — védekezés nélkül, halálíg. Krisztus nevében. Szeretetből. Egyedül így adhat támaszt annak a léleknek, melyet egykor sajátjához kötött. Így: ha az őt elítélheti, meg-

gyűlölhethi és megvethethi. Könnyebb lesz elszakadnia az élettárstól akit méltatlannak bélyegezhet, mint olyantól, akit büntetlenül tudna végtelen szenvedésben s aki vágyik rá és szereti őt. S igen, így, a szívének legdrágább lényről való teljes lemondás árán: megmenthető az ország tekintélye, és biztonsága is.

Lajos arcán fölengedett a gyászos kifejezés.

Szelíd pillantással símogatót végig virágpompába öltözött rétet, erdőt, búzaföldet, — vígan körötte helykélkedő népét és — gondolatban — az asszonyát, aki nemsokára majd megtagadja őt.

— Ne féljeteK, — mosolygott lelkében rájuk. — Im vigyázok és vigilálok a sorsotokon. „Nincs baj“... Egyedül nekem. Én pedig vállalom. Krisztus az ő ingyen kegyelméből ad hozzá erőt. És egyszer így szól majd: „Elég! Betelt a próba. Jösszte szolgám! Jösszte Jób, poklas király! Itt, oldalam mellett van a te igazi királyságod, mely el nem vétetik tőled, mindörökké...“

XIV.

Déltájt erősen fölmelegedett az idő.

A királyné, aki eddig egyedül üldögélt a hintóban, megállította a kocsit és parancsot adott a földél kétfele-bocsátására. Ő maga is kiszállt, hogy megmozgassa kissé elzsibbadt tagjait. Közben ráncolt homlokkal nézegette a kerekas börtönt, melyben olyan keserű gondolatokat élt át, aminőket még soha.

Eltökélte mindenáron menekülni tőlük.

Megállította a kicsinyek fogatát is, hogy saját hintójába vegye a gyermekeket, akiknek ártatlan csacsogásától könnyebbülést remélt.

De hamar belátta, hogy csalódott.

Az ostobácska fecsegés — melynek értelmi színvonaltalig lebecsátkozni most túlmerev volt a lelke — fárasztotta és fölingerelte.

— Hallgassatok! Vesztegjetek már! — rivalt váratlanul, túlfeszültségéből kitörve. — Te Mária, ne ülj olyan görbén! Te pedig Hedvig, tégy le valahára rusnya szokásodról, hogy örökké a körmeid rágod! Majd epével fogom bekenetni s akkor jól meglásd, hogy kedved keseredik tüle! — tette hozzá sötét pillantással.

A gyermekek sürgősen megfogadták a parancsot. Tudták hogy mikor ráncos az anyjuk homloka — főkép ha ilyen furcsán fölfele akadoznak a szemei — nemigen ajánlatos ellenére tenni! Könnyenjáró az a fölséges kéz! Csudálatos puhán símogat néha, legtöbbször azonban olyan súly van benne, hogy megkékül a nyoma, ahová lesujt! Megbánja utóbb s símogat megint; — de mit használ . . ?! Az a foltos há-

tacska csak fájdalmas marad és sírni kell tőle, mikor reggelenként dadus végighúzza rajta a mosdató kezét. Ha ugyan szabad sírni...!

Óvatosságból nemcsak elnémultak a lányok, hanem meg sem moccantak többé.

Am Erzsébetnek ez sem tetszett.

— Milyen szolgálaiak...! — gondolta elkeseredve. — Egy fitty s már lapulnak! S ezekből akarok én királynékat faragni...!

Szerencsétlen anyának érezte magát és ezen még jobban fölingeredett. Egyik gyermekről a másikra jártatta villogó szemét és mindent amit csak látott, kifogásolt rajtuk.

— Egyik rosszabbul sikerült a másiknál! — állapította meg. — Mária directer pocsek. Orra borzasztó. Szája mint egy kapu. S azok a szikkadt barna kezek-lábak...! Akár a lécl!

De Hedvigben sem tudta kedvét lelteni.

A szőkefürtű, angyalfejű kislány, valóban, túlhirtelen nőtt. Bár egy évvel fiatalabb volt kis nényjénél, mégis jó egy fejjel nagyobbra nyúlt nála.

— Ez nem rendjin való! — csillant Erzsébet szeme olyan vésztojólóan, hogy Hedvig szinte bele-sápadt az aggodalomba. — Meg nem foghatom, hogy mire a sok léhűtő medicus, ha ebben gátlást tenni sem tudnak, nyavalyások! Maholnap igazi óriás-szörnyeteg lesz ez a lány s éngem majd kigúnyolnak végettel! És mink még „Bubának“ szólogatjuk...! Kész nevetség!

Azonban éppenséggel nem nevetett. Sőt igen keményen adta ki a parancsot:

— Hedvig, te mátul fogván Hedvig leszel és semmi „Buba“! Megértettél? Ilyen temérdek termetű dromedárnak nem való helyeske név.

Már egy hangosabb lélegzet sem hallatszott a hintóban.

De akkor meg ez kezdte bántani az ingerült aszszonyt.

— Persze! — gondolta. — Most bezzeg elégedett lehetek! Sikerült kipusztítanom köröttem minden vig-

ságot! Átkoz és retteg, valaki csak közelembe kerül! Ezek a kölykek is... Gyűlölnek titkon, bizonyára!

Fürkésző pillantást vetett rájuk, hogy nem fedez-e föl a kis arcokon holmi áruló vonást, ami bizonyítaná föltevését s ami végett harcba lehetne szállni? A vélt ellenségesség helyett azonban megadó tűrés és gyámoltalan könyörgés fénylett rá csupán a kicsinyek szeméből.

Ez úgy a szívébe markolt, hogy minden átmenet nélkül könnyekben tört ki.

— Szegénykéim! — kapta mellére mind a két lánykát. — Ti édes, árva bogárkéim! Na ne féljétek semmit is! Csak imádkozzatok anyáért, mert fölöttébb igen szerencsétlen. Senki sem szereti őt! Atyátok, a király - - -

Itt elakadt.

Egyszerre rájött, hogy mért tündek föl előtte olyan fogyatékosoknak és ellenszenveseknek a gyermekei...! És hogy mért olyan bősz, igaztalan, gonosz néha hozzájuk!

Ez a szó: „atyátok“, megadta a kulcsot a jelenységhez.

Egyik gyermek sem örökölt semmit az apa vonásai közül... Az apától, akit ő gyűlölt és imádozott.

Nem akarta mégjobban elrémíteni gyermekeit azzal a szenvedelmességgel, ami rátört.

Ismét megállította a hintót és kocsijukba küldte vissza a lánykákat.

— Anyus szeret, azért roppantul szeret titeket, szegénykéim! — búcsúzott tőlük, zokogással küzdve. — Csak hát beteg ő... Beteg a lelke! Kérjétek Jézuskát - - -

Hogy mire, ezt nem ért rá, de talán nem is tudta volna kimondani.

Szemét az udvarhölgyre emelte, aki a lánykák elé jött és mostanra odaért.

— Nincs túl meleg a hintóban, Bebekné asszonyom? Nem hevülnek föl az én kis angyalaim? — kérdezte, az áradó gyöngédség szükségérzetében.

— Fölséged világon hallatlan, legszerelmesebb

anya! Nem, Izota eget bocsát be épp, — válaszolt a hölgy édeskés hangon és negédesen csücsörítette száját.

Körülbelül Erzsébet korában járó, hegyesorrú, hegyesszemű kis asszony volt. Ő maga is egy tizenkét éves lányka anyja. Ez közösséget tartott fenn köztük. A királyné kedvelte fődámáját. És most hirtelen ötlettel vállonkarolta, mintha valakire okvetlenül rá kellene ruháznia azt a gyöngédséget, mellyel úgy elkésett gyermekeinél.

— Jer' a hintómba, Toncsil! A kicsikre vigyáz majd dadus. Elbeszélgetünk. Igen nyomaszt a csönd és egyedüliség.

— Ha fölséged megengedi - - - ?

A két asszony beszállt a hintóba és Bebekné nyomban széles előadásba fogott. Beszélt a legújabb módiról, a várukról — Szerencsről, melyet meg bővítették — a jobbagyaikról, akik legkevésebbé sem akarnak törvényadta szabad költözési jogukkal élni és még ezer mindenféléről.

Erzsébet előbb elszórakozva hallgatta a bőven patakzó szavakat s örült, hogy menekülése nyílt a saját gondolataitól. De mikor rájött, hogy minden nótának Bebek uram magasztalása a vége s hogy a sok história tulajdonképp csak egy célt szolgál — mentül több oldalról megvilágítani egy mintaférjet és gyermekeivel összeforrt családot — kezdte egyszerre nagyon kellemetlennek találni Bebeknét.

— Hogy kapdos levegő után! — gondolta költetlenül. — S mely rossz neveltség: untalan szipogni és hörbitélni! Tán eszem váltott, hogy nyakamba ültettem ezt a szájkót? Ni...! Ottan még hurutol is...! Igazán abominandus!

Félrehúzódtott, és pedig olyan hevesen, ami nem kerülhette el Bebekné figyelmét.

Mentegetőzve pihegett:

— Oh fölség! Bizton terhelem! Száraz nyavalya s már elhatalmazott... Néha szólást is alig tehetek! Csak sivákolok torkomban. Oldalam szegez. Valamikor így rámgjön - - -

Kezével magyarázta el, amit belefojtott a köhögés, hogy tudniillik olyankor nincs béke, míg a lelke felét ki nem rázta.

De beszédes jel volt az a két könnycsepp is, mely az erőlködéstől a szemébe tódult!

— Régen tart? — kérdezte Erzsébet sandán és élesen.

S összezsugorodott helyén, így várva — csukott szemmel — a füle ellen készülő újabb ostromot.

Toncsi egy kis levegőt nyert.

Bágyadtan és elbúsultan nézett maga elé.

— Kezdetje nemigen távol, hanem vége sem hinnenm hogy messzi...! Azmint megösmérem, elmúlok nemsokára. Hagyján! Toanettát, lányomat, föl séged gráciájába ha ajánlhatnám! Akkor - - -

Hangja elszakadt.

A roham újból kitört.

Ezzel azonban Erzsébet türelme is végetért,

Kétféle zaj volt, amit éppenséggel nem szenvedhetett, ami az ő ostoba egyformaságával a kétségbeesésig tudta bőszíteni: a gyermekesírás és a köhögés. Hiába szánta lelke mélyéig a szegény asszonyt — hiszen a rávalóját is szívesen odaadta volna érte, hogy csak a nyomorúságától megváltsa! — rémülten érezte, hogy ez nem használ. Neki minden izma pattanásig feszül, bőre alatt zsibong, ujjavégei bizseregnek és mindjárt képtelen lesz visszatartani kitörését. Második énje, akit gyűlölt, fölülkerül, legyőzi az elsőt — az irgalmasat, az igazit — és Isten tudja hogy milyen kegyetlenségre ragadja!

Egyszerre nem bírta tovább.

Felszökött s minden tagjában remegve, felrántotta az ajtót.

— Megálljunk! Egyedül akarok maradni! Ez... viselhetetlen! — sikoltott magánkívül és lihegve, ködhályogos szemmel meredt előre.

Percek múltak, míg féligmeddig eszméletre tért. Szegény Bebekné addigra már a kocsi lépcsőjén állt.

— Oh, hisz' én is látom... — pirult és bántódottan nézett úrnőjére, akinek görcsösen őrlött az álla. Ajkai ide-oda rángatóztak.

— De külön kocsiba ülj, nehogy a gyermekek... — suttogta Erzsébet, még mindig azzal a természetellenes, távolbameredő tekintettel.

— Egyedül jövék is! — horgasztotta le fejét Bebekné.

Ettől az egyébként jelentéktelen mozdulattól — melyet mintha megerőltetett figyelemmel kísért volna — Erzsébet sajátságoskép hirtelen kijózanult.

— Nem azért...! Ellenkezőleg! Hogy ők ne terheljenek, míg én neked egy szép falut... valahol a Mátrában... — intett a távozó után, azzal a mély levertséggel, melyet jobbik énjének újabb veresége okozott neki.

Megint visszaroskadt a kocsiba és tenyerébe tette arcát.

— Mi ez! Mi ez! — szörnyedezett. — Mivé lettem! Mivé tettek! Hisz' ez nem én vagyok? Hát hol vagyok én, a régi jó? A szelíd! A mindig derűs! Mindenkit megértő! Mindenkihez kedves! És ki az, aki itt ezeket cselekszi! Ki ez a gyűlöletes megszállott! Ez az ördögös, rúfus!

A hintó gördült tovább.

Válasz nem jött sehonnan. Sehonnan egy parányi vigasz... Meleg; jóságos bátorítás...

— Egyedül vagyok, — nyitott ijedelemtől tág szemeket.

És előntötte a könny. Felzokogott.

— Egyedül, hovatarozás nélkül, kilökve a hideg világba! Nincs menekülés!

Hol a baj?

Itt. Hogy nem kell neki sem gyermek, sem barát, sem senki és semmi azon az egyvalakin kívül, aki természettől fogva egyedül lehetne társa! Akinek meg ő nem kell... Aki nem szereti őt...

— Ez váltott így ki magamból! Ezért nem találhatom én többé jó-magamat!

Mint váratlanul meghasadó függönyön keresztül, tárult elé egyszerre a mezítelen valóság. Hallotta férje minapi rideg szavait s látta azt az egész sívár sorsot, mely mostantól reá vár, miután Lajos nyíltan is szakított vele.

Nyíltan?

De milyen nyíltan! Milyen irgalmas szépítés, egy jó szó, egy parányi kimélet nélkül! Palotás cselédek nem küldenek el így, sokesztendei szolgálat után! Hát ezt, ezt érdemelte ő a hűséges, az ő tiszta szerelmeért? Készségesen viselt anyaságaiért? Számptalan jó törekvéseért? Hol volt a szíve annak az embernek! Hogy bírta tenni, őt így megalázni, önbizalmából kifosztani és összetörni!

— Magyarázat! Magyarázat! — jajdult föl az igazságszomjazó és halálosan megbántott lelke. — Hol a magyarázat!

Már csak egy kínálkozott. Az, hogy Lajos: örült. Anélkül hogy valami kiáltó bizonyítékot adna erről, lassankint beletévelyodott abba a személyét körülvevő istenítésbe, mely talán azt a hitet érlelte meg benne, hogy földfeletti nagyságával egyeztetetetlen volna is, bármi földi érzést éreznie vagy viszonznia.

Nem vallott-e számptalan jel a föltevés mellett?

A hintó rögös úton járt és zötyögött.

Erzsébet pedig minden zökkenésre felsorolt egyet érvei közül:

— A kenetekkel való locsolkodás...

— A füstöltetés...

— Mesterséges tüzes szerszámok s a „verő“, — a hatalmas máglya, kit ez éjjel is ablaka alá gyújtatott...

— ... hogy fölségsértésnek veszi, ha akármi holmijához bár ujjal is érne valaki, az egy inasán kívül, aki — bamba orcájával — lehet hogy éppolyan tébo-lyult, mint ő.

— A kesztyű!! — kapott a gondolon. — Kesztyű reggeltől estig...! És belső háza, a szentély, ahová halandó be nem teheti lábát...!

Csakugyan, mind ezek a jelek egy hatalmába

belezavarodott ember mellett tanuskodtak. És Erzsébet el is fogadta volna végső bizonyosságként a föltevését, ha nincs valami — két szó csupán — ami azonban egész elméletét halombadöntötte.

Ez a két szó: „Lajos uralkodása . . .“

Bennerejlett egy földrészre terjedő, hatalmas birodalom: három tengerpart és tíz meghódított ország. Kormányzatuk, ezer ágbogas ügyük, szükségletük, rendelkezéseik: mind ennek a talányos férfinak fejéből indultak ki s az ő egymaga kezébe futottak vissza. Ő tartotta és irányította a gyeplőt. Nemcsak Magyarországot, hanem — igen, tagadhatatlanul! — az egész földrészt, Európát is, annak minden népével és diplomáciájának roppant szövevényével egyetemben.

Itt egyszerűen megállt az ész.

És le kellett bocsátani a sorompót az új magyarázat előtt.

— Lehetetlen! Nincs kivezető út.

S orvosság sincs más, mint megítélni és elfelejteni ezt a gonosz és egyedül hozzája gonosz embert, — ért Erzsébet a következtetései végéhez.

Lehunyta pilláit, hogy mégegyszer átbocsássa lelkén annak képét, akit olyan szent rajongással őrzött ott s akitől ma ime — érezte — örökre búcsúzik . . .

— Szép? — kérdezte, erősen akart józansággal.

— Nem. — felelt rá rögtön. — Egyáltalán nem.

És önmagát erősítgetve vette sorba Lajos külső fogyatékoságait. Tar homlokát. Hirtelenhajlott orrát. Elálló füleit.

— Nyaka, válla: görbel

Különös, hogy meggörcbült mióta olyan ritkán látta! És a járása is milyen nehéz, milyen zökkenő lett!

— A szeme?

Ettől a részlettől hamar elfordult.

Érezte, hogy ha tovább időzik az elképzelésénél, a kék felhőcskék mindjárt megjelennek és elborítják az ő egész kétségbeesett felejtő szándékát . . .

Elsuhant a formát sem ölthető gyanú mellett, hogy Lajos még így, az összehordott külső hibái ellenére is egyedül kívánatos és számára egyedül szerethető és kimondta, hogy el lehet, — el tudja s el is fogja őt felejtteni.

— Hiszen talán nem is őt magát szerettem! — kérdezte.

Nem őt magát: a szeretetét! Amit egyetlennek, legtökéletesebbnek vélt e világon...

Ha Lajos meghagyja ebben a hitében, bizonyára rabja marad, holtig.

Így azonban - - - ?

Nincs tovább.

Lehullt a lánc, mellyel hozzáfűzte. A férfin, aki nem képes többé szeretetet adni — vagy nem elegendőt — nincs mit szeretni, siratni többé.

Megbüntetni?

Igen, ha volna mivel!

— De ni, várjunk csak! Úgy rémlik - - -

Mohón lapozott vissza emlékezetében és úgy találta, hogy nem csalódott.

... Mikor mindennek vége lett — vége az ő erejének is — mikor azok a rettenetes befejező szavak elhagyták a száját, akkor — egyszer — mintha mégis emberré rezdült volna az a bálvány...! Mikor megfenyegette, hogy amit nála meg nem lelt, keresi és megtalálja majd másvalakinél, akinek ha nem is borítja vállát bíborsuba, de szeretni és meleget adni: azt legalább tud.

Úgy érezte hogy megállapítása kétségbevonhatatlan. Akármilyen titkos rugói voltak is Lajos megrezdülésének, az a vonás amit zsarnoka arcán elfogott, egyedül a nemtetszés kifejezője lehetett.

A gondolattól egyszerre megpezdült.

Már volt célja! Cél, ami megfelelt a vele való bánásmódnak! Elindulni ennek a helytelenítő arckifejezésnek nyomán és mindent elkövetni, ami ezt a nemtetszést szolgálhatná...! Ami bántódottsággá mélyíthetné... Ami királypalástjában porig alázhatná,

férfiasságában vérig sebezhetné, tehetetlenségében agyongyötörhetné ezt a hozzá könnyörtelen bálványt...!

Egész új tekintettel pillantott ki a guruló börtönből.

Pillantása mint a száraz rőzsén harapódzó tűz, repült végig a környező urakon. Fölmérte őket tetőtől talpig. Aztán ismét továbbsistergett, míg egyszer csak teste kéjes hanyatlással elomlott az ülés párnázsákján.

— Megvan!!

És lehúnyta szemét, mely — úgy érezte — most szinte befelé fordult és belülről égeti. Apró, izgatott sodrásokkal megnyalta száját s olyan örömet tapasztalt, amelyet már rég.

Meghalt számára ami volt, — amit halálraítéltek benne magyarázat nélkül, könnyörület nélkül. De ugyanakkor megszületett életének új arca is, — tüzes délszláv vérének másirányú szabad kiloboghatása: megtorlás, — a Bosszú.

— Megállj! — kiáltott a kocsisra.

S odaintett Frangepán Istvának:

— Comes uram! Kéretem a nádort!

Garay hamar előkerült.

Komolyan vizsgálgatta csizmája orrát.

Ni...!

Nem halványult el kissé?

Valóban: mintha...!

És az a szépségét dicsőítő beszéd is, legutóbb, ott a bálon...!

De ha nem is annak szólt amire kellene: majd rágyakorlódik! Ohó...! Királyasszony játékszere lesz mostantól és jaj neki! Jaj az egész nemének s benne annak az egyetlen egynek, aki ezt a királyi vadat meg merte sebezni és sebében otthagyni!

— Parancsol serenissima?

—...hogyan adasson lovat nekem is, uram! Elűntam így egyedül. S lévén hogy a király nem szereti ha gondjaiban háborgatják - - -

Egy villámlás vakította el a komoly, zárkózott férfit.

Erzsébet pedig hátraszegte gyönyörű fejét:

— Kigyelmedet választom társull!

*

Garayval csaknem fordult egyet a világ.

— Mi ez! Mi ez! Mi volt ez a nézés! Megbolondultam? — gondolta.

De még percek múltán is, a sarka leghegyéig nyilalóan érzett valami furcsa, éles belső ütést.

Alig tudta annyira összeszedni magát, hogy egy alkalmas lovat válasszon és a formás női láb kellő magosságába csatolja a kengyelt.

Sokért nem adta volna, ha most sarkantyúba kaphatja vasderesét s nekirohanhat a mezőnek! És vágathat, órákig, estelig, míg a lova ki nem fül és össze nem rogyik. Vagy míg maga kábul le a mén hátáról, halálosfáradtan, — legjobb lenne: holtan...

— Mi ez! Mi ez! — kérdezte másodszor.

De nem többet.

Önmagával nem alakoskodhatott. Önmagával egyszer végre szembenézni: ütött a régen halogatott, legvégső pillanat.

— Szeretem ezt az asszonyt! A királynét! Urunk asszonyát — zihálta, becsületes lelke mélyéig szörnyedve.

És először életében, mellére csuklott a hajlatlan nyaka.

— Fölség, rendelkezék.

— ... hogy az élre, Comes! Az élre! A királyt mulattassuk!

A lovak megiramodtak.

XV.

Alkonyattal félbeszakadt az utazás. Az udvar éjjeli szállásra ért. A kvártélymester szétosztotta a lakásokat és kulcsokat.

Minthogy a király nem rendelt közös táblát, a kíséretnek nem is igen volt kedve fönymaradozni. Nagyobb rész köröm közül falatozott sebtében s nézte, hogy ágnak ejtse törődött tagjait.

Csak a konyhakocsi körött mutatkozott némi mozgolódás.

A borissza urak néhány kiadósabb korcsolyát kívánt a szokásos esti ital, a „*suffa*“ elé, amint nevezték.

— Mitek vagyon hékás? — rengette szépen gömbölyödő haskóját Lossonczy László vajda, a kóstolómester körül.

— Tehénhúspecsenye, lemóniás ázalékban.

— A' nem köll!

— Aprítotthús pecsenye.

— Nyögvenyelős? A' se nem köll!

— Csík marsolt lében, gyömbérrel trágyázva.

— Edd meg magad! Tovább!

— Lúdfi lánysárjával, éles lével... Hal-pástély..

Poma granát... Olajmag.

— Nem ehetném! Aggasztja még gyomromat a sertéshús, déltül.

— Akkor tám ispenác, nagyságos úr?

— Ama zöld giz-gaz vagdalék? — fintorgott Lossonczy.

— Kerti laboda, tenagyságod! — eresztett sértődött kis tokát a mester.

— Ide vagy oda...! Szádat fogd! Teheneim körül is eltakarítatom. Kutyám se nyálná föll! Nem úr-embernek való a', jóbarátom!

— Rectel! — bólogatott buzgón Laczkffy, aki Inyes Mester csábjaira szintén odagyült. — Elsőben Ádám apánk természetgette, hanem ökelme is, csak mikor a Paradicsombul kicokingaták! Ugye kincstárnok uram! — vetette a vállán keresztül.

Zámbó Miklós most verődött hozzájuk. De az ócsárlást meghallotta s afféle tudományokban polleált és esze után nagyramenthírű ember lévén, nem is hagyhatta ennyiben.

— Azmint az Irásbul megösmerem, Nabokodonor bűnel — fontoskodott.

— Az asszírius királyé?

— Azám! Mikor Isten cum disgratia et disgustu bocsájtá ki kegyelmébül és bikává változtatta, bezzeg igen kedvesen megette volna a sótlan lómáját is öfölségel! Baj hogy olyat se engedtek neki! Akkor kapott rá az ispenácra, legelészés közben. Majd oztán hogy visszaváltakozott emberré: emberül sem tudta elfelejteni a barom-ételét. Így hatalmazott el a világon az ispenác...!

— Nóbarátim! — bujt ki valahonnan a földből! Bebek Gyurka, a királynéi tárnokmester. — Hát így magunk közt, tréfának... Nem mondom. Megjárja. Egyébképpen azonban söpörjön kigyelmed a saját szűkebb portájuk körül!

— Hogy véljem! — ruccant Zámbó.

— Úgy, — fordított egyet a bajuszán az örök vetélytárs — hogy lator németnek köszönhetjük az egészet!

— Mit! Az ispenácot?

— Azt, azt! Énistenem verné el törül tőrel!

— Hát oztán mi közösségünk nekünk lator némethez?

— Hogy behozták őket ország nyakáral!

— Királyi rendelet a telepítés! — vakkant Zámbó úr.

— De kigyelmed erős tanácsolására! — vágta

vissza Bebek. — Mindjárt ellátám nemjó következésit lenni! Fiainkat kitérjék majd egyszer az apák idegen cselédül! Igaz, hogy kár haszonba megy...! — dörmögött. — Némely mirigyves hivatalviselők javakkal tölöznek addig s jól elzsírosodnak a telepítő kenézek sápjából...!

— Búzt akar költeni hozzám kigyelmed? — öntötte el Zámbót a pulykavörösség.

Bebek vállat vont rá.

— Noha én kigyelmedre kiváltképpen nem arán-zottam, hanem ha úgy találná hogy nagyságod inge: ám vegye hátára!

— No már...! De már...! Ezt mégsem állhatom, hogy így rútoljon! — hördült és kapott a kardjához Zámbó. — Revocálja kigyelmed tüstént, ha egészség kell! Különben tudomistenem, hogy elesik a feje!

Volt is eszeágában Bebeknek valamit visszavonni! Nem azért indította a kötődést! És kardot ránt ő is mindjárt, ha történetesen a szállásán nem hagyta volna.

Azért így sem tért ki.

— Akarna ijjesztéssel, mint róka a farkával fát levágni! — dohogott. — Mi az! Tám üzök-félék letünk, hogy recta-mindjárt egymásra essünk! Nem ez a rendje annak, hanem hogy Visegrádban mink meg sem állapodunk! Budára jöve ottan megküldöm kigyelmednek a cöveket s kesztyűt. Aztán lássuk, amint úri-illendő!

Állta a kihívást Zámbó!

Sőt meg is tódította:

— A Nyulak-szigeti rendes bajszérűn elvárom!

— Ott leszek mind sátorostul s hozom az igazlátóimat!

— Lovas bajra!

— Lovas bajra!

— Helyem keletrül, mint sérelmezettnek!

— Hagyom, míg meg nem ejtem a halált, legyen bár énrajtam is, aminek meg kell lenni, lánclobogós!

— Urak-urak! — lépett a királyi titkár, János tisztelendő, az összeháborodottak közé. — Ne kakas-

kodjunk, aprólék-dolgokban engedjünk és szép egyességet viseljünk! Csak nem fakadnak duellumra kigyelmeitek az - - - ispenácért?

De a két magyarnak már tüzelt a feje.

— Nem ispenácért, hanem lovagi becsületért! — csapott a mellére Zámbó.

— Nagymesterünk a király sem túrné, hogy nemesi kard mosatlan maradjon! — fujtatott Bebek. — Én biz' nem vállalom az örök hallgatást, meg a mezítélnáb, kenderkóc-övvel járást, mint aki gyávaságban érődött!

Laczkffy is elérkezettnek látta közbelépni.

Udvarmesteri tekintélyével elmagyarázta, hogy bajvívásnak csak ott van helye, ahol sem bizonyítás, sem tanú. Kincstartó uram azonban hivatalbeli ember és így bizonyíthat.

— Épp a király akaratából nem engedhető! — rázta a fejét.

— Azt se feledjük, hogy pápa átka fog! — helyeselt az egyházi férfiú. — Se föloldozás, se temetés, jóuraim...!

— Ehl! — toppant elő friss vígsággal Kapolyi orosz vajda. — Ki a nyű temetkeznék, mikor: ihol-e..!

A kóstolómesterre kacsintott, aki önérzetet sugárzó orcával és egy párolgó fazékkal közeledett.

— Tudják-e kigyelmeitek, hogy ebben mi rejtezik? Mert én a végire jártam!

— Nól! — mondta Laczkffy.

— Nól! — mondta Apród János is.

Kíváncsian közelebb nyomakodtak.

Az ínycsiklandó rejtély — éspersze a királyi tiltalom, a pápa emlegetése! — elvágta a két úr acsarkodását.

Vállatlökve s egyet-egyet szitkozódva ugyan, de közeledtek ők is a titokzatos edényhez. És Zámbó Miklós — aki nemigen szerette ha sáfárkodásait firtatták s jobban meggondolva örült, amiért nem kellett körömszakadtig mennie Bebekkel — engesztelékenysége jeléül megemelte a fedőt.

— Mi ez ugye! — fakadt őszinte csudálkozásra.

— Én már ősmérem! — büszkélkedett az erdélyi vajda. — Igen jóféle s recommendálhatom! Levelekbe göngyölik.

— De mit?

— Húst meg aprított szalonnát. Olyan ez, mint a bunda! Ez a béllése. Oztán esmént hús és szalonna: ez a prém. Bátor — tette utána — ezt inkább csak mink komponáljuk hozzá. Egy kápsáló olasz barát hozta nemrég az udvaromhoz.

— Hogy nevezik? — ereszkedett közbe Laczkffy, inkább hogy segítsen ő is végleg elsimítani a patvart.

A vajda azonban nem tudta az új étel nevét, azon egyszerű okból, mert még nem is volt neve neki.

— Hát ha kápsáló barát hozta, legyen akkor: „káphozta!“ — mondta ki a szentenciát az immár megbékült Bebek. — Gyerünk urak, tartsuk meg az új éték keresztelőjét! Én téged ezennel - - -

A pincetok megemelődött.

Az urak kacajra buggyantak és követték a példát.

Pár perc alatt maradt is a fazék fenekén, meg nem is. Így aztán a „suffa“ is meglelte az ő szükséges korcsolyáját.

— Éljen Itália és urunk olasz atyafisága! Nó, ez igazán jóvalami, amit bizvást átvehetünk a szomszéd-tól! — lelkesült Laczkffy és megtörülte csepegő bajuszát.

Tovább származtatta a pincetokot.

Még négyféle hivatalos egészség hozattatott föl szép közakarattal, mikor ország nádorának elköszöntésénél, egyszercsak elhallgatott Kapolyi vajda. A többiek is, mind. Kerekrenyilt szemmel bámultak a csapolt-hordós lajtok felé.

Fedellen fővel, setét arccal, ráncolt homlokkal: épp azt látták megállni az egyik hordó előtt, akit emlegettek . . .

A nádor nem hallotta meg. Nem nézett se jobbra, se balra. Nem szólt senkihez. Csak fogott egy három ejteles rettenetes kupát, telicsordította s azonmód elküldte a gégéjén. Aztán mégegyet és megint... Annél-

kül hogy egy befaló falásra jött volna előbb! És utána sem . . !

Odavetette a kupát a pincefiúnak, szétfente bajuszát, végigtörülte verejtékes üstökét s komor léptekkel ment, amerről előkerült.

— Ez ugyan jól megivott! — csóvált fejet Kápolyi. — Élés szűk vala, hanem bor, bő!

— Nem tudom mi üthetett hozzá! — emelt Laczkffy is a szemöldökén. — Sose láttam ökgiyelmét italozni, cum excessu. De sehogy! Még azt gondolám, hogy tán bornemital böjtöt fogadott! Nem tanácsom tételit, annálinkább nem, megszegésit!

— Nó, — ütötte el a találgarást Bebek — alkalmasint igen kinyargalászódott a délután! Az a futamodás! Az a kergetődsi . . !

*

Igen-bizony! Az ilyesmitől megszomjazik, akinek vér foly az ereiben! Megszomjazik a férfi! Csak nem bizonyos, hogy a hegy leve oltja-e majd a szomjúságát? Meghozza-e tagjainak a kívánt pihenést? Kuszál agyának az álmot?

Hajnalig világos maradt nádor uram szállásának ablaka. Akkor meg ott szunnyadt el a hatalmas, büszke férfi, a hátasszékbén, ahová ledöbbsent. Szép fénylő szakállá kicsordult az ujjai közül, ahogy súlyos fejét a tenyerébe temette.

XVI.

Legelsőnek Erzsébet ébredt a királyszálláson. Az idő felül ugyan bizvást falmakfordulhatott volna még, de sajnált aludni. Inkább újból végig akarta élni a minap délutánt s látni a hatást, melyet merész kihívása gyakorolt arra a kemény, talpig férfire — Garrayra — akinek bolondjába odavetette a kesztyűt.

Megélénkült az emléktől és fölvidult. Nagy jóleséssel töltötte el az önbizalom, hogy íme, képes még hódítani...! Majd meg Lajos jutott az eszébe, ahogy a szilaj kergetősdő alatt le nem vette róluk a szemét.

Mi volt abban a tekintetben?

Fejét tette volna rá, hogy valami szóval kifejezhetetlen szemrehányás. Panasz; vagy vád. Ugyanaz a fojtott valami, ami neki az egész bosszútervet sugalmazta.

— Persze! Erre nem számítottál! — nevetett bele az elképzelt arcba, kárörvendőn. — Ohó! Jó lesz biz' elkészülni, faragottkép uram! Szedem a képről a rá-mát! Szállítom eggyel lejjebb! Holnap! És azon túl...! Nem tetszik? Hát kösse más írral Bálvány-fölséged!

Még választékosabb gonddal öltözött mint előző napon és most már egyenesen amazon-ruhába. Sőt — amit sohasem tett eddig — a patikaládjába is benyúlt. Enyhén megpirosította orcáit s aláárnyékolta ékkő gyanánt villogó szeméit. Hajába gyöngysort tűzött és úgy illesztette a koronkás fékető alá, hogy az aranycsatoknak - - - neigen legyen erős tartásuk. Hadd bomoljék meg az az érces fényű fonadék! Öntse majd körül, mint királynál királynéibb palást! Lássá meg minden férfi pillantásából az a kőszobor, hogy ki ő

tulajdonképpen s hogy mások — igenis! — értékelik benne azt, amit ő nem tudott megbecsülni.

Mások?

A hiteles-kedves legjobb emberel Barátja színtel
A palatinus, kinek hűségében olyan vakon bízott!

Alig bírta abbahagyni a nevetést.

Egész megszelesedetten csapta be a patikaládát.

— Így! Kész. Megálljatok csak, mézeim..!

De ezt sem érezte elégnek.

Kinézett az ablakon és látva hogy az udvar már megmozdult, visszaemlékezett anyósára s a saját bál-éjszakai tervére.

— Ma ennek is kezibe ejtem második porcióját!
— csillant meg száján megint a fogakra gyöngyözött nevetés.

Legott át is suhogott a matrónához, aki közben szintén fölkelt és készülődött.

— Domina Jelizaveta! — köszöntött rája. — Nem háborgatom, anyám?

Az anyakirályné visszafordult a nyitott málhától, melyből Katyenkával épp a szükséges holmit szemelgették.

— Dehogyis! — szólt.

És igyekezett nyájasan mosolyogni.

Iparkodása azonban nem sikerült valami túl jól. Sőt Erzsébetnek úgy tetszett, mintha anyósa megrezdült és elhalványodott volna.

— Ni...! Máris fogna praktikám? — kérdezte magától, mulattatott meglepődéssel. — Még alig hogy hozzáláttam pedig! Annál jobb! — vetett a vállán.

Tetszett neki szerepeiknek ez a felcserélődése és csak annál nagyobb tevékenységre buzdult.

— Azért jövök, — kezdte — hogy tudakolódjam fölséged kedves egészsége felől. A sok cécó miatt még bizony' időt se igen bírtam szakítani! Holott multkor este - - -

— Igen, — nyelt hirtelen nagyot az öreg asszony s önkéntelenül fölemelte kezét, mintha ezzel beleszakíthatná menyébe azt a folytatást, melyet nem akart — nem! — irtózott hallani.

— Kicsit esett voltam tám. Igazságod lehet... s én köszönöm... — próbálta szóval is, amit a kezével nem sikerült talán elhárítania.

De Erzsébet nem egyezhetett bele a kitérésbe.

Lassan, minden lépésnél lebókolva és egy pillanatra sem bocsátva ki többé tekintetéből a matrónát, közelebb jött.

— Nincs mit köszönetnie, Serenissima! A szeretet dictamenje egymással törödnünk, melyet fölséged is megtenne helyemben, úgyszólván... És igen, azt is, nem volna-e jobb fölségedet elaggott dámáival visszahagynunk? Ez az utazás - - -

— Oh..! Semmi! Győzőm.

— Külseje mást tanúsít fölségednek!

— Me - - - Megint?

— Minapinál is halaványabb!

— Csak ez a zöld függő teszi itt a fülemben! Majd kicseréljük! — igyekezett az öreg hölgy még mindig visszaverni az ostromot. — Vélem: nem is viselném ezentúl. Erősen kiát.

— Oh, ebből a végből..?

Erzsébet hanyagul legyintett és lebocsátkozott a karosszékbe, melyet Katyenka tolt elé.

— Erésről nyugodt lehet, Dominal! Fő bátorsággal viselhet élénk színeket. Hisz' - - - Hogyis, nő..! Mennyi idős is fölséged?

— Het - - - Nyolcvan. — vertek egyet a matrona pillái.

Erzsébet alig állta meg hangos fölhatározás nélkül.

Hogy még előtte is fiatalítja magát ez a hiu, ez az útálatos vénség! Kerek tizenkét évet letagadna!

No nem! Hát ezt nem viszi el szárazon! Ne örüljön, hogy őt bolonddá teheti!

Úgy szinlelte, mintha szentül meg volna győződve a vallott szám igazságáról.

— Perszel — intett. — Hisz' alig ötven évfordulatja történt az a sajnálatos gonoszság, mikor a frenetikus elméjű Zách Felicián úgy nekiöklelt fölségednek s leszabta négy ujját! Negyven éve temették elter-

jedt emlékü férjét s valami harmincöt esztendeje szegény fiát, a bódogtalan Endre királyfit!

Nem volt véletlen, hogy csupa nagy számokat és halálos emléket idézett föl! Ez is hozzátartozott a számításához s elégtételéhez az a megimbolyodás, melyet anyósa már alig bírt palástolni.

Úgy tette mintha észre sem vett volna semmit, csupán emlékeit rendezgetné. Míg aztán egyszerre föl-villant:

— Ni bizony..! Tévedtünk. Hisz' akkor nem hetven esztendő's fölséged, hanem nyolcvankettől Nyolcvankét év..! — sóhajtott merengő arccal. — Mely gyönyörű kor! Más közönséges halandókból álló ember ötvenet, ha elér! Ez szokott lenni a bibés idő! És fölséged lám, hogy túl is ugrotta! Kerek harminckét évvel! Hozzá milyen derékul! Másnak bizon — ha Isten meg is engedné hozzájutását — ilyenkorra cipós a háta! Fulladozik... Kereng... Minden tagja sajog... Domina meg milyen frissen járta minap is a bálát! Hát igaza van fölségednek. Bizon csak tartson velünk! Mit egy kis törődés ilyen szívósságnak! Ha meghül: kiheveri. Most már én mondom, hogy el ne maradjon tőlünk, anyám! Roppant nélkülöznenk!

Jelizaveta hallgatott. Zavaros tekintettel meredt a levegőbe.

Erzsébet odasunt rá, a szeme szögletéből.

Piros nyelve hegyével gyorsan nedvesítgette az ajkait.

— Szóval hát velünkmarad fölséged! — döntött határozati hangon.

— ... azaz - - -

— Még egy pirinyó bürzsöny, hogy ilyen hamuszínűnek ne láttassék s akkor akár a zöld fityegő is maradhat!

— Nem. Arról letettem. — fakadt ki végre a szó a matronából.

S mint aki ezzel a kedves holmival régi-magának egy darabjától is megvált, gyámoltalanul bocsátkozott egy székre.

Erzsébet mintha semmit sem látott volna.

A legkedélyesebben folytatta:

— Estére ahol megnaplunk, egy kis táncot is adhatnánk. Igen táncolhatnék s akarnám ellesnem föl-ségedtől az „egerest“.

— Ne... Nem táncolok...

Semmi jele a figyelésnek!

Erzsébet folytatta:

— Utána maszkát ölthetnénk valami mókához, mint az olasz mímusok és mímák. Vagy mint azok a különféle mesterségeket mutató emberek, melyek farsangkor jártak itt nálunk s melyek csudálkozásra valóók voltak.

— Én nem - - -

— ... reggelre pedig egy jó kis sólymázzat, lóháton! Micsoda friss, párás, harmatos levegő...!

— Isten őrizz! — rebbent tiltakozólag Jelizaveta keze.

A királyné mintha csak most vette volna észre anyósa ellenkezését.

Tág szemeket nyitott.

— Jól hallok? Fölseged szabódik? Anyám, akitől mindig mustrát vehettünk?

— Volt. Csak volt, Lizocskám! — lehelt Jelizaveta és csendesen mellére horgasztotta a fejét.

S ahogy úgy pislákkolt ijedt, fénytelen szemmel, maga Erzsébet is meghökkent azon a változáson, ami végbement rajta.

A minap még sodró erejű élénkségnek nyomát sem lehetett többé fölfedezni a bágyadt arcon, mely különösképpen úgy megnyúlt és úgy megpetyhüdt, mintha a saját tegnapi énjének torzképe lett volna. Igen, megöregedett, — öreg, öreg, öreg lett! — amilyenek annyiszor és olyan keserű dühvel vágyott őt látni...

Hirtelen fölkel a karszékből.

— Egynapra több is, mint kívántam! — gondolta. — Ohó...! Túligén sietni sem fogunk! Kortyold csak így lassan, vén boszorkány, mint velem itattad! Míg - - -

Nem fejezte be a gondolatot,

Ha amazt apráztatta, ő is szürcsölni akart! A képet, melyet megképződni látott a szeme előtt, későbbre, végső elégtételként tartogatta magának...

— Hát hagyom készülni fölségedet! Mert hisz' anyám sem érthette komolyra azt a visszamaradást? Egyébként: „királyi rendelet“! — lőtte ki kéjjel az utolsó nyilat, azt a föllebbezhetetlen záradékot, melylyel ez a pajkos vénasszony is — hej! — hányszor gázolta le őt...!

— Nő, Isten oltalmazza fölségedet!

Az ajtó nyílt.

Erzsébet kihussant.

Olyan volt most, mint egy balsejtelmű árnyék. Mint halál-angyal, mely tollról tollra, észrevétlenül bontogatja szárnyát.

Jelizaveta lefittyent szájjal bámult utána. Észre sem vette, hogy egy vak mozdulatával véletlenül kiütötte Katyénka kezéből az edényt, amelyből az pedig kedvenc italát kínálta neki...

Az edény összetört. A „*gorelyka*“ kifolyt.

Jelizaveta meg csak bámult, bámult merőn tovább, egy pontra a falon.

XVII.

A heroldok hosszú, vékonynyelű sípjain meglib-
bentek a keszkenő-nagyságú, Anjou-címeres zászlócs-
kák. A gyülekező jel fölsivített.

De csak formaságnak kellett. Az udvar már úgyis
összegyűlt és csupán a királyt várta, hogy folytat-
hassa útját.

Végre a felség is megjött. Minapi lován ült, hal-
hajú kamuka mentében. Paripáján is hasonló rokolya,

Azonban nem szöktetett mindjárt előre. Eler-
nyőzve tenyerével a reggeli párafüggönyön átderengő
napsugarakat, előbb szemlét tartott. Végignézett az
urak sorain. Anyjának hintója láttán mintha megreb-
bent volna a nyugodt arca. De nem hatolt a tudatáig
ami megütötte a szemét: Jelizaveta dec-bundákba,
utizsákba búgyolált, szokatlan jelensége.

Hamarosan tovasiklott.

A királynéi kocsi felé fordult. És akkor egy gon-
dolatnyi időre, mintha redőkbe ráncolta volna a
homlokát.

Erzsébet nem ült a hintóban...!

Hanem - - - ?

Egy kis félfordulatot tett a szemével.

Igen, ott, távolabb várakozott ő is, egy kis térecs-
kén. Lóháton, megint...! Itta ezt a percet, melynek
történései már előre pontosan ki voltak dolgozva a
képzeletében.

— Bevágott tehát!

Égő pillantást vetett az oldalán merevülő Garavrai

— Mely tündöklő ma őfelséget Úgy-e, Comes!

Még a sötétarcú férfi homlokán is felvillant egy röpke fény, mint éjszakai puszták bolygótüze.

— Úr. — csak ennyit mondott.

De ahogyan mondta..!

Erzsébetnek kedve lett volna tapsolni.

Ez is, mint remélte..! Értheti messziről: kinek hogy tetszik!

No, még egy húzás az ostáblán!

Ha ez is sikerül..?

Kockázatos volt, hanem azért bevált: A ló nyerített egyet és hátsó lábaira ágaskodott. Tüszkölt, majd előre dőfte fejetetejét. Mármeg a hasát tárta fel a mellső lábaival. A királyné hattyúprémes kesztyűi, aransarkantyúi elárulhatták volna, hogy miért... Ezek azonban hallgattak.

Helyükben Erzsébet kiáltott egy metszőt:

— Palatinus!

És gyönyörű törzse ott remegett pár pillanatig az erős, felfogó karok közt.

Aztán visszaigazodott a nyergébe.

— „Semmi baj!“ — nyomott meg nevelve minden szót. — Ráró ma félelmes szívű, úgytetszik. Mindjárt ráncba szedem. Hajrá! Utánam, nádor uram!

Egy vállrahajtott fejű odamosolygás a királyi férjnek, — köszöntés a pirosselyem keszkenővel és a lovasok előreugrattak.

Lajos tág szemmel nézett utánuk.

— Lehetetlen..! — gondolta megránduló szívvel. — Merő véletlen az egész...

De a hidegség csak nem akart engedni a szíve körül.

Déltájt pihenőt, — a lovaknak füveltetést rendelt. S hívatta a nádort.

Sátora közepén fogadta, hátrakulcsolt kezekkel. Tűnődő pillantást vetett rá és így nézte kis időn keresztül, távoli tekintettel, mint akinek messze kalandozik a figyelme s még nem világosodott rá az előtte álló valóságra.

Aztán élővé lélegzett és megszólalt:

— Rendelkezni akarunk.

A nádor le nem vette szemét a király sarúiról.

— Felsőged szolgálatajára, — mondta olyan idegen hangon, mely őt magát is meglepte.

A király azonban nem látszott erre ügyelni.

Intésre emelte kezét.

— Nagyságod még ez órában értekezik uraimékkal! Horvát-dalmát bánok, vég helyek bánjai, kincstartók, országbírája, erdélyi vajda, orosz vajda: megannyi köztisztviség. Illetlennek vélnők, hogy merő udvarlásunk miatt mulasszák ügyködéseiket. Kegyelünkben előre indulhatnak.

A nádor sarkantyúja csikorgósat pendült.

— S a kíséret? — kérdezte fojtott hangon.

— Rátérek! Elegendők a dámák és bárók uraimék közül, akik nem ország képiben járó tisztviselők. *Recte*...! Horváthy, a macsói bán, elrándult már?

— Általam permittáltatja jobbágyi hódolatát fölségednek. Halálban sietős parancsnak vette küldetésit...

Lajos belemosolygott az ő távoli mosolyával a levegőbe.

— Valamint hogy az is, palatinus uram! És igen örvendünk, hogy Horváthy Pál ilyen lelkében járónak érti a --- Durazzói trónkövetelő ügyét, aki rokonunk.

Mi volt ez? Gúny?

Sokért nem adta volna Miklós nádor ha most föl bír pillantani és megláthatja a király szemét! Ezzel talán szöveget adhatott volna annak az ő saját különös idegenkedésének is, mely egy idő óta előtötte a macsói bán ellen. De valami ólomsúly, valami átkozott érthetetlen ígézet megakadályozta, hogy a király arcába nézzen.

— Közösleg mindnyájunk szíve fölségedé. — dűnnyögött.

— Hisszük s köszönjük.

Lajos szava lehullt. Csend követte.

Magyarázhatta arra is a nádor, hogy a király a

továbbiak fölött gondolkozik, azonban arra is, hogy: lejárt a számára engedett idő...

Ez kényelmetlenül érintette. Érezte, hogy elegendő volna egyetlen pillantás az ura arcába s ő meggyőződhetnék. De az a lidércnyomás, mely már az előbb elfogta, megint csak nem engedte a király szemébe nézni.

Tűrhetetlen hosszúnak érzett minden csöndben elmúló percet. Bele is izzadt a néma várakozásba. Az ígélet mégsem akarta elbocsátani.

Végül úgy érezte, vagy megfull, vagy meggyőződik arról, hogy igaz-e amit képzelt! Hogy a király: állhatatos tekintettel nézi őt... Maga sem tudott volna számotadni róla, hogy tulajdonkép mért olyan fontos ez most neki.

Elszántan fölvetette fejét és Lajosra nézett.

Legott mázsák súlyától könnyebbült.

A király - - -

Csak a kesztyűje szárát igazgatta!

— Fölség!

— Kigyelmed tehát intézkedik.

— Ottan, uram!

— ... az összes országos hivatalok viselői!

— *Ulto*: én is...

Lajos szeme megállt és derengő kék felhőt vetett.

— Nagyságod több mint pusztá tisztségviselő és hivatali föméltóság? — felelt némi kérdező hangsúllyal, szelíden és halkán.

— Fölség!!

— Nagyságod — úgy tartom — átal-ember s a király hiteles-kedves és belső barátja?

Garay levegő után kapott.

— Uram! A kegye lesujt!

— Ha igen is, hű és igaz szívek fölemelkednek, Comes.

— Sohase szakadok el fölségedtől! Nem hadlak el és el nem állok hűségem mellől! — készült kiáltásra fakadni a palatinus.

Azonban mintha hurok lenne a nyakán, mely belefojtja a hangot.

Hímes torokkendőjéhez nyúlt és kínzottan lazított rajta egyet.

Lajos tekintete elívelt a mozdulat fölött.

— Nagyságod marad. — szólt egyszerűen. — Kérni akarjuk, hogy vigyázzon a királynéira. Asszony és déli vér... Kockázlató... A jóva elragadhatja... Kigyelmed jóvoltjára bizzuk, Garay Miklós!

A nádor megnyitotta száját. Valami szót — választ — egyetlen hangot akart volna legalább kiadni!

De megint csak semmi, éppen semmi sem jött ki a torkán.

Gépies mozdulattal összeverte sarkantyúit, megfordult és mint akit a feje híz, mint a részeg, kilódult a sátor nyílásán.

— Belémlátott! Mindent tud! — dobta meg két-ököllel a halántékát. — Eltávoztatja a báva népet, hogy ne láthassák királyi szégyenét! Egyszerűen engem tart vissza. A Júdásfajzatot! Rámbízza kincsét, kit lelkemben én már — mint véreb dämvadat — álltam! Vigyázzak rá...? Nohát - - -

Hirtelen megtorpant, mint a kinek a lába gyökeret vert. Álla az égnek feszült s mind az a sok resztesztő hang, ami belekövült eddig, egyszerre és egyetlen vad ordításban hagyta el a torkát:

— Úgy éltesse Isten! Vigyázok, te király!

*

Oh, nagy Játékos, aki kezében olyan szolgál szerszám minden instrumentum, — be igen szépen és bölcsen is játszol! És te instrumentum, mely olyan készen rezdül a Mester kezében: be igenszép hangokat is tudsz hallatni: Emberi Lelkiismeret!

— Nádor uram! Comes!

Egy hívó, édes női szózatot vert Garay felé a sátrak közt bújkáló szellő.

Csak egy ilyen muzsika volt a világon! És Miklós

megismerte, szíve mélyéig nyilalva tudta, hogy a királyné szava.

Mégis: mint aki megsiketült. Oda sem fordult. Ment, súlyos, ledöngő léptekkel. Ment az urak szállása felé. Parancsvinni... Királya-barátja, mintaképe és istensége: Ludovicus Magnus parancsát...

— Nekem beszélhetsz! Engem csábíthatsz, te asszony! — loholt és permetezte a szakállába. — Tudom, hogy a ti alakotok csepegő méz és fényesebb az olajnál a ti torkotok! De a ti utolsóitok keserűek ám mint az öröm és élesek, mint a kétélű kard! Én ugyan el nem veszek a hathatóságodban! Engem bizon' meg nem ejtesz!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

5

HARMADIK RÉSZ

A KÉT GARAY

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XVIII.

Budától napnyugta felé — úgy vagy öt mértföldnyi formán — jókorát kanyarodik a Duna. Méltóságos nagy viz ez már itten! Ha mégis forgolódik, aligha teszi jókedvéből, de mert nem tehet másként. Termetes hegyek állnak az útjában. Ha nem akar elakadni, ki kell hogy térjen előlük.

A csúcsok közül az a legjelesebb, amelyik a fordulóban áll. A visegrádi. Olyan formájú, mint egy kún süveg. Éppen hogy a kúpja van lecsapva. Vadakkal bővelkedő erdők közepett — a part mentén épült tulajdonképpen városnak rézsútosan feje fölé kerülve — egy vár büszkélkedik azon.

Valójában hát: csak kastély. Mivel azonban királyi kastély, olyan derekasan meg van erősítve, hogy várnak is megjárná.

A zöldmázás cserépfödélű, gyönyörű paloták különálló épületeit kőfal karolja magába. Körülötte — ha üresen is — sáncárok vonul. Baj esetén vízzel megtölthető.

A kapu: csigán járó, eresztékes alkalmatosság. Vagy kétszáz ölnyire egyenesen a Dunának szökik, úgy, hogy azt semmiféle ellenség, vár képében sem rohanhatná meg. Csupán aki körbe kerül a nem éppen széles hegyi úton és kellő kitudakolás után engedelmet nyer, az kerülhet a meredek kapun belül.

Onnan aztán — ha gyalogszerrel járó — lépegethet komótosan. Mert hét-nyolc öl szélességben, csupa fehér márványkőből összerakva, pompás lépcsőzet kezdődik itt s vezet föl mintegy negyven fokon. A vége tarka virágágyaknak, majd meg hatalmas boltozatnak füt,

Kell is hogy nagyszabású legyen a bolt! Hiszen Visegrád szinte ugyanolyan királyi székhely, mint Óbuda és a bolt: az udvar borait rejti magába.

Fölötte — nemkülönben márványkockákkal burkolt — négy sarkán karcsú íveken nyugvó, növényzettel díszített térség foglal helyet. Olyanféle ez, mint közönségesebb állapotú házaknál a szakállszárító szokott lenni. Csak persze: nagyobb. Mert hiszen itt királyi és főúri szakállakat szárogatnak! Ötven-hatvan uraság is jól elférne a lapos térségen és bámulhatja a megkapó kitekintést, melyet a vidék nyújt. Oromtól le a hegygerinc mentén, hatalmas hársfa-sor. Kastélytól — ahol megszűnik az erdő — buja tenyészetű szőlőskertek és gyümölcsös...

Most azonban mindössze két ember tartja megszállva a szakállszárító-félét. Azaz hogy: másfél csupán. Mivel az egyik gyermek. Olyan tizennégy esztendőforma fiú. Kamaszos egy kicsit — nagykezű, nagylábú, dercés hangú — de azért takaros. Keskeny, igenbarna orcája van, nagy, okos barna szemei és kurta kis orra. Az orr még gyermeki. Hanem a jókora homlok és az a két váll — a sugár törzsl — ezek már férfit ígérnek és hozzá szálalat, rendkívül izmosat.

Úgy hátulról nézve szinte kész embernek vélhetné akárki a legénykét, ha az az uraság, aki mellette szélvedezik, nála is hosszabb nem volna. Csak-hogy az csuda-hosszú! Olyan mint egy valóságos égimeszelő. Tagjai lefüggnek róla, mint cséphadaróról a csép. Egyébképpen arcban is szertelen és csúnya is az uraság. Kiülő bögölyszemei vannak, sárgás a fehérjük és vérerezett. Orra hosszú és gübös a végén. Nagyállú, szélesszájú. Mindössze két sárgás fog látszik a szájában, mikor megnyitja. Hanem úgy egészben azért jószágos embernek látszik és a beszéde is nyájas, ahogy fejcsóválgatva tanakodik a fiúval:

— Már hát Miklós öcsém, ha egyszer idejöttél, hát: ittvagy. Csak nem tom mit szól majd apád, nádor uram, hogy így nyakában teremsz!

A fiu felmosolygott az ő csillogó, mosolyában is komoly szemével.

— Ebből a végből nem aggódok én! — legyintett. — Mert maga apámuram írta, hogy küldjenek Pozsonybul. Tizennégy esztendősi fiu udvarhoz való már.

— Iszen akkor nincs baj?

— De mégis..! Egy kevés...

— Micsoda?

— Hát --- Hogy így egyedül..! Kiséretlenül, mint holmi jobbágyfi..!

— Azám! — hörkent meg utólag a csúnya úr. — Né, ez eszembe sem ötlött! S most hogy így mondd --- Nem is igen értem! Hogy engedhetek! Anyád ---

Miklós megrezdítette kicsit a hosszúfürtös fejét.

Látszott rajta, hogy szeretni szereti ugyan az anyját, de — mint afféle siheder-fiunak — a szeméfénye mégis csak az apja! Arra tart.

— Adott az szegény lovász is, fellajtárt is, meg mindenféle népet! — válaszolt. — Hanem baj hogy magister Colomanust is velem küldél!

— A' meg már ki a súly?

— Nevelőnk.

— Hát akkor --- ?

Miklóska elérte a fölemelt szemöldök jelentőségét.

Kicsit elröstellkedve vonogatta a vállát:

— Útban lehoztam, mindenestül...

— Megszöktél! Mi? Biztosan a retorikával sutúlt!

— Nem! — rázta fejét Miklós. — Attúl én nem félek, várnagy uram! Ősmerem a klasszikusokat. Hanem test szerint is húsos és mind természetiben is késedelmes a jó mester! Megülne minden hús helyet. Minden beszálló csárdában be akarna szállni. Így oztán mikorra érhetünk vala ide?

— Úgy, úgy! — bólogatott az emeletes vitéz, nagyszelíden. — Hát vágytál Visegrádba..! No, nem csodállom. Vágnak ide mások is. A világ minden részibül! Fő hírességű helyly ez itt, öcsém! Meglátod! Ha ugyan — tette hozzá — nádor uram el nem fenekel innen haragjában!

— Azt ugyan nem cselekszi! — tiltakozott Miklós.
 És látszott, hogy kettős büszkeség feszeleg a szép kis bársonydolmánykája alatt. Egy önmagáért, egy meg az atyjáért. (Bár nem biztos, hogy nem fordított rend szerint következik-e benne ez a kettő..!)

Kisvártatva fölszegte a fejét.

— Apám sohasem emel kezet reánk! — szólott,

— Hát többen vattok?

— Egy kisöcsém, egy húgom, egy néném.

— Oztán olyan fölöttébb jóviseletűek vattok?

— Nem mindig. De akkor se üt ránk! Csak komoly. Rendesenél is komolyabb. „Urfi“-nak, „kissaszony“-nak nevez, vagy sehogy. Mintha meg sem látna. Átálnéz fejünkön. Ettől tartunk leginkább...

Beszélt volna még a gyerek, bizalomra oldódott nyelvvel, hanem az úr — Dengeleghy Bold uram — egyszerre megruccant mellette. Két hosszú lépéssel kint toppant az erkély szélén s ernyőt formázva tenyeireiből, vizsgálni kezdett valamit fent a tornyon.

— Dugják..! Mozgatják! Azám! — dünyögött rejtelmesen a sárga fogai közül.

— Micsodát? — érdeklődék a fiú.

Várnagy uram azonban nem őneki felelt. Föl a toronyba kurjantott, egy láthatatlan valakinek:

— Te-hél! Canis filius! Akárki! Mi az énistenem haragját kapirgálsz! Hagyod békin azt a zászlót? Elég a rendes országos egyelőre. Ama lilimos-királycímerest: csak mikor én mondom!

— Igenis! — felelt a hang láthatatlan tulajdonosa, fentről.

A hosszú uraság visszatérült.

— Mindennek magam kell hogy utána essek! — dohogott. — Ezek a bivalyok azt sem tudják, hogy házi-zászlót nem máskor, hanem ha házánál van az úr, akkor szúrjuk ki.

Ezzel a kis zavarral azonban oda is lett Bold kapitány nyugalma.

— Jer öcsém, — szólt — nézzünk körül. Rövid órán beköszönt az udvar.

No, nem volt ok izgulni. Nagyjából rendben talá-
lódott minden.

Ám azért ahogy az idő múlt, a várnagy csak nem
tudott helybenmaradni többé.

— Teremtőm! — csapott egyszerre a homlokára.
— A koronaterem őreit még meg sem szemléztem!
Várj itt reám! Vagy úgy...! Jó, hát gyere te is!

Miklósnak fölragyogott a szeme.

Futton serkent a hosszú férfi nyomába.

Az meg haladtában permetezte a szót:

— Két királykoronát is őrzünk mink itt! Sajá-
tunk mellett a lengyel nemzetét. Bizony, megtöbbült
vele a gondunk, mióta ama megtévelyedett - - -

Az állával oldalt ütött.

Ha történetesen nem földalatti részen járnak,
Székesfehérvár lett volna értendő a mutatott irány-
ban. Így azonban Miklósnak kérdéssel kellett pótolnia,
amivel adós maradt a szeme.

— Mi dologra vélt, bátyám?

— Nó, a hosszúkőrmű János örkanonokra, aki
egyszer már elsyncopálta a koronát!

— Papi személy? — torpant meg a fiú.

De Bold úr csak hátralegyintett és baktatott
tovább.

— Azok is emberek öcsém s nem lehetnek üre-
sek a gyarlóság s erőtlenségtől! „*Manifestissimam
notam infidelitatis*“ vala bizony a dolog! Hanem bün-
tetlenül sem maradt! Elfosztotta minden birtokaitól
János papot az igazságos püspök!

A fiú fejét csóválta és tovább indult.

— Oztán melyik koronát? — tudakolta ráncolt
homlokkal..

— A király apjáét, Anjou Károlyét.

— Hiszen - - - Hiszen az halott? — hörkent meg
ismét a gyerek.

A várnagy helybenhagyólag lógatta rá a hosszú
paripa-fejét.

— Perszel Hát a halott fejrül..! Iccaka...
Nem is bízik azóta senkihez az úr! A koronákat maga
őrzeti. De vigyázz csak..! El ne mocskolódjunk!

Arra a kis pocsétára vonatkozott az intés, mely a fal tövében állt össze. A boltozat redvezte ki a nagy terméskő-kockák közül.

Miklós lábújjhegyelt, óvatosan.

Csupán a kanyaron túl szólalt megint. Addigra kiparolgot fejből az a sajnálatos dolog...

A dohosságot és súlyos méltóságot lehelő falakat ügyelte mindig-figyelő szemével.

— Kívül merő újnak látszik és fő ékes vár ez! — fordította kifelé a hüvelykújját. — Hanem úgy vélem, fundussában mégis igen ó lehet. Tán még a fejedelem rakatta...

— Melyik?

— Az első, Árpád.

— Nő, — sétáltatta homloka-bőrét a várnagy, palástolhatatlan tetszéssel — úgy látom, jeles vagy historiában is, öcsém! De azért Visegrádot mégsem a fejedelem építtette! Ujabb tudósok tartásuk szerint, ittlelték ezt már az első magyarok. Azért is ilyen tótos nevű! Nem tesz semmit, — intett. — Akármilyen az eredeti, fő hogy nagy hírre vergődött. Itt tartották árestumképpen Salamon királyt, följebb meg a sicíliai hercegeket. Itt történt amaz iszontató eset is, mikor a bódult elméjű Zách Felicián koncról koncra akarta hányni a királyi familiát. Tán tudod?

Tudta a fiu. Dajkák száján, esténkint, még igen járta róla a mese. Meg az Aversában orvul meggyilkolt, aranyhajú Endre királyfiról, akinek házassági tanakodásai a gaz Johannával — cinkos nejével — szintén e vár falai közt mentek végbe. Innen vitte az előző fölség — Róbert Károly — Nápolyba, trónraültetni szerencsétlen fiát s ugyane helyen halt is meg ő maga. Járulva később: utószülött unokájának, Martell Károlynak halálhíre...

— Nem félsz majd itt lakni? — hunyorított vissza Bold úr egy ugrató tekintettel a nyomában igyekvő fiura.

De az önérzetesen verte vissza a gyanút.

— Senkitől semmitől Istenen kívül, várnagy uram! Így tanított apám.

— Derék!

— Nó meg, — vetett vállat a gyerek — nem is csupa halálos dolgok estek itt! Tanultam, hogy az elterjedt emlékezetű Róbert Károly király lakzóját is ennél az udvarnál ülték! Visegrádon fogadta Kázmér lengyel király urat, meg János cseh királyt, oztán a János karantán herceget is. Kázmér, meg a lodomér fejedelem esmént visszajött. Úgy megtetszett nekik.

— Hogy híjták! — kacsintott vissza évődve a hosszú vitéz.

— Luchka! — vágta rá nyomban Miklós.

A kapitány egyszerre megvesztegelt. Nem is anyyira azért, mert a strázsákat már innen is helyükön látta, hanem inkább, mert jól esett közelebről szemrevennie a helyes fiút, aki olyan elfogulatlan, mint bármi felnőtt és olyan tudós, hogy akár leveles-diáknak is beállhatna. (Ha ugyan nem volna nádorfi..!)

— Ezt te mind tanultad?

— A *triviumot* tavaly befejeztük. Idén a *quadri-
vium*... — sütötte le Miklós a pillangószárnyú pil-
lait.

És elpirult.

Ez a pirulás — az első — amit a szerénység csalt ki a gyerekből, csak még jobban megnyerte Bold úr tetszését.

— Ne mondd! — ütött egyet a nagy állával. — *Arithmetica*..?

— Igen, Mívelkedések a naptárkészítéshöz. *Astronomia*...

— Ahoz is értel?

— Kicsit. De nem hiszek a csillagjóslásban. Buta babonaság!

Jobban szerette a fiú a geometriát és geografiát. Éppen hogy a *monochorddal* boldogult gyengén.

— Az meg már mi a nyű?

— *Musica*. Hiába volt két igen fő lantos legény a mesterem, énnekem kemény az ujjom. Szagatom a húrokat.

— Valóságos táltos vagy te akkor öcsém?! Nem is leveles diák! — hüledezett a jó úr. — Ha nyomon

vesszük, mikor a pápának büntetéssel kell szorgoztatnia pap-uraimékat írnya-olvasni...! És szegény Kont Miklós nádor lehetett, deáktalan ember léttére...! Magam is, mint a tulok...! Hanem hát — tette hozzá helyreigazodott büszkeséggel — fő-nemzetből álló, nemes úr-ember vagyok s tarthatok scriblifexeket, amennyi jólesik! Te öcsém, majd nemkülönben... Mi a fenét is tölteti így a fejedet palatinus apád?

— Véli, hogy főállapotomban se, soha senki ne pörkölhessen orrom alá! — vette apját nyomban védelmébe a gyerek és mindjárt megint elbíborodtak az orcái.

Az jutott eszébe, hogy ez a válasz — tekintve az uraság bevallott tudatlanságát — valahogy nem volt éppen sikerült.

Engesztelésekép összezsápta a bokáit és mélyen meghajolva tette hozzá:

— Mindez arra jó, hogy kutyaölő lator ne legyen a gyerekből, míg fölcseperedik. De én tudom, hogy a kard, mint nagyságodé, mindennél előbbrevaló. Abban szeretnék én itt a kigyelmed patrocínálása alatt beljebb gyakorlódni!

— Igazán?

— Igazán.

A csúnya uraságnak gyanúsan fényes lett a szeme.

Hogy leleplezze elérzékenyülését, káromkodott egy szelídet, aztán valahogy — véletlenül — odatárult parolás keze a gyermek-siheder elé.

Megszorította az ujjait, emberül.

— Úgy érzem öcsém, hall még a világ rólad! Tudás is...? Bátorság is...? A Jóisten hozott, ő vezéreljen fiam!

Kiléptek a kapun a záporozó tavaszi napsütésbe.

XIX.

Napdelelő tájban szerencsésen befutott az udvar. Kis ideig eltartott a helyezkedése. Majd az is lecsitult.

Garay a nádorpalotában levő szállására térhetett.

Túl a királyi székházon, sor-első volt ez a többi főúri szállás közt. És díszesebb is mindegyiknél. Kapuja előtt a vitézi rend tartott állandó strázsát, meg egy hatalmas termetű, nagybotú, rőfös-szakállú, elaggott ember. Amilyennek a festők Szent Miklóst festik. Hanem az öreg már nem tartozott a hivatalból való strázsák közé. A palatinus saját jobbágyaiból került ki, a gorjáni birtokról. Valamikor ifjú éveiben térden lovagoltatta még a palatinust és most is, szinte apai elgyönyörködéssel nézdegélt a szépszál barna ember után, aki előtt sarkig tárta a kaput.

Azonban a többi ajtókon sem kellett kilincselnie nádor uramnak. Inas állt mindegyik mögött, aki nyitogasson, fel a felső rendig.

Csak a rezidencia legbelső küszöbéről hiányzott a palotás legény. Ott - - saját fia fogadta a palatinust . . . !

Pár percig hőkölve és szóttlanul nézték egymást. A nádor mintha „*iratos ember!*“ látott volna a gyermekében, aki valamely bünére jött ide őt, a törvény erejével emlékeztetni; Miklóska pedig azon dermedt el, hogy milyen kísértetlátó szemmel nézi őt az apja..!

De hibában érezve magát, haragra kellett vélnie az apai némaságot. És sietett is az engesztelés adóját leróni.

— Holtigvaló hűséges szolgálatomat ajánlom kigyelmednek! Isten adjon jó napot, édes apám-uram!

— köszönt, tisztességtudóan féltérdet hajtva és kezecskókolva.

S legott halkan hozzátette:

— Kérem igen a gráciáját...

Erre a jólismert és neki oly kedves hangra, Garay végre kiébredt a furcsa révedezésből.

— Miért? — kérdezte s megemelte búsbarna szemének pilláit.

— Hát - - - Amérthogy itt vagyok.

— Hisz' levelem tartása szerint történt, gyermek!

— De - - -

No, nem tartozott éppen a könnyű feladatok közé a vallomás, szemben ezzel a tökéletes apai gyanútlan-sággal!

— Szöktön jöttem, így mondta a várkapitány...
— nyelt egy kényelmellen-hangosat a fiú.

És várta a szokásszerű, néma, hideg szülei nehez-
telést. Hogy legyint az apja és elfordul, mintha
valami szóra sem érdemes, haszontalan bogarat
akarna az orcája elől eltávoztatni...

Garay azonban nem fordult félre és nem pillan-
tott át a fia feje fölött. Az arca nem sötétült el. (Talán
mert máris olyan sötét volt, hogy akartan sem söté-
tedhetett volna tovább.)

Csak nézte elúszott tekintettel a fiút.

Ezt valahogy kiállta volna Miklós! Ám hogy az
a katonás keménységű s amellet mégis csuda-jóleső
kéz ráterült és megsímogatta az ő vétkes fejét, ezt a
legnagyobb mértékben érdemtelennek érezte és se-
hogysém bírt belenyugodni. Szentül hitte, hogy valami
tévedésnek kell fennforognia! Alkalmasint nem elég
világosan hibáztatta magát s ezzel homályban hagyta
bírája figyelmét.

Ismét kezecskóskolt hát és igaz töredelmességgel
azt mondta:

— Igen szánom-bánom apám a hirtelenségemet...

— Minéműt?

— ... hogy a jó magister Colomanust, meg a
kíséretet odahagytam.

— Egvedül iöttél?

— Merőben.

No most már igazán nem lehetett szó semmi félreértésről! Teljes egészükben kinyilvánultak a turpiságok.

Miklós fejet csüggesztett és várt.

Mégis váratlan dolog következett!

Garay a gyerek álla alá csúsztatta tenyerét s ezzel szemtől szeméhez emelte a tekintetét.

— Nem esett semmi bántódásod? — kérdezte valami sajtáságosan bús és lágyan elomló hangon.

— Ne... Nem.

— Akkor rendben van, fiam! S tám épp az angyalod sürgetett... Segítségemül...

— Hát... Nem haragszik igen kigyelmed?

— Nem. Nem haragszom.

Egy csöppet sem értett Miklóska az egészből!

Ez a különös engedékenység..!

És mi ez azzal az angyallal?

Meg hogy az ő félisten-apja az ő segítségét emlegeti? Az övét, aki porszem, semmi hozzá képest?

De nem tűnődött soká. Úgy vélte gyermeki észszel, hogy nagy szorongása közepett most pedig talán ő hallott mellé a szónak.

Fő a bocsánat! Hogy azt sikerült kieszközölnie!

Ismét féltérdet hajtott és megkönnyebbülten csilant föl:

— Itt is... maradhatnék?

— Itt. A szállásomon! — tette hozzá sürgősen Garay, mint aki valamely tetszetős gondolatot kap. — Velem laksz, velem maradsz ezentúl. Igazis..! Nem vagy-e éhes?

— De éhes vagyok, — bátorodott a kis legény.

— Akkor hát... —

A nádor velevonta a fiút. Puha-meleg gyermekkezénél fogva léptette be a zöldposztós házóltözékű, aggancsokkal, agyarakkal, vaddisznófővel kirakott vadász-szobájába. Itt, a kedves fegyverei közt tartózkodott legszívesebben ő maga is.

Saját gyontáros karszékébe nyomta le a gyermeket. Aztán megverte az asztalon álló dobot.

A jelre sovány, sebvágott-képű hajdú került elő.

— A kisúr éhes! — intett neki, de valami olyan örömteli fénylással, mintha különös nagy jó rejlenék abban, hogy egy tizennégy esztendőös kis kamasz — íme! — falni kíván...!

És valóban, míg a fiú a harci eszközöket nézgetve falatozott, a hatalmas ember le nem vette róla a szemét. Mikor pedig kezét a hétszer tekergőző kígyós, országalmás címerű ezüsttálban megmosva elkészült, még meg is ölelte. Olyan szorosán ölelte, ahogy talán soha eddig. Mintha nemcsak ölelni akarná a fiút, hanem betemetni is vele valami mély gödröt, ott, a vonagló szíve alatt...

Végre kibocsátotta a karjaiból.

Vállig gyűrűző barna fürtjeire borította a gyerek sastollas fővegét.

— Jössz te! — szólt, a hangjából föl-fölfakadó büszkeséggel.

— Hova megyünk? — hegyezte figyelmét rögtön a fiú.

— Elejében járultatlak valakinek, akinél nagyobb többé sohasem fogsz láthatni.

— Olyan magas?

— Olyan magát-aláztató és szelíd. Oly főképpen büszke és nemes.

— Kigyelmednél is főbb nemes?

— Mindnyájunknál, mindörökkön.

Miklós majd elbotlott, akkorát bámult.

— Ki lehet az ugyan!

— A király, — lehelte Garay és kezébe fonta a fia kezét.

XX.

Lajoshoz bejutni nem tartozott a könnyű feladatok közé. Uralkodói állapotán kívül még - - - hivatalnok is volt. . . ! Az országnak Kuria fölött való, legfelsőbb feljebbvitelű ítélőbírája, — minden hadi ügy fő intézője, — a Szent György lovagrend nagymestere, sőt a hajdani magyar királyok példájára — s az esztergomi és váradi egyházmegyék iránti tiszteletből — e mindkettőnek címzetes kanonokja is. Igaz hogy nem végzett tulajdonképpen papi munkát, de kényes lelkiismerete viszont azt sem engedte meg, hogy a viselt címet pusztá formaságnak tekintse. Bizony a gondok alól sem vonta ki magát!

Alig fészkelődött el az udvar Visegrádon, a királyt máris megrohanta ez a sokféle érdekű ügyesbajos nép. A pompás várakozó terem kezdett megtelni. A csúcsíves pilléreket támasztó oszlopok közeit élénken vitázó csoportok szállták meg.

Miklós szomjas szemmel függött rajtuk, ahogy apja oldalán s a szokottnál kicsit peckesebben sétálgatott le s föl. Tetszett neki, hogy mindenek ösmerik és földig süvegelik az ő hatalmas atyját! S kedvvel viszonzogatta a sűrű köszönéseket ő is. Hiú kevélykedések miatt azonban semmit sem akart elveszíteni abból, amit a nagyhírű udvarnál tanulhatott.

Először egy négy-öt férfiből álló társaság kapta meg az érdeklődését. Ékes fő-ruhákba és igen frissen öltözött úr volt, mindannyi. De ezen utóvégre még nem lepődött volna meg. (Hiszen Lajos udvarához csak nem is állíthat be valaki holmi félszer-dolmányban!) Hanem az már igenis különös, hogy tarka pom-

pája mellett - - borotvált fejletőt és tenyérnyi arany-feszületet viseljen az öt úr!

Ez a kettősség megzavarta kissé a gyereket.

Elhatározta, hogy végéjéj az urak kilétének.

Következő fordulónál hát a fülét is segítségül hívta és meghallotta, amint az egyik úr — egy mogyorószín-köntösű — éppen belekapott abba az eszme-cserébe, mely látható izgalomban tartotta a többit:

— ... jussa nem vala hozzá, — szólt különös méltósággal, mely úgy áradt belőle, mint pinceablakból a hűvösség. — Hol hallatott jóuraim, hogy pap fölött kenetlen ember lásson törvényt? Ha mit vétett, lássa bár a szentszéki bíróság, de nem holmi orcázó, nyalka és negédes castellanus...

No ez a beszéd megint azt erősítette, amit elsőben gyanított az úrfi. Hogy tudniillik, papok légyenek az urak.

Ám akkor mire a nagy csörömpölő, bogláros parádé?

Miklós eddig csak afféle seszínű talárisban látott papi férfiút. Legföljebb Szent Márton napján — és persze a templomban! — karinggel.

Már épp kérdésre akart fakadni, mikor Garay magától is megszólalt:

— Nézd gyerekem, kik légyenek ezek! Az: Egyház. Püspökök, kánonokok. Sok ilyen magas-tekintetű nagypap fordul meg itt! Királyi java-hivatalok viselői. Ujjat velük ne húzz! Nagy tisztességben s mind nagy kedvességben tartsd őket, mert így áldatol meg Istentől, ha az ő első Pásztorait nemkülönben, hanem mint igazi fejedelmeket tartod!

Ahá...?

Megvilágosodott egyszerre az a kődös kis koponyal

Értette már a fiú, hogy az ilyen király körött járó papurak külsőképen is másfélék kell hogy legyennek, mint az ő parasztpapjaik a birtokon! Zsellérporták körül... Jobbágyok közt...

Pislantott egyet s azzal továbbhelyezte az érdeklődését.

Most meg egy négytagú, nemkülönben élénken tanakodó kis gyülekezet vonzotta magához. Az egyik úr szűk harisnyanadrágot viselt, mely fődte lábfejét is. Másiknak majc-övvel összefogott a dolmánya. A harmadik rókamállal bélelt palástban izzadt és időnkint böszén csattogtatta meg a légyecsapó lágyságú, sarkatlan bőrsaruját a padozat kőkockáin. A negyedik úrnak is volt palástja. De csak amolyan szűr-féle. És nem is selyem, hanem csak szegélyezett posztó. Fövege is más, mint a többi háromé. Ezé fölfele szűkülő, mint a gúla, amiről nemrég tanult az urfi.

Már okult az előbb!

Mindjárt a fülelésen kezdte.

S hallja, hogy eztmondja a harisnyanadrágos úr:

— ... nem elég hogy előbb vették ki jobbágyaim-tul a papi tizedet, mintsem én a nónát: még össze is turkálták kutatásban a búzakévéket és fölzavarták akoló-pálcájukkal hordóimban a dézsmabort! Ebany-ját az ilyen kutyafia tizedszedőknek!

— Hát mért nem élt vala kigyelmed a törvény-adta joggal! — uszított a majc-öves. — Az ilyen dézsmáló köteles egy aranyforintot fizessen a kárért, vagy nálam marasztom a lovát, kit jussom előre a paraszt istállójába beköttetni, zálogul.

— Az egész mindenséget is nem tűröm! — fakadt el a sérelmes. — Ha Turbúk így, én meg majd: amúgy..! Kimutatom, hogy semmi adót nem tartozok beadni! Királyi kiváltság, nagyságod..! Bent kell legyen a Liber Regiusban. Nem röstöllöm most már kikerestetni, királyi levélbe venni s elvonom az orruk előtt! Ezért jüvök.

No ha jött is szegény úr..! De Miklóst nem érdekelte többé.

Papi tized... Nona... Dézsmálók... Ilyen és amolyan adó..! Untig hallott közbeszédék ezek!

Igyekezett úgy kanyarodni vissza, hogy kitérjen a panaszosok elől s a másik két urat kapja föltre. Ezek még mérgesebbeknek és így érdekesebbeknek is látszottak. Főleg a szegélyes-szűrös. Nagyon kíváncsívá tette a fiút.

— ... kihívom, mint szokás, — hallotta — aztán csak visszaizen, hogy efféle fajjal nem állna ki. Hát mi vagyok én? Kozároló? Emberek sepreje? Amért-hogy későre csordula rám a keresztvíz? De a király vala térítöm és mindönké, valakik még az óhitben voltunk, alsó-Szolnok körül! Mi légyen ez ha nem kibújó s miféle lovag az ilyen?

No, itt egy kicsit állva is felejtkezett az úrfi. Minden hallottak közt ez érdekelte leginkább. A lovagság...! Párbaj...!

Éz lesz ezentúl már az ő élete is!

Leste és nyelte a szót.

A béleltpalástos uraságra fordult annak sora.

— Azokból mellyeket beszéllett, lön ilyen tetszésem: — mondta tekintélykeltően, odacsattintva megint a lágytálpú sarúját a földhöz. — Bár ó-hit, megvan kigyelmednek mind régi rendes nemzedékje s mind becsülete jól megvan. Azzal pedig, hogy őfelségével keveredett keresztfiúságba, még főbb állapotra is ment amannál. Ki tehát nagyságodat sérté, fölséget sértett, melyért nemcsak meg kell vívjon, hanem csupasz bottal kell most már kiszálljon a kigyelmed úri kardja ellen, mint fölségsértésnél. Ez tartásom.

Nem illett volna hogy tovább ácsorogjon egy jól-nevelt úrfi. De meg eleget is hallott a fiú! Egész előntötte a harag annak az ismeretlen nemesnek viselkedésétől, akit a szűrös lovag panaszolt.

Pipaccsá pirult orcákkal tért vissza az apja mellé.

— Édesapám...! — kezdte lelkendezve.

És a háborgó lovagra mutatott.

Garay először is enyhe figyelmeztetéssel odafricskázott a Miklós meredeken mutogató ujjára, aztán pedig a jelzett irányba fordult.

— Kún eredetű az uraság, — bölintott, azt hívén, hogy talán a szokatlan viseleten bakkant meg a gyerekek. — A király személyesen térítette át őket a pogányságból a krisztusi hitre. Ez fiam, Szent Istvántól manapig, teljességében senkinek sem sikerült! Bizony, nemcsak átal-fejedelem őfelsége, de apostolnak is első!

A fiú azonban hevesen rázogatta a fejét.

Nem erre gondolt ő! Hanem arra, hogy akármi-lyen fajú az idegen, nemessége szerint kijár neki a lovagi baj.

— Én az ő lette-helyiben...! — készült fogadkozásra buzdulni, mikor egyszerre még a harag is kifüstölgött a buksi fejéből.

Tátott szemmel bámézkodott egy görnyeteg kis embercsoportra, mely alázatos libasorban most tipegett befelé az ajtón.

— Ezek... — kérdezte volna, de ahogy föltekintett, az apja már nem volt mellette. Egyenesen annak a kis csoportnak tartott, melyen ő úgy elámult,

Hát csodálkozhatott is!

Hosszú hegyes posztósipka az ujanjöttek fején...! Amilyet az esőkergetők, bűbájosok és boszorkánykodók hordanak, kicégérezésül...! Látott ő már ilyen-féléket, azonban csak pénteki hetivásárokon s akkor is létra tetejére kötve, vagy kalodába csukva, ha úgy néha a prefektusával kiengedték.

De ezeknél még a csúcsos sipka sem elegendő! Tetejébe vörös köpenyt is viseltek a furcsa jövevények, akik mindegyike oldalt megeredt hajzatú, lapát-szakállú és vén. S a köpenyükön elől-hátul: tenyérszíj sárga folt... Ez meg olyan, mint a szabadlányok ruháin, akikről azt mondta a nevelő, hogy «lelkeket szoktak orozni»... Miklós ugyan nem értette, hogy valójában mi lehet az: lelket orozni, azt azonban sejtette, hogy erősen rosszvalami lehet.

Hát akkor hogy kerülhet a királyi palotába olyan népség, mely az ilyen illetlen némberekkel egyforma szégyenbélyeget hord s azonfölül még a bűbájosokét s boszorkányokét is?

Sietten eredt az apja után, nemkevésbé elcsudálkozva afölött, amiért a főrendű férfiú, ilyen gyanús szedett-vedelékhez ereszkedik le!

De Garay lebecsátkozása nem történt ok nélkül. Tudta, hogy úgysis hozzáírányítódnak ezek az emberek, mint király előtt járóban az ország legfőbb ható-

ságához. Hát ha már idebódorodtak, mért ne intézné el mindjárt az ügyüket?

— Tik a Mózes religiójából valók vattok, amint megösmérem — fordult szavával egy sárgafülű, indanyakú kis aggastyán felé, aki láthatólag a küldöttség vezetője volt.

Az öreg alázatosan eresztette meg a háta púpját.

— Zsidók, tenagyságod! Zsidók! — rezgődött. — S én Techa ben Nátháu, a mi törvényszékünk, a *Bétdin* feje.

— Persze, panasszal gyösztok!

— Zámbó Miklós, a lekintetes országos zsidóbíró...! — utalt a névvel mindjárt a sérelem irányára is az emberke.

És szaporán pillogott a gyulladtperemű, pillátlan szemhéjjával, melyen egy jókora árpa üldögélt:

— Tetszik érteni?

— Mindjárt ellátám ilyen eredetűnek lenni...! — dörmögött magában a palatinus.

Aztán fönnhangon tette utána:

— Csakhogy a tik minden ügyesbajotok hozzám tartozik ám előbb! Királyhoz: ha engem már megjárt. Hát ne vesztegessük az időt — intett, nyomban a dologra serkenve. — Túlmagas a „zsidóbor“ adója? Vagy a „zsidóhús“, megint?

Tudta, hogy ezek a kérdések támasztják a legtöbb galibát. A láncos vaskapuvál elrekesztett zsidóvárosban leölt marhákat — ha elfogyasztásuk vallási szabályba ütközött — a zsidóság szerette volna pénzül tenni. A tárnokmester viszont oly rendelkezést hozott, hogy keresztény húsvágó ne vehessen át zsidótól húst. Így a sok drága portéka ottveszett haszontalanul a Gettováros nyakán.

Most azonban nem erről járt a szó. Sokkal sérelmesebb ügyről. Mert a törpe kis Techa egész fölindult.

— A mi telkünk volt! Törüljön el Adonáj, ha hazudnék! És mégis, a városi uraság nem azt állította, hogy az övé? De azt állította. És akkor... — lélegzett volna szélesebb magyarázatba, — csak a nádor közbeintett.

(Gyakorlott ésszel felfogta ő már a többit!)

— Végin esküre mentetek! — bölintott.

Egyszerre megnyüzsdült valamennyi csúcsos-sipkás! Zümmögtek, hemzsegték, mint a kaptárból kiborult méhek, míg Techa el nem vágta a szavukat:

— ... az úgyvan könyörgöm, hogy nem szeretünk mint zsidók a Tórára esküdni... Tetszik érteni? Szentvalami az nekünk nagyon, kegyelmes uraság! Mózes öt könyve? Roppantul szent! A tekintetes méltóságok rég nem is kívánják a szegény zsidótól. Eddig beérték azzal, hogy a zsinagóga előtt tegyük az esküt a gyűrűre. De hát tartós valami ezen a világon? Nem tartós! Hát most már nem kezdik beérni a gyűrűvel...

Egy hamuszín-orcájú, ezerráncú kis vénség — Mendel fia Júda — berezgette szakállát a vezető válla fölött.

Emésztő nyugtalanságában — mely ott tündökölt a lázfényes fekete szemében — nem állhatja, hogy közbe ne kottyanjon.

— Gyűrű: az foggantyú nagyságod! Kegyeskedik érteni? Az a foggantyú, amelyikkel kivonjuk, behúzzuk az imaház ajtaját. Nem szabad hogy kilincse legyen!

És el is mutogatta mindjárt az egészet az üres kezével.

— Ez helyettesíti a Tórát, mióta elengedték... — vette vissza a magyarázatot az öreg. — Persze, hagyás szerint öltöztünk: mezitláb... Napnak fordultan. Borított fővel. Na? Hát nem szabályszerű? És mégis elkergettek, könyörgöm. Jehova hitvallására mondom! Dávid ben Izsák, akié a telek volt, nem kapott semmit.

Garay a homlokát ráncolta.

— A várost köllött volna panaszmanotok! Mit keveritek minden ázalékba a zsidóbírárt? Zámbo uram - - -

De most már erőhatalommal sem fojthatta volna társaiba a hangot a Bétdin-elnök!

Valamennyi vénség, mind egyszerre nyitotta a száját.

— A városi úr, meg ő, az: egy! — fakadt el Lévi

ben Áron, egy mindig rekedt hangű, Szentpéter-fejű öreg.

— Önagysága állt az idegen uraság mögött! — helyesbítette Jethrófia Eliézer, különben neves talmudista tudós.

— Ő fosztotta el a telkünket! — lihegték, szipogták mindenfelől és félrehajtott-fejű, kíváncsi, aggodalmas, de egyben bizalmas gyermekszemmel függtek a hatalmas férfiún, hogy ugyan mit mond?

Hát eleintén: semmit. Csak állt a kis kör közepén, mind szigorúbb arccal.

Aztán köletienül legyintett és mégis megszólalt:

— Végzek a dolgotok felől s ha mi járna, egy hét forgásán belül kiadatom. Most elmehettek! Ebben az országban, közönséges érdekek szolgálatjukban, nem sápolhat senki. Mert én azt nem tűröm.

OSZK

Percek múltával is árnyék felhőzött még a nádor nagy, tiszta homlokán. Gyereke is félt volna a csöndjéből kiháborítani. Csak mikor ő maga fogta kézen a fiut, hogy kitéresse a terem közepéig hepciásodott lovagok útjából, merészkedett Miklós mégis a beszédre:

— Apámuram!

— Nól!

— Kérdenék valamit. Szabad-e?

— Szabad.

— Mondja kigyelmed, mi az, hogy „zsidó“.

— Vallás. A legősibb vallás — válaszolt megnyhülten az úr.

— Hásszen - - - Hásszen akkor - - - Az nemes? Ha ősi?

— Minden vallás nemesít fiam, ha igazán hiszik.

De az úrfi szemében csak nem akart most fölcsillanni az a fény, ami nála az értelem kielégülését jelezte!

— Akkor — makacszkodott tovább — mért rútolják így ezeket a szegényeket, hogy a köntössük - - -

— Ha rajtam állna, nem is kellene viselniök — szólt közbe csöndes-komolyan a nádor, mindjárt elérte a folytatást. — Azonban vannak elfogult szívűek s ilyenek sajna, a törvénytevők közt is. . . ! Ezen nem változtathatunk. Hanem saját kezeügyében lehet igazságos és irgalmazó, törvénszegés nélkül is akárki, fiam. De várj csak! Vélem hogy nem - - -

Egy görögdinnye-kopaszságú, posztógúnyás uraságra fürkészett a nagy barna ember.

Megállt egy percig és úgy mustrálta.

Tanakodás közben érkezhettek az illető, mivel eddig nem látták. És ugyan sietést is jöhetett, mert nem feszített udvari gálában. Brassai-kék gúnyát viselt, mint az utasok. Háttal lézengett feléjük.

Most azonban egyszerre meg is fordult.

És akkor a nádor is megtudta, amit tudni akart.

— Nil Pásztói Domokosfia János úrbarátom! — nyújtotta fölélénkülten parolára a kezét.

Mielőtt a délvidéki Gorjánba költözött a palatinus, mesgyés szomszédja volt ez az uraság a Szeged melletti, dorozsmai birtokán, mely után előnevét is viselte a Garay-familia.

(No, el is nyújtogatta beszédközben, jó dorozsmaian az a betűket a szomszéd, hogy türelem kellett a végevárásához!)

— Szolgálatjára Cobes! — viszonozta az üdvözlést, fakadozó orrhangon és szintén örvendezőn. — Véléb csak itt holbi illusi odak leddi begkézbzödésit . . ! Hát ez a derék fiú? Hápci!

— Fiam! — hunyorgott szemével a zápor elől a palatinus.

— No, bögnyött, amióta csipőscsókát jádzottunk Dorozsmán! Hápci! A királyhoz?

— Prezentálnám.

— Félök, bögrostokoltatob bajd kigyelbeitöket, ha csak így szebélyes ügybenn . . !

— Első a kurir, mely a csatatérről jön! — udvariaskodott Garay. — Mikor érkezék kigyelmed?

— Vagy egy kurjadtással — hábrösszl — az udvar után. Épp hogy leporolkozni érkezted.

— De bontakozott egészséggel s jól megeredve, mint látom!

— Ponciussát..! — dohogott a vitéz. — Deb lévén átalkötte a vizek s ahun lött is volna, népek a hidakat elhánván, lött hárobszori feredésöm folyókban, lovastul, bíg átalköltözheted rajtuk! Rá a szél..! Teröbtésit! Így oztád deb csuda! No! Abúgy deb dagy dolog! — szerénykedék. — Valabely küsed alteratio. Jó főborral és erős *aquavitá*-val majd bögyözöb s ha löhet, néhány napokra fekünni esök, adta-teröbtöttele!

Azonban ez a kis mérgeződés egymaga is jót tett. Megnyitotta a náthás ember orra-dugóját.

Már egész rendesen tudott beszélni:

— Mi hír? Jó is, rossz is, ahogy vösszük. Huzakodunk! Engednének vaj' engöm közibék, tudom hogy *nolle vele* mögvásálnék velük! Hamar végit cserditem! Így csak az utat rőfölöm két éve, mióta Genuával és az álkviléjai pátriárkával azt a szövetségést mögszerzettük, lator Velence ellen! (Hápcit!) Többet vagyok úton, semmint nem. Nehezenjáró lovon szer szám mögver! Néha épp hogy úsztatva szalválhatom magam! Nyerögben vagyon bőrom elmönete, kisebesődésig... De hagyján! — sóhajtott, megröstellvén a kiujuló panaszt.

Átnyúlt a vállán keresztül és roppantott egyet a hátán.

— Ezt is köll csinálja valakil — engesztelődött. — Ellenség mótussait vigyázza s arrul öfelségének relatit tögyön! Széchy Miklós uram nem futkoshat! Kosabb is mint én, mög oztán ő röndöli a seregöket. A többi..?!

Széleset legyintett, ami azt jelentette, hogy inkább otthagynák az egész hadjáratot, semmint így kurírkodjonak.

Ezen megint megzokkant Pásztói, egy kevésé. Mormogóra fogta. Miklóskának ugyan kellett fülelnie, hogy meghallja, amiket mond. Hanem azért azt a dör-

mögésből is megértette, hogy nagyon kutyafiázta a vitéz Velencét! Sokallta — sokallhatta is! — a galibát, melyet immár harminchatodik esztendeje okoz, mióta a magyarhódolt derék dalmát városokra foga fáj-dult. Makacszkodik továbbra is, mint a kígyó! Két hadjárat kárán sem okul!

— Majd egy kis sáfrányt! Nem a tenger-városainkat! — gondolta volna épp megvetőleg a gyerek, — de egy leköszönő intés, amit a kezével tett Pásztói, megállította a harcias gondolataiban.

Fülelt és lódult az apja után, akinek magának sem kerülte el figyelmét ez a bús mozdulat.

Elkarolta a báméskodók közül a kurírt.

— Nó — szólt sürgetően.

— Fene tudja . . ! — lökött vállat a futár. — Hát feliciter fog végződni a harc, ebben nem támaszkodok én! Csak valamiképp oly tetszésem vagyok, mintha inkább Genuával, mög a másik szövetségösünkkel akarnók mögfőzetni a velencei kásánkat! Hejj, nem így eszközlöttük mink azt ezekelőtte, mikor az Úr még saját szőmélyiben rőndölte a seregeit, hogy mink csupán szárazrul nézzük hajók ütközését! Mög se igen szagoljuk ellenségnek bocskora bűzit s legfőljebb — tessék-lássék — hátulját infesztáljuk! Már hát — fakadt el hirtelen keserűen is, meg tüsszentve is a vitéz férfiú — csak kimondom, cum reverential! Az a tartásom, hogy nem fő lélőkbenjáró ügye többé őfőlségének az egész velencei hadjárat! De talán: sömmil Nagy állapotra mönt királyok módjukon: kifáradt a sok győzelömbül. Igen olyan ordereket kapogatunk és néha három s négyrőndbeli parancsokat, melyek hogy mivégre valók volnának, maga is fővezér Széchy uram abban semmit sem tud!

Garayt meghökkentette ez a beszéd.

Látszott a figyelő szemein, hogy nyugtalanul latolgatja, amiket hallott.

— Igaz? A király hanyatlanék? — ütött át rajta a kérdés, fájdalommal. — S akik távolról nézik, talán tisztábban látnák?

De aztán el is mosolyodott a megrezdülésén.

— Nem őfelsége lohadt, — mondta Pásztóinak, — csupán kigyelmed tüzel roppantul, szomszéd uram! Hiába panaszojja sok töretettségeit, fogadok, legörö-mőstebb most is valami ostromlétra fogait mászná! Átallja a fel-alá szállást, pedig ez is: háború!

Sőt — szerinte — akkora birodalomban, amek-korát az Úr megalkotott, néha többet is érő, mint a vérfolyatásban buborékolva gyönyörködés!

— Hanem úgy nézem, — fejezte be szavait — hogy kigyelmedre fordul a sor!

Egy uraság felé intett az állával. Külseje után ftélve, valami külföldi követ lehetett s most lépett ki a királytól.

Valóban, az udvarmester azonnal Pásztóinak adott jelet.

— Khá-khá . .! — horákolta a futár és nagy nyaka-tekergette, elindult.

Miklóska alig állta elpukkanás nélkül.

Akkora temérdek keszkenő fityegett ki a jó úr zsebéből, hogy gyermek-pendelynek is megjárta volna!

Ezen a vidám képen, az ő zsenge esze elfelejtette az egész baljóslatú huhogást.

XXI.

Pásztói egy kápolnánál téresebb, pilléres oszlopokkal két oldalhajóra osztott és karcsú ikerablakokkal megvilágított terembe ért. Hiába átlózott annyit udvar és harctér között! Ennek a márványcsarnoknak napkeleti álompompája megint újból elkápráztatta. Hja, Visegrádot már igazi királyi székhelyül szánta Lajos, ahol nem volt elég csupán művelni, hanem ki is kellett mutatni az uralkodói tekintélyt! Éspedig ékköves trónus emelvényéről, koronásan, hermelinpalástosan!

De a harctéri futárnak bizodalmasan intett oda a nagy király. Sőt még ülést is mutatott neki, amit azonban az illetendő ember el nem fogadott. Így csak állva terjesztette elő jelentését.

Kiderült ebből, hogy odalent délen két nagy ütközetre számítanak. Egyikre Póla körül, tengeren, másikra pedig szárazon és vízen, egyenest Velence ellen.

— Génuai szövetségőseink járnak mindönütt elől — köszörülte meg Pásztói figyelemkeltőleg a torkát.

És gyermeteg reménykedéssel függött szeme a királyon. Várta, hogy apai bölcseséggel fölfogja aggodalmait és legott eloszlattja az ő verekedésre tüzelő szívének lappangó kétségeit.

Lajos azonban vagy nem hallotta meg, vagy melléértett a célzásnak.

— A miéink? — kérdezte csöndesen.

Hát csak meghosszabbította egy darabbal Pásztót a türelmét. Beszámolt, hogy a tengeri sajkások öfelsége Durazzo atyafiságának igyekeznek kéztől állni, a talpasok meg portyára osztottak ki, hogy legalább

élelmezésük költségbe ne kerüljön. Magjuk, a főhadiszállás, Trau körül.

— Köll is ott lögyönl — ismétlődött meg az unszoló torokköszörülés. — Űzőkből ottan-ottan mink löttünk ostromlottakká, uram! Maholnap gallérunk alá pökik az ellenség! Az egy Jádra exceptiojával: Arbe, Sebenico, Cattaro, mind gaz velencésök markukat nyögi mán! Félös, hogy hovahamar egész Dalmácia mögbódull!

Bízott benne a derék staféta, hogy ez a hír — melyet még a nádorral sem ért rá közölni — majd csak malmára hajtja a vizet! Kibőszíti aggasztó egykedvűségéből a királyt s adat vele valami szájaíze szerint való parancsot!

De Lajos továbbra is darvadozó maradt, mint aki belül valami másféle számvetést végez és annak esélyeit mérlegeli. Vagy — ami a harcoskedvű katonára nézve ennél is rosszabb volt — mint akit: valóban nem nagyon érdekel az egész.

Végül megszólalt, ám most is azon a színtelen hangon, mint előbb:

— Sebenicot, Arbet, Cattarot: vissza kell bocsássa az a kalóz népség.

— És a károk, melyeket okoztak . . .!

— Megfizetik. Sancot vetünk rájuk. Hétezer aranyforintokból kitellőnek vélem. Dalmát városokbul is el-ki kell távoztatni az idegen occupálókat.

— Igen! — lehent közbe ujló reménnyel Pásztói.

De korán örült, mert Lajos figyelmeztetőleg tette hozzá:

— Ottan persze a kedvcsinálás is el ne maradjon . . .

A kurír nem értette.

Lajos hát magyarázatra fogta:

— Expressus embert bocsássonak alá. Körmös legényt, hanem azért jó szóval tudó, látott-hallott udvari férfiu legyen. Járja ökgiyelme a velencei Signoriát s igyekezzék azt tisztos békére bírni, — mondta

— Bé - - -

A kurírnak torkáraakadt a kérdés. Akkorát nyelt, hogy az Ádámcsutkája is megugrott tőle.

Azért csak visszafogta magát.

— Tehát traktát szorgoztassunk, — hajolt meg immár összeszedelközve és egyszeriben megjuhodva attól a kurta, fénylő pillantástól, mely a király szeméből érte. — Parancsa szerint, uram!

Csupán még a kilátásba helyezhető engedmények felől kívánt tájékozódni.

Lajos rábólintott. És tekintetéből megint kialudt az előbbi gyorsfényű sugár.

Úgy felelt, mintha a trónelőtti lábszönyegről olvasná le, amit mond:

— Capo d' Istria és Rimini közül kivonulhatunk... A só-termesztést is átengedhetjük... Pagot is viheti Velence, sebtapasztónak. Dixi! Ha ebben nagyjában kiegyeznek, abbahagyhatjuk ott lent délyest az egész kavarodást.

— És - - - ha nem egyeznék a Signoria? — kockáztatott egy utolsó kísérletet a kurír.

De Lajos csak elintette, mint a palástjára tapadt pelyhecskét:

— Akar! Persze hogy akar!

— Uram! Mikor gazul árestumképpen tartott Pisarini Viktort kiengödték és rehabilitálták a ravasz velencésök? — vetette ellen Pásztói s ezuttal valóban csupán köteles figyelmeztetésül.

Arra célzott, hogy az ármányoknak áldozatul esett, hős tengernagy maga áll az ellenséges hadak élére, már pedig szenvedett méltatlanságai révén az népszerűbb most a katonái előtt, mint valaha.

— Sőt Contarini András doge, a hetvenesztendős vén Úr saját szöméllyiben vállal hadnagyságot! — pillantott a királyra. — Hírlik, mindön arany-ezüstjét a velencésök kincstárukba adta! Papság önként kínált adót!

— Fiatalfját csatába is küldél! — biccentett Lajos.

— Mindezt tudjuk kurír uram. De mégvalamit, melyet kigyelmeitek aligha . .!

A futár lélegzetfojtva figyelt.

Lajos elrévedt a feje fölött.

— Ezt a nagy megemelkedést, ellenségnek ezt a fölöttébbvaló szívesedését és megújulását úgy híjják hogy: „Velence végső ruinálódása . .“ — szólt bágyatagon s megadta a jelt, hogy befejezettnek veszi a kihallgatást.

Mit tehetett volna a csalódott ember?

Nagybúsan és befele hamvadt lángolások közepett távozni készült.

Az ajtóból Lajos váratlanul visszahívta. És Pász-tói egész elütközött attól a mégváratlanabb változástól, mely a néhány perc alatt ura külsején végbement.

Szórakozottsága eltűnt. Az álmodozó, szinte már elunatkozott arckifejezése: sehol . .! Tekintete közvetlen lett és apai. Igen, szinte sóvár . . .

— Meglássátok jó uraim, hogy mihamar hazagyöjjetek! — mondta. — Itthon lesz dolgunk, — tette hozzá és lassan elfordult.

— Mind bölcsebb akarna ez lenni! Maga szándokát belőlem kisutúlni . .! — ingatta fejét, mikor a vitéz mögött összecsapódott a függöny. — Mind, mint a kos, saját öklelő szarva után . . , Százan százfele . .!

Védőháború?

Rálegyintett.

Hiszen csak ne ismerné őket olyan jól! De tudta, hogy a nyugtalan vérük ilyen csendes foglalatossággal be nem érné. Titkon országot nagyobbítana, valahány! Mintha nem lenne anélkül is túlnagy . .!

— Ez, ez a fő bajunk! S meg nem értik.

Nem, az ő célját, az ő hajdani boldog és gyönyörű király-álmát itt senki sem fogta föl.

Hiszen ha legalább néhány elmét sikerült volna a saját gondolataihoz nevelnie . .! Szétporcióztatni velük okos hivatalnok-kezekbe azt az ő egyfejből kiindult, egykardból kipattant, egykézbe visszafutó rop-pant hatalmát, hogy míg ő odajár hódítani, itthon

legyen, aki a zsákmányos tarisznyát kiürítgesse, tartalmát szépen elosztályozgassa, rendszerbe foglalja, maradandó értékűvé és gyümölcsözővé tegye! Mint ezt a teuton szomszéd — a német — szokta tenni, ha valahova hódító szándékkal a lábát beraktal. Ennek katonái nyomában bezzeg hogy özönlik mindjárt a serény munkás raj! Milyen sietve porhanyítgatják szét a foglalt földön ügyes lúdtollpennáikkal azokat a rögöket, melyeket a vitélő rend csizmasarka feltört! Hogy véglegesítik sürgős intézkedéseikkel a hasznot, mely a háborúk nyerőkockáján került! Pár hét s a meghódoltatott részek már jól kormányozható sejtekre vannak osztva, a sejtfalacsák szorosan egymáshoz tapasztva, — a szerzemény egyetlen csurranó lépestáblába olvasztva. S önti, önti a sonkoly az édes áldást: holnap biztonságát, gazdagságát, míveltségét...

Ha neki is lehetett volna egy ilyen serény, gondfelező raja...! Most nem gyötörné az aggodalom!

Am akármerre fordult, az ő kaptárába nem gyűltek be effajta dolgozó méhek. Itt csak aranyló-szárnyú, harcos darazsak döngicséltek. Tüzes fülánk...! Kard, meg kard! Fokos, buzogány! Itt csak: katona... Földet feltörő, vérrel dúsan meg is öntöző hódító, — de sehol utána: magvető! Sehol erőskezű megtartók, végig a kövér, meddő, nagy magyar ugaron... Sehol igazi rátermett államférfiúi tehetség, az ő egymagáén kívül.

Mint annyiszor, megint belesajdult szívébe a szorongás.

Ugyan ki fogja egyben ezt a világbirodalomná halmozott tündérberkecskét, ezt az önmagán túlnőtt országot, egyetlen hadsereggé felült népet, há az ő keze le hull? Leánykája? Élő atyjának árvája, szegény? S ha ő nem — ő sem — mi következik itt?

Századok őrlése sem kell. Pár év elegendő. Talán sok is... És szétpattan a szép színes magyar szappanbuborék, mint végig a magyar histórián mindig, valahányszor egy-egy tündöklő habot vetett ez a csodálatos és mégis végzetes faj. Az ő idejéig... A dúsak megint koldúsak lesznek, idegen zsarlás alatt nyögő jobbágy

a mai úr és csorbászélű cserép az ő mostani órjas-birodalma . . .

Olyan félelmes s amellettt olyan fenyegetően közeli volt a lehetőség, hogy Lajos valósággal megremegett tőle. Elborzadt megosztatlan és megosztthatatlan hatalmától. Vívódva, gecsemáni egyedülvalóságában, fohász fakadt a száján:

— Isten, Isten, engedd kötelmimnek jövégét lennil Tedd hogy aminek képes személyekben szűkit látjuk: legalább erőstartású törvényekben pótolhassam a hiányt! Szabhassam kinek-kinek fejére hát a dolgot, melyet saját elméjétől föl nem fogott, — hogy alóla törvény terhivel immár, ki ne térhessen! Én azért kontinuálom az emberkeresést! Kutatni meg nem szűnők . . .

A gond mély barázdákat szántott sápadt arcára.

Lassan-lassan lejjebbcsüggesztette és tenyerébe temette. Válla meg-megvonaglott. Embervállán a királyfelelősség. Százezrek jóvoltának országsúlyú, emésztő féltése . . .

— Teremtőm: időt . . ! — fakadt ki egy hosszú sóhajba vesző hang az ujjai közül.

Sokáig maradt így, meggörnyedve. Odakint a nap bujócskát játszott a báránnyelű égen. Homályban hagyta a ridegpompájú szalát. A márványfalakból dermesztő hűvös áradt. Egyedüliség. Értetlenség. Királysors.

Mikor megint föltekintett, mintha öregebb lett volna . . . És — mintha gyöngyszemek fénylettek volna a palástján . . . Foglalatlan gyöngyszemek . . .

Lesöpörte őket s az arca szigorú kifejezést öltött. Jelt dobolt az ezüstdobon.

A harmadiknál Garay már ott állt előtte a fiacskájával.

A gyermek elfogulatlanul, értelmesen viszonzta pillantását. Magas homloka fénylett. Vidám villódzások szikráztak a fürtein s a száján erős, bizakodó mosoly.

Lajos örömteli megütközéssel nézte a kemény kis

magyart. És ahogy nézte, arcán fokonkint enyhült a szigorúság. Tekintetében megjelent a szelíd derengésű kék felhő.

— Hiszem: Isten támasztott s Isten hozott, fiam,
— adta vissza a térdhajtó köszöntést.

Odakünn az égen megint kitűzött a felhőbárányokkal bújócskázó nap. Május fényözönbe lobban-
totta a komorpompájú termet.

A király: elmosolyodott.

OSZK

XXII.

Ófelségétől kijövet, Miklós urfi alig bírta a széles jókedvével Nádor uramnak fogva kellett tartania, mert folvást szökdösött, mint egy tüzes kis csikó.

— Hogy mondta a király úr, apám? Hogy minek is tesz meg?

— Főállapotú inassának: fegyverhordozójának, — bölintott Garay komolyan.

De most valahogy ő is terhesnek érezte ezt a komolykodást.

Hát szabadjára engedett egy kis mosolyt a bajusza alatt:

— Nagy kegy, gyerekem! — pislantott. — Más főrendű fiu mind apródkodáson kezd! Igaz, korodra szabadulnak ökelmeik is, fegyverhordozókká, hanem az még nem hírlett, hogy valaki szöktön ugorja át a grádust!

— És én mindjárt a másodikon kezdem?

— Teljes prebendával! — emelkedék Garay keble. — Meglássd hogy jól megszolgáld, fiaeskám! Léven ez már fő komolyságú dolog! Maga az élet. Kit mostantul cselekenni fogsz, egész jövőndo mivoltodra kihát...

— Kérdemleml! — lippentette meg fürtös fejét a fiu

S az arca elszánt kifejezést öltött.

Apja csak egyre csóváltatta mellette — haladtukban — a fejét:

— Nó, nem reménlettem, hogy így beüssön! Rákészülék hogy ha nem is egész hét esztendőket, de pár évet veszejtessz...!

— Milyen hét esztendőt?

— Hát: mellyet a deákoskodásodra fordítottunk, holott szabva volna a lovagiskolánál! Bezony fiam! Közösleg hetedik esztendejében áll be más főnemzetű gyermek! Te pedig ottan-ottan a tizennegyediket taposod!

Mégis, rászánta volt annak idején a palatinus ezt az idővesztéséget. Valahogy nem érezte egész rendjénvalónak az itthoni szokást, hogy a nemesember csupán a kard forgatásában és testi erőlködésben legyen első, lelke s esze azonban visszamaradjon.

— Spiritus és virtus! Járjon a kettő együtt.

Sajátmagánál elkésett már. Őt régi mód szerint nevelték. Mostanra ki is haladt abból a korból, mikor még szomjas televény az elme. Ideje és országos dolgai sem engednék, hogy a könyvnek düljön. Hanem a fiával többet akart. Apa volt. Nagyot: mindent akart. Gondolta, amit mulasztott a vitézi gyakorlatokban a fiu, majd behozza!

— Katona-eredésű familia vagyunk mink! Hiszem: benned sem fajul vizzé a vérünk! — fejezte be fennhangon a gondolatát, csöndesen lépdelve a gyerek mellett.

De Miklósnak megütötte valami a fülét az előbb. Arra tért vissza.

— Oskola? — kérdezte. — Kigyelmed olyat mondott, hogy: lovagoskola...

— Igenhát!

— Akkor én --- Izé..! Esmént magiszterekből fogok járni?

Garay nem felelhetett azonnal. Előbb kitért egy csapatnyi palotáslegény elől, akik szuszogva nyomakodtak fölfelé a garádicson. Nagy málhát nyögtek. A megbomlott kötélékből gyapjúkendők, lábszások, gereznák, állatszörök és mindenféle vastag posztóneműk kandikáltak ki. Hát ezt a görnyedten cipekedő szolgálhadat előtte engedte a palatinus. Ott fordultak le a folyosó könyöklőjénél, az anyakirályné lakosztálya irányában. Valamit ugyan furesált a dolgon

a nádor, de hogy tulajdonképpen mit: azt nem fejtette végig az elméjében.

Bevárta a fiát s annak a kérdésére felelt:

— A Szent György lovagok skólájában nem magisterek tanítanak fiam, hanem maga az élet.

— Igenis, — pillantott bölcsen Miklós, mint aki ezt már érti. — És az egzámen?

— Azt is életünknek modussaival tesszük.

— Mikor?

— Valamikor majd *perfecta aetasra* jutsz.

— Az meg micsoda?

— Tellyeskorúság. Báró-fi léttedre huszonegy esztendőskorodra töltöd, nem mint más csak köznemzetből álló emberek gyermekei, akik huszonnégy évre töltik.

A fiucska szaporán hunyorgott, mintha pilláival is segíteni akarna elméjébe söpörni ezt a sok fontos értesülést.

De még mindig nem elégült ki egészen. Egyre az egzámen járta az esztét.

Vissza is tért rá:

— Hát ha nincs mester, se tantárgy, csak izé... az életünk...? — szakadt bele a szó.

No, Garay azért így is elérgette. És apai türelemmel állta a faggatást. (Sőt titkon örült, amiért nem éri be féltudással a gyerek!) Elmagyarázta neki, hogy minden az udvarhoz szegődő lovagsarjadékon rajta a király szeme. Ő maga figyel, hogy melyikből mi bontakozik. Alkalmas viselkedésű-e? Nem hozhat-e majd egyszer szégyent a lovagi társadalomra? Ebben az iskolában ő az egyedüli mester.

— Nagymesternek híjják, — bólintott. — Ha jelölt uram a bírálatot megbírja: huszonegy évre lovaggá üti. S ha nem: föl is út, le is út.

— Igen! — lehentett Miklós ijedt lélekzettel, amiből — persze! — megint újabb kérdés származott. Hogyhát: valamiről azért talán mégis szükség különös tanúságot adni?

Bizony kellett! A lovagnak múlhatatlan kötelmei voltak. Elsősorban a főlavató nagymester: a király

iránti hűség. Aztán meg a vallás és egyház védelme. Árva, özvegyek: gyöngébbek oltalmazása...

— De legfőbbképpen a gáláns nőtisztelet! — ért a felsorolás végére Garay.

Ezen döbbsent csak el Miklós!

Még állva is felejtkezett.

— És... azt hogy eszközöljük? — tátotta nagyra a szemét.

— Úgy, — nyomott el egy önkéntelen mosolyt az apa, utánaintván a jövődöbeli gavallért — hogy nem tekintsük alsó állapotú szerzetnek az asszonyt.

— Hát?

— Valami földfeletti teremtményeknek.

— Mint az angyalok?

— Tán hogy náluk is fölöttesebbeknek! Szolgálatjuk azért minden más szolgálatot meg kell előzzön.

— Az... egyházét is?

— Azt is.

— Például...

Lerítt a gyerekről, hogy kemény fejtörésben van.

Az apa hát önként járt kezére, hogy megvilágosodhassék ezekben a neki igazán új dolgokban. Elérkezettnek ítélte hozzá az időt...

— Nézd, — szólt lekormányozva maga mellett a fiu vállát a garádicson. — Nem köll azért minémű bámulatos képzelgésekre fakadnod! Épp hogy valamivel többre, mint ahogy eddig is szoktattunk. Ugye, ha valaki dáma leejti előtted véletlenül — mondjuk — a keszkenőjét, vagy egyéb holmiját, akkor mit teszel?

— Emelem s odaadom neki.

— Hogyan?

— Féltérdrül, főlehajtva. S kezemmel így, egy félkört...

— Igen. Hát ez a tisztos házi illendőség, látod! Már most gyerünk tovább! Ha úgy ejti le, hogy maga sem veszi észre, te pedig — mondjuk — történet szerint tanulsz épp! Akkor?

— Végzem pensumomat, rendberakok kalamárist, könyvet, aztán...

— Megálljunk, megálljunk! — esett a nádor a

szóba. — Ez így nem lenne jó. Ez így megint csak afféle házi illedelem volna! De a lovagság többet követel!

— Mit?

— Azt, hogy hagyok kalamárist, könyvet és ottan pattanok! Igazi gáláns udvarlás nem szenved sem időhalogatást, sem lehetetlent.

— Azt sem?

— Azt sem.

— Akkor sem, ha például - - -

Miklós fogához kapta a körmét s elkezdte azt ropant szorgosan rácsálni. Igen nyugtalanította, hogy tulajdonképp hamarjában maga sincs tisztában vele: mi az, amit közelebbről meg kellene tudakolnia?

De észrevette azt a jelentőségteljes pillantást, mellyel apja a körömrágcsálást kíséri a szemezugából s gyorsan leengedte a kezét. És ezzel a mozdulattal valahogy egyszerre az esze is kinyílt.

— ... ha például nem házban ejtené le az aszszony a kendőt? — kérdezte kicsit elröstelkedve — hanem mondjuk: egy hegytetőn? Magas hegynek a tetején..?

— A szabály ott is ugyan szabály marad!

— De ha szakadékba esik vala..! — csökönyös-ködött a fiú. — Akkor mitévő legyek?

— Bizon' gyerekem, lódulsz utána!

— A - - - szakadékba?

— Oda is.

— A - - - lejtőn?

— Ha ez a leggyorsabb út!

— Hiszen kitörhetném a nyakamat? — ámulóan
Miklós.

Sehogy sem értette a szülői kedélyben beállt ezt a nagy változást!

Őt ahoz szoktatták eddig, hogy ezer oltalommal vegye körül a saját kis úri személyét:

„A torkod meg ne hűtsd!”

„Izzadtan vizet ne igyál!”

„Ki ne marjítsd a lábod!” — hangzott felé szüntelenül.

S ni, most egyszerre még a szakadékba is bele-
tanácslaná az atyja . .!

Tréfának hitte eleintén s készítgette is hozzá a
mosolyt.

Garay azonban csak sehogyse akart erre alkalmat
nyújtani! Sőt igen komoly főbólintással tódította:

— Dámák szolgálatjukban halált halni lehet, de
lehetetlent elősmerni: nem.

No, ez kész. Ez koppant. Úgy kellett venni, ahogy
mondattott.

Épp leérkeztek Garayék a felső rendről. Nádor
uram átterelte fiát a sok mindenféle csatlósnép, fellaj-
tár és udvari hintó közt.

Míg ez az előzködés tartott: hallgattak. Ám meg-
tetszett az urfin, hogy az eszejárása addig sem szünet-
tel. Gyűjti a további tudakolandókat.

Minthogy kiérkezve az embergubancból, csak-
ugyan kérdésre is fakadt:

— És . . . Ha minémű ártalmast kívánna a nő,
apám?

Garayt láthatólag megütötte a szó.

— Hogy érted? — ráncolta szemöldökét s egy-
szerre vörös lett az arca.

— Hát például . . . izé . . ! Például mondjuk, hogy
csaljam meg a királyt! Vagy lopjam, orozzam meg!

— Azt nem kell megtened. Nem! Semmi esetre!
— indult el hirtelen a palatinus, de olyan gyorsan,
hogy a gyerek alig győzte követni.

— Nem! Azt nem! — ismételte közben folyvást
s most már fujtatott és zihált is s a nyaka is veres volt,
ahogy a dolmányából kiütközött hátul. — Az ilyen
nő, aki effélét kívánna - - -

— Az nem földfeletti?

— Nem.

— Nem angyal?

— Nem! Az ilyen nem.

— Hát?

— Az ilyen: ördög. Gonosz. De szerencsére —
tette hozzá újból meglássudva és olyan nagy lélegzet-
tel, mint aki valamely mázsás tehertől szabadul —

ilyen veszekedett démonnal te nem fogsz találkozni. Adja Isten! — tette hozzá, egy mély pillantással az égre.

Nem is szólt többet erről az ügyről. Miklós meg nem merte tovább faggatni. Valahogy az az érzése támadt, hogy tudtán kívül — s valami számára kifürkészhetetlen oknál fogva — elkedvetlenítette most az apját.

Engesztelőleg dűnnyögött:

— Mondja várnagy uram, hogy lanton játszani, énekelni és finoman társalkodni is kell... Meg a lovagi torna... Igen fő-valamit

— Jól hallottad.

Közben elérték az udvar túlsó szélét.

Garay hóna alá emelte a kardját s elkezdett föl-fele lépegetni a lépcsőkön. Miklós: utána!

Hallgattak. Az a különös boru, mely közbük szállt, csak nem akart fölengedni. A gyerek folyvást ezen törte a fejét. Szerette volna, ha megint gyöngéd-szemű és jókedvű az apja.

Végre mikor felértek, úgy vélte, hogy megtalálta azt az arkanumot, amivel az ő elborult Napját ismét kisugározathatná.

Sietve a csörtető ember mellé szegődött.

— Apámuram!

— Nól!

— Vártuk ám kigyelmedet otthon!

A nádor nem felelt. Mindössze a szemöldökei vonultak összebb.

Miklós hát jobban ki akart magyarázkodni.

— Édesanyám minden lódobogásnál ki, egész a pltarig fut!

Garaynak közben már egész összekapaszkodott a két szemöldöke.

— Jösszte! — szólt hátra kurtán.

— Hová megyünk ilyen sietést? — csudálkozott el Miklós.

(Fejébe nem fért az otthoni híreknek ez a rövid elintézésel)

— A... királynéhoz, Prezentállak.

A nádor mellére nyomta busa szakállát és szakál-
lába az arcát.

Már megint sietett...

De a fiú a sarkában mindenütt!

— A királyné, az földfeletti, ugye? — fogódzott
az ujjabb reménybe.

— Népe fölött álló, bizonyos.

— De angyall Angyalnál is több! Igaz? Anyám - - -

Úgy volt megírva azonban, hogy ifju Garay Mik-
lós be ne fejezhesse ezt a gyermetegül doromboló kér-
dést. Valami félbeszakította. Egész váratlan és merőben
megfoghatatlan szörnyűség, amitől ijedtében tátva mar-
adt a szája.

Apja hirtelen szembefordult és engesztelődés he-
lyett olyan hördülve rivalt rá, hogy innye húsáig fel-
csúszott az ajaka:

— Vesztegj mán! Elhallgatsz-e végül?

Egy pillanatig pókos, nemlátó szemmel, zihálva és
vörösből halottszíntelenné fakultan nézett el a gyerek
feje fölött. Aztán súlyosan megfordult és botorkáló
kézzel fogott meg egy kilincset. Inkább fölrántotta,
mint kinyitotta az ajtót.

— Jer, — szólt rekedten.

Beérkeztek a várócsarnokba.

De Miklós alig tudott erről.

Kerengett vele a világ. Meg volt rendülve, el volt
szörnyedve a szíve legmélyéig.

XXIII.

Az uti málhákat még nem bontották ki. A királyné félig vetkezetten — kebeles ingben és kurta szobaszoknyában — a csomagokkal bíbelődött. Egyik-másik láda nyitási módját egyedül ő ismerte. Ezeknek zárjába sajátkezüleg illesztette be a kulcsot. De a lakat neki sem engedelmeskedett mindjárt. Nem tűrte a sietős feszegetést. Le kellett hozzá guggolni, törvényeit közlő felismerni, fortélyát óvatos kézzel kitapogatni. Csak erre engedett...

Erzsébet egész kihevült a kulcsokkal való birkózásban. Lebocsátott haja kibomlott és nehéz, villanyosan pattogó pászmákban vállaira hullt. Elborította, mint valami démoni sörény. Ahogy elhaladt a tükör előtt s véletlenül belenézett, maga is meghökkent egy pillanatra. Mintha valami kerítő szépségű földfeletti lényt látott volna átsuhanni a fénylő acéllemezen..!

— Ez lennék? Ilyen lennék? — futotta el egy boldog rezdülés.

Kedve lett volna félrerántani a szobát félhomályba tompító szőnyegfüggönyt s behajolni a tükörbe, mint egy bűvös tóba, vagy mélyről delejező kútba. De továbbhaladt. Tanasztalta, hogy egy idő óta a józan teljes-világosság ellensége lett. Nem engedi többé nagy összeshatásában érvényesülni rajta a szépséget. Szirmaira tépdeshné, külön-külön már fogyatékos részleteire bontaná, őt pedig elcsüggesztené és lesujtaná.

— Igen, ilyen lennék, kiteljesülve, az értelem jó és gonosztudásában - - - de a negyven év nélkül! — gondolta s hagyta hát a függönyt. Sőt összébb is húzta.

— Ennek legalább parancsolhatók! — vonta fel a vállát és öltözésnek látott.

Összeszedte minden fortélyát, hogy leplezze velük azokat a rongálódottságait, melyek pedig inkább csak érett korának tudatában, semmint a valóságban léteztek.

Ma még a szokottnál is nagyobb gondot fordított külsejére, mióta meghallotta, hogy Gara; az ante-kamerában várakozik.

— Egyedül? — sodorgatott ökle körül egy marék haját, mely a körforgásban suhogva olyan volt, mint egy boszorkányos lófark.

— Nem, — felelt a frájj.

S önkéntelenül lehunyta szemét az illatos forgószél előtt.

— Egy fiucskával, — tette hozzá. — Hasonlít ökgiyelméhez, mint egyik tojás a másikhoz. Nyilván a fia.

— Úgy . .!

Akkor hát még egy bogláros aranyhajtűt!

A torna keménynek ígérkezett.

— Ohó! — futottak gúnyos mosolyra Erzsébet ajkai, a köztük fogva-szorított hajtű mögül. — Gyerekivel bástyáltatná kebelét kigyelmed? Értjük! S leszen rá gondunk!

Fellobbanó játékkedvében behívta ő is a lánykáit az oldalajtón. De aztán szelességében a köszönésükre sem felelt. Megint a tükröt kerülgette. Jó távolról — nehogy önbizalma megimbolyodjék — ismét az ő büvös távába kémlelt. És: tetszett magának. Tetszett neki a nádor is s az az egész nyaktörős játék, amit a mogorva barlangi medvével kezdett.

— Ez ugyan nem amolyan füncses csácsogó! Nem holmi humanista-majmoló udvari léhűtő! — hunyorogott. — Jól megvívát bundájáért!

Visszaemlékezett rá, hogy legutóbb is süketnek színlette magát a palatinus, mikor ő az úti sátorába hívta.

— Most meg a gyerek . .!

Felkacagott.

— Te Christa! — szólt oda kis idő múltán a hölgyének, aki Bebeknét helyettesítette, mióta szegény végképp feküdni esett.

— Igenis felség! — készségeskedék a szép szőke hölgy.

— Mondd: micsoda szerzet voltaképpen a nádor felesége?

— Garay uramé?

— Be sok nádorunk van!

Christa maga is elmosolyodott a saját együgyűségén.

— Balgaságokat kérdek, asszonyom. De ez onnan ered, hogy hallottam is, nem is, a nádornéról.

— Mégis..! Valamit csak tudsz? — bujt át a királyné feje egy pompás rokolyán, melyet most húzott föl. Kicsivel később kerek barna vállai és olajosfényű keblei is megjelentek a virágos selyem keretben.

Kérdő szemöldököt emelt a dámára, aki sóvárgástól meg-megvonagló ujjakkal fésülgetett egy gyöngyös bársonylajbit.

Egész ráfelejtkezve válaszolt:

— Alig hinné Serenissima! A nevét sem! Hanem — tette hozzá végül felpillantva — játszani mernék rá asszonyom, hogy más sincs ezzel nálam különbül az udvarnál! Garay sose járt itt a feleségével.

— Valami köznemzetből álló eredet volna?

— Azt nem reménlem. Ahoz túligen gőgös ez az úr.

— Akkor..?

Christa jelentőségteljes tekintetet vetett.

— Olyan mint a többi főállapotú úr-emberek feleségei, ha nem szoros udvari tisztségviselők, — kuncogott. — Hagyja férjjeamat országoskodni, ő meg ezalatt házában van, csöndben. Szövet-fonat a sutton. Dominiummal bibirkél, hogy jobban töltsen ura erszényét s hamarabb növevssen előhasat neki.

Az aranycsatt becsattant. A rokolya dús ráncokat vetett Erzsébet csipőin.

— Szóval: amolyan házi veréb! Jódolgú, szürke szárnyú.

Christa legalább így vélte és kicsit lenéző ajkbiggyesztéssel kísérte ezt a vélekedését:

— Kezetcsókol tán az urának, ha az lebocsájtkozik hozzá s megterheli egy újabb nyúggel.

— Miféle nyúggel?

— Hát... — vonakodott a hölgy. — De nem tudom, ha szabad-e ilyet mondanom?

— Mondd csak! Hisz' asszony asszony közt vagyunk!

A dáma kezetcsókolott. Az illatos kézfejről kacsintott föl, selymán. Sugott valamit, amire a királyné is nevetett. Kezét azonban visszahúzta. Éspedig kissé tán türelmetlenül...

— Hol él az a ---

— Garayné? Úgy sejtem, a verőcei komitátusban. Garán. Gorjában. Bár minthogy az ura pozsonyi gróf is, meg kúnok bírása is ---

Christa föltekintett.

És nyomban otthagya azt az ösvényt, amelyen megindult.

— Gorjában leginkább. Egész biztosan! — bólintott, éber asszonyállati ösztönrel megérezve, hogy a másik ezt most így jobban szeretné.

S ez a tétova sejtelve bámulatos gyorsan bizonyossággá is fejlődött.

— Vagy úgy..? — hunyorított.

És egyszerre széles jó kedve kerekedett.

Anélkül hogy kémlelődött volna, hirtelen egész világosan, szinte a másik asszony bőréből kisugárzóan megértette, hogy itt az udvar belső életében valami alapvetően lényeges fordulat történt. Új éra következik..! Olyan, mely — ha ő ügyeskedik — még fölbecsülhetetlen hasznokat teremhet számára...

Úgy kötötte meg asszonya nyakán a gyöngyöt, mintha saját sorsára tenné rá egyuttal a csomót. S abba bele: egész női szolidaritását... A királyné érdeke s minden ügye mostantól azonos lett az övével. Azt akarta, amit az akar, annak örült, aminek ő örül és azon fog bukni — ha buknak — amin a másik.

Még hajszálainak végével is figyelt.

Erzsébet végigtértült a tigrisbőrös heverőn. A kis Máriát magához karolva, arca önkéntelenül már előre felöltötte azt a kifejezést, melyre mindjárt szüksége lesz...

És az értelmes Christa olvasott belőle...

— ...csak lábujjhegyen..! És csak halk beszéd-dell Ez az áldott lélek.. — találta az ajtónyílásból Garay elé a fölfogott leckét.

S a látogatót bebocsátva úgy eltűnt, mint valami szellem.

Erzsébet a kislánya hajfürtjeibe temetett egy mosolyt.

— Nem is hittem, hogy ilyen képes személy legyen ez a Christa! — villant át rajta is a társnő értékének fölismerése, miközben szeme nagyot és bágyadt-szelídet tárult:

— Palatinus uram! Megbocsájt...

— Fölség!

— Kérem, oda a székel! Haszontalan biz' a lát-szat! Fő erőlködésem is. Csak gyöngö asszony vagyok én! Igen eltörődtem.

Garay mégjobban megzavarodott, mint amilyen zavart anélkül is volt. Kevés híjján karfájára ült volna a székeknek.

Nem ilyen fogadtatásra készült ő! Buja szemek gyujtogató lövelésére! Tigrisviadalra, vagy effélére. S most itt ez a megható ügyefogyottság..! Ez a pihegő galambszenvedés! Lány anyázkodás a gyermekekkel..!

Sajátságos belső zökkenőt érzett. Mint aki álmá-ból hintó-megállásra éberedik. S kezdte egyszerre ue-vetségesen tarthatatlannak ítélni azokat a rémképeket, melyekkel az utóbbi napokban vívódott s melyek miatt valósággal ráacsarodott a fiára.

Mi ez?

Hát megháborodott ő, hogy az esze ilyeneket zagyvált?

A percnyi idő alatt, míg Erzsébet a lánykáit ba-busgatta — mint villám fénye mellett — rohant végig riasztó emlékein, melyekhez azt a szörnyű következte-

tést fűzte, hogy: a királyné többet lát benne pusztá jobbágnál . . .

„Kigyelmedet választom társull!“

Ez most egész másképp hatott!

Micsoda örültség! Hiszen egyedül a lovasjátéokra értődött és ő mire vette . . .!

A pillantás?

Hol állt ez a parázna bujtogatástól . . .! Hisz' a gyermek szeme is fénylő, ha játékra készül! S nem gyermek-e valójában az asszony is? Minden asszony, üljön bár guzsaly mellett, vagy trónuson?

— Igen, de az az áthanyatlás a nyeregben . . .! Az az alélt s mégis oly rettentő örvényű tekintet akkor, mikor ezt a fejedelmi testet a karomban tartottam! — próbált volna egy figyelmeztető hang, a férfiben felülkerülni.

Ám csak egy perc kérdése volt, hogy elnémuljon.

Erzsébet éppen elengedte Marenkát és fájdalmasan fölsóhajtott:

— No nem . . .! Hát ez a derék-szögezés . . .? Igazán szörnyű! Akkor foghattam ki, mikor útban az a kis baj esett a lóval. Hanem hiszen csak a király mulattatására szándékoltam az egészet! S így ne panaszoljuk.

A nádor busa feje előrebillent.

Eloszlott az utolsó gyanuja is, melytől olyan volt eddig, mint aki megbokrosodott.

— Képzetelekben dermengtem! — döntött magában. S várta, hogy nyomban megkönnyebbül és fölszárnyal a lelke. Ehelyett azonban — sajátságoskép — csak valami furcsa ürességet érzett, mely szinte már fáj.

Jó hogy nem maradt ideje efölött tépelődni!

Erzsébet pillantása a fiúra fordult, aki az új helyzetben ijedelméből fölocsudva, illemtudóan bókolott előtte.

— Fia? — kérdezte vontatott-halkan s majdnem áhítatosan emelve rá szemét.

Hangja fogytán Garay a kezével intett igent s jelezte, hogy bemutatná.

A királyné örömét tolmácsolta efölött. Szerinte

mindig vágyott egy ildomos játszólásra, angyalkái mellé. Attól félt, hogy Zsigmond hercegurfi kissé tán nyers hozzájuk.

— Ha példát látna...!

Mély pillahunyással jelezte, hogy ez igen üdvös lenne. És elbocsátva Máriát, magához ölelte a fiút.

— Hogy híjnak fiacskám?

— Miklósnek.

— Szép neved van. Mint apádnak...! — lebbent ki egy könnyű sóhaj a nedves ajkak közül. — Remélem, természet szerint is hasonlítasz ökigyelméhöz? Ő nemes és bátor. Bölcs és igazságos. Gyengéd s mellett ugyan szilárd! Tökéletes, tökéletes férfi!

— Fölséged túloz, — kapott levegő után Garay. Érezte, hogy fejébe rohan a vér.

Mintha minden szó, amit ez a babonás szépségű teremtés a fiához intézett, egyenesen neki szólt volna és a födetlen bőrén símogatná meg. Ugyanakkor az a tátongó üresség is eltűnt a szívéből, melyet az előbb tapasztalt, mikor arra a megállapításra jutott, hogy: nincs mit tartania ettől az asszonytól...

Sohasem hányódott még ilyen két közben! Rémület és öröm, — vad öröm és halálos megszegyenültség, — remény és jajduló tiltakozás közt vonaglott a lelke. Nem tudta, hogy mit gondoljon a dolgok és sajátmaga felől.

Áldotta a véletlent, hogy a királyné most nem ügyelt rá. Egyre a fiacskájában gyönyörködött:

— Leszel-e védelmezőjük a kis hercegnőknek?

— Nők, tehát földfölötti lények: tehát leszek! — vágta ki Miklós.

Majd egy tetszést kihívó pillantással az atyjára, hozzáfűzte:

— ...lovagi kötelességem. Ha a szakadékba is...!

No, ez a kiegészítés nem volt éppen valami túlságosan érthető. De gyermekbeszédnek nem is az értelmét szokás keresni, hanem a melegét. Az pedig nem hiányzott.

Erzsébet most már a leányaihoz fordult.

— Ősmerjétek meg a Drusma-nembeli Garay

Miklósfia Miklós báró urfit, aki barátotok lesz, — mondta elővonna Marenkát. — Jer' idel Tiéd az elsőbbség. Nyujts kezet szépen.

Azonban akár el is maradhatott volna a rendelkezés. Még a nála természetben gyökerező tartózkodás is kiolvadt a lányka félnék szívéből, a jómodorú fiú látára.

Nagy szemeit rávetve, önként nyujtott kezet neki: — Üdvözöllek.

És félvállra hajtva fejecskéjét, oldalvást pillantott le a kezérehajló főre, mint egy kíváncsi kis madár.

— Messziről gyöttél?

— Pozsonyt meglakva, Verőcébül. Gorjánbul, a birtokunkról.

— Mink meg Nagyszombatbul Te már lovag vagy?

— Fegyverhordozó.

— S vannak sok buzogánnyaid is? No, majd később...

Észbekapott a lányka, hogy még húga is a sorára vár. Belenevelték, hogy kötelességei vannak vele szemben.

— Ez itt Hedvig — léptette előre a nővérkéjét. — Igen megnyőtt, de mink azért Bubának híjtuk... Mostanig... Kisebb egy számmal nálam.

— Egy évvel — javította ki nevetve Erzsébet, akit egy percre őszintén megkapott és fölvidített ez a kedves kép. — És: fiatalabb! Így mondd! S te, Hedvig? Mit szólsz az új pajtásnak, idvezléséül?

— Elfogadom; — csillantak meg a kemény szőke pillák.

Hedvig is kezet nyujtott.

A határozott, csaknem fiús mozdulat mindjárt kivívta Miklós tetszését. Hanem Marenkát azért mégis vonzóbbnak találta az ő félrehajtott madárfejecskéjével és kandi tekintetével.

— Micsoda édes kis jószág! — gondolta s előre örült azoknak a pompás játékoknak, melyekben ő már mint igazi komoly lovagjelölt fogja pártolhatni ezt a gyöngye kis királyi madarat.

Várnia sem kellett soká. Erzsébet anyai ösztöne felfogta, hogy a sürgős megbeszélőnivalók egész tömege gyülekezik itt a három csacska szájra. Intett a dadának, hogy vigye játékházukba a gyermekeket. Mutogassanak ott el egymásnak mindent s barátkozzanak.

— Igaz! A fenséghöz bevigyük az urfit? — fakadt kétségre Izota, a küszöbön.

— Micsoda „fenség“ ..?

— Hát... Zsigmond! — törülgette befelé két ujjával szájszegleteit a vénség.

Az úrnő arcát dölyfös kifejezés futotta el.

— Császári másodszülött léttére csak ögrófi Markolábi!

De legott észretért és megszelídült.

— Majd összeösmarkednek játék közt. A markolábnak még nincsenek praerogatívái.

A szolgáló kiengedte a gyermekeket.

Az ajtó sem csukódott be egészen mögöttük, mikor máris fölcsendült a vidám zsvaj.

— Lovagot és királynét fogunk jádzeni! — halatszott a Buba borotvaéles hangja.

És Mária felelt:

— Miklóst választom társull!

Apa-anya összenéztek. Aztán mindketten megzavarodva, ölükbe ejtették a pillantásukat.

Olyan élő volt köztük ez a három szó..! Alig néhány napja született meg először.

S most másodszor..? Utánuk is? A gyermekek közt..?

Egy percre mintha a jövő függőnye nyílt volna meg előttük. A jövő függőnye: rettenetes képpel... Átöröklődő átokkal: végzetes sorsközösséggel...

Minden vér kifutott az arcukból. Elsápadtak és titkos büntudatukban megborzadva, rémületükben szinte gyűlölködve, különfordultak.

Erzsébet némán intett, hogy befejezte a kihallgatást.

Kezdte égetni a férfibolondító, kacér parádé.

Alig hogy Garay távozott, szinte lemarcangolta magáról

— Örököljék a mérget? — lihegett.

És megtaposta, félrerugta a selyemrongyokat.
Zokogva borult a térdeplőre.

— Mire készülök? Hol lenne megállásunk? —
szakadt iszonyatra a szeme. — Végettünk Isten ha-
ragja: rájuk is..? Nem! Nem! Nem engedem!

Görcsös ujjai a feszület köré fonódtak.

— Istenem, Istenem, Ludovicus! Mért nekem
ezek..! Mért nem lehetek én jó! Olyan jó, amilyen
lenni tudnék! Mért nem szerettek! Mért hagytok így
el engem!

Észre sem vette, hogy egybefoglalja Isten és az
ura nevét.

Sokáig zokogott a térdeplőn.

Garay pedig útközben, lent az udvaron, úgy rugott
oldalba egy elébodorodó kis kutyát, hogy ez menten
elterült és kimúlt.

Félrelökte a csizmája orrával.

Igazán maga sem tudta, hogy mit csinál.

XXIV.

A napok teltek múltak. Mind ritkább lett a föld felett fátyol-uszályal átvonuló reggeli köd, egyre melegebb a dél s hosszabb a délután. A fák, cserjék rügyekbe csomósodtak és ezer-árnyalatú friss zöld lombozattá bontakoztak. A díszkert teljes pompájában kivirágzott.

Beköszöntött a nyár s aransugaras ígézetbe vonta Visegrád környékét. Az udvar apraja nagyja a szabadba tódult. A szakállszáritón állandóan lehetett látni tanakodó előkelőségeket. A labdázó teret fölverte a királyi gyermekek és játszótársaik vídám zsi-
vaja. A kertészek pár napja már a mesterséges ugró-
kutak medencéit is elrendezték. Megpártázták kül-
országokból hozott, különleges virágzatú vízi növé-
nyekkel. Kibontották téli faköpenyeikből a szobrokat. Az Itáliából hozatott új, mitológiai csoportokat az ugrókutak környékén s az egyenes fal módjára nyírott lombozatú sétakert útfordulóinál állíttatták föl. Az ódon szentes szobrokat és királyképmásokat inkább a természetes állapotukban meghagyott ligetek madár-
dalos, áhítatos mélyén. Ezek elé térdeplöket, vagy ülőpadokat is ácsoltak és meggyontározták őket szép zöld színűre.

Minden megújult. Minden megfrissült. Csak Lajos életmódján nem változtatott a megváltozott idő. A király reggeltől estig dolgozott. Apród János titkár tucatszám faragta a lúdtollpennákat reggelenkint s mégis néha félnapra sem lett elég a készlet. Sem a bodzaléből, gubacsból főzött tinta. Pedig ebből is tyúktojásnyi nagyságú kalamáristokban hordozott föl, a papos szíjővére függesztvel

Írtak a pápai, a génuai, flórenci, pádovai és velencei követeknek, akik állandó székhelyet tartottak Budán. Idehívták őket.

A király napokon keresztül tárgyalt velük.

Majd egyszerre félbeszakított minden tárgyalást. Részletes frott jelentést követelt a bányavárosok ügyéről. Ugyanígy a kúnok északi szomszédairól, a jászokról, vagy filiszteusokról, ahogy abban az időben nevezték őket. Elrendelte, hogy rosszvizű kutaikat azonnal be kell temetni, helyükbe frisseket ásni és megtiltotta nekik, hogy ezentúl fa hiányában trágyával és náddal fűtsenek. A trágyát fordítsák a föld javítására! Az északi idegenajkú telepések kenézei pedig — akik erdőirtás címén nyertek honosságot és különféle kiváltságokat — szállítsanak nekik tiszteséges tüzelőt vízi surrantókon, tengelyen, vagy ahogy éppen lehet.

A telepítő kenézek más dolgairól is tájékoztatást kívánt.

Kiderült, hogy ezek egy része nagy kényelmesen úgy végzi az irtást, hogy egyszerűen mind a négy sarkán felgyújtja az erdőket. Ebből persze olykor hatalmas tűzvészek támadtak és az ország vadállománya is nagy kárt szenvedett. Az ilyen telepesektől bevonta kiváltságait és kikergette őket a birodalom területéről, népükkel együtt.

Ahol mit tapasztalt, már jegyeztette is. A formás fogalmazgatásra nem fecséreletetett időt. Csak úgy jeliszavasan, sőt néha csupán kezdőbetűsen adta toll alá meghagyásait. A hosszúkás formájú jegyzetlapokat a tékás-szoba két fala mentén felállított, hatalmas fiókos polcok megfelelő rekeszeibe rakták be s azzal folyt a serény munka tovább.

Az egri völgyben, jómódú falvakban, lüttichiek — vallonok — laktak, akik franciául beszéltek.

Lajos le s föl jártában adta ki Apród Jánosnak rendeletét:

— Tempestive meghatalmazó levelet írjon ágensnek a kancellária, hogy ez Franciaországból francia tanítókat és papokat hozzon ki nekik! Valamely ide-

gen nemzetség itt becsülettel vonja meg magát, sanyarúságokról alattunk sem nyelv szerint, sem hitében ne panaszkodhassék!

Egy-két észrevételt róvatott még arra a pergamen-szeletkére, mely a telepések dolgára vonatkozott, aztán Oroszi mezőváros ügyére tért át. Utasítást adott, hogy ennek a városnak rutén lakosai mostantól mentesek legyenek minden közteherből. Csak ajtónálló alabárdosokat adjanak a király és királyné belső termeihez, ugyanúgy mint az önként jelentkezett, szabad székelő vitézek.

Lajos éppen visszafelé tartott körsétájában.

Intett a titkárnak:

— Írni, reverendissimel „Oroszi város ruténjai soha eddig hűtlenségre nem fakadtak koronás magyar királyaik ellen. Mátul kiváltságképpen szabad beléphetésük is legyen bármikor királyok szobáikba.“ A többit én már tudni fogom, amikor sor kerül reá.

Új levél következett. Erre meg kérdés az aradjenői járás gubernáló ispánjához:

— „*Generose Domine. Nobis observandel Salutem et omnem prosperitatem!* Megírd uram s ottan mihelyt levelünk veszed, igaz-e bár, hogy alád tartozó egész Simánd községnek lakossi csupa nyomorékok, kik meg sem engednének köztük éptestűt s ezért gyermekeket is tagjaikban elfacsarják? És hogy búcsúkon, sokadalmakon járva, ezek fertelmességükből s holmi negédes productiókból élnek? Ha igaz, hogy tűrheted és meg ne tűrd! Eget hasgató vétek volna, hogy rút nyomorékok elhatalmazhassanak ebben az egészséges népben és annak maradékait nemzedékeken át elronthassák! Fejed fennállásával felelsz a dologért!“

A polcra ebből a dörgedelemből csak egy fosztány papiroska került, ennyi szóval: „Nemzetnek közönséges egészsége ügyel!“

Más napon megint a szőlőgazdálkodás dolgaira fordult a sor.

Hagvás indult az érmelléki ispánnak, hogy Itáliába embert küldjön s ott új venyigéket vásároltasson

a gyértermésű és fanyargyümölcsű paraszt-tőkék helyébe.

Jegyzetfoszlányra ennyi: „Bor s annak külországokba haszonnal kiszármaztatásal Háromnyomásos földgazdálkodás tisztán előírása! Nyilas vetésforgókat falubírák évente megszabják!”

És még utólag egy szó:

„Faekék?”

A kérdőjel azt jelentette, hogy Lajos a dolgon közelebbről kíván gondolkozni s a néptanító derék bencéseket is a tanácskozásba bevonni.

A várak egész fióksort képező rekeszébe egyelőre csak egy szám tevődött:

173.

Pontosan ennyi ostromképes erőd állt lábon az országban szerteszét.

A hadügyi rekesz többi üresen tátongó helyére nagyot pillantott a király.

— Majd..! Ez reám magamra várakozik. Új levélkét, uram secretarius!

Erre pedig az íródott:

— Regulázása a vizák s más halak dolgának, kiktől panasz szerint lóitató vedret sem lehet már megmeríteni a folyóvizekben, úgy elszaporodtanak... Hogy kimenjenek az országbul s mikép? Talán hogy szükséges sajkák, kések és kardpengék fejében..?”

— Más! — bölintott Lajos a polclétráról lefelé ereszkedő titkárra. — Hasítson reverendissime előre jó vagy tíz szedeléket, aztán csak: egy a másra..!

Ő is leült és alig szünetelve beszélt:

— „Temérdek rákoknak kiutaztatásuk Bécsbe. (Magyaróváriak gyermekeiket sem merik tőlük kibocsájtani a házból!) Rákok helyökben posztó és egyebek, de legfőként: *vas!*“ Ezt futtassa alá kigyelmed duplán a tollal! Úgy!

A király arcán megelégedés tükrözött.

Diktált tovább:

— „Drávamelléki erdőkben: nyestek! Hasznuk a koronáé. Somogyban legyen úri kiváltság.“

— „Só! Ezt se bányászhasson senki a királyon

kívül! Adjon ő maga a végházaknak, más tisztéknek csupán pénzfizetést: *salariumot*.”

— „Harmincad-adót attól kell fizetni, melyet az országból kivisznek. Vámszedő harmincadosok más, mint magyarok ne lehessenek“.

Apród János lúdtolla eltört.

Kapott egy másikhoz és percegettette tovább:

— „Sertésszalonnáért, marháért újveretű, módink szerint való pajzsokkal fizessen a német! *Fontra font!* Alább nem adjuk“.

— „Országbeli hetvenhárman lévő ispánságainknak megirandó állandó szabályzat...“

— „A budai jogkönyvet folytatni s ha miben elvénült, azt átdolgozni...“

Ennek a jogi és törvénykezési rekesznek megtöltése is őreá várt.

Bólintott és tovább beszélt:

— „*Barones totius regni...* Az egész ország bárói... Törvény a kétféle nemesség badar gondolatának távoztatása felől.“

— „Városoknak fávörökkel leendő nagyobb el látása! Lovag-societas mintha hanyatlanék? S ha nem, hanyatlan fog! Túligen delelőre futott. Ezért polgárosítsunk, jövendőt gondoljunk!“

Így és ilyen tarka változatú jegyzetekkel teltek meg a pergamen-szeletkéek. A beavatatlan néző ötlet-szerű kapadozásnak vélhette volna azt a cikázást, mellyel Lajos egyik tárgyról a másikra szökött. Ő azonban tudta, hogy a látszólagos rendszertelenség mögött igenis rendszert, és pedig szigorú belső rendszert követ és nem is tért el tőle. Gyökérhajtásáig akart föltárni minden közérdekű dolgot, agvában teljesen tiszta képet alkotni a Birodalom jelenlegi állapotáról, hogv így — feiben előbb mindent csoportosítva és kialakítva — hozzáfoghasson majd ahhoz a nagy művéhez, melyet uralkodásának betetőzéseül szánt.

— Igen, egybefűzőm opportunus intézkedésemet, kiket napról napra és dologról dologra tennem parancsolta a hirtelen szükség! Megíratom még, meg-

íratom a statutumaimat! — fogadkozott, felbuzdultan attól a jó erőtől és észbeli frisseségtől, melyet mostanában tapasztalt magán.

Tudta hogy ez a kitűzött cél nem lesz hamari munka, hogy pusztán az agybeli megtervezéséhez is talán két-három évre lesz szüksége, ennyit azonban bizvást remélt és ez a bizakodás elverte borufelhőit, ébrentartotta cselekvő kedvét.

Míg egy reggelen aztán egyszercsak megállt a dolog...

A királyi kabinet ajtaja zárvarmaradt.

*

A székely önkéntes testőrök az antekameráig sem bocsátották az előző napon berendelt előkelőségeket.

— Az Úr familiáris ügyekkel foglalatoskodik, — hangzott az elutasítás, amiben utóvégre nem lett volna semmi rendkívüli, ha - - - a magyarázat igaz lett volna...

De nem volt igaz.

Lajos már ébredése óta tétlenül és öltözetlenül üldögélt az ágya szélén s abból a hidegrázásból, mely hajnaltájt szinte megmozgatta testével az ágyat, a pihentető forróság túlsó végletébe esve, tág tekintettel bámult maga elé. Felfigyelt néha az oldalajtócska irányába, amerről várni látszott valakit. Majd folytatta néma darvadozását.

Végre zördült a kilincs.

Erre ismét odanézett és fáradtan elmosolyodott.

— Jöjjön uram, jöjjön!

Radlicza doktor lépett be.

Sietten közeledett s közben le nem vette rászegezett szemét a király kipirult arcáról.

— Felségednek hevülésses alteratioja van! — mondta már jöttében.

És gyorsan hüvelyezte ujjaira a kezében hozott keztyűt.

— De milyen! — lélegzett mélyet Lajos. — Egész éjjel nagyszakállú törpékkel bajlódtam. Képzeld mester, fejjel lefele járkáltak a mennyezeten és a szakálluk mégsem akart visszafordulni!

— Vomitus..?

— Csak inger.

— Úgy igen, — vont elő egy széket az orvos. — Inkább ama csipdelő és turkáló érzések a bőr alatt, ugyel

— Égés! — nyíltak lassú-nagyot a király bágyadt pillái.

Aztán, mint aki valamely köteles leckét mond föl, hozzátette:

— ... és szakadatlan véletlen rángatózások. Alig egy órája szünt.

— Mért ilyen későn kér tetszést tőlem felséged! Mért nem hívatott ottan?

— Nem akartam feltűnést. Bevártam míg szokott módja szerint magától jön. Hiszen ráérünk!

— De úgy figyelhettem volna is a jeleket!

— Nó, azoknak ugyan most sem vagyunk híjján! E szókkal Lajos törzse félkört fordult.

Egyszerre láthatóvá lett fődetlen felső teste s az ágy felett függő acéltükör, melyet eddig eltakart alakjával.

A tükörképen — a már meglévőkön felül — a király lapockái alatt apró csomósodások hemzsegték. Sárgásba fakuló, nagy udvaruk volt és minden csomócskát mély osztásvonal szelt egymástól külön. A beteg részeken tündökölt a bőrfelület, mintha meglett volna olajozva.

— Elég? — kérdezte kis csend után fanyar tréfával Lajos.

— Nó, szépecskén! — vizionozta hasonlóval a doktor, miután végigtapogatta ujjai közt a gümők rugékonyságát. — Semmi rendkívüli! — vont vállat később. — Új eruptioja a bajnak. Majd megállítjuk.

— Kigyelmed nem téveszti, amelyre kértem?

— Mit, uram?

A király a leplezetlen valóságra célzott.

— Amit mondtam: igaz! — került elő Radlicza az ágy mögül.

És nyugodtan állta Lajos fürkésző tekintetét.

— Legföljebb annyit tehetek még hozzá, hogy a hólyagoknak ilyen záporozása — Nem éppen gyakori.

— Melyből a következtetés...?

A mester a hiányos szavakból is elérte, amit a másik hallani óhajtott.

— Lehet, — válaszolt — hogy már rövid nap mindenestül eltűnnek. Vagy nem tűnnek el! Ezt persze nem tudhatjuk. Ahány beteg, annyiféle a baj.

— És ha megmaradoznának...?

— Afelől a morbus ugyan megállapódhatik! Némelyiknél tíz s szinte húszig való évekre... Fájdalmakat pedig nem tapasztal fölséged.

— Nem, ez sajtáságos! — élénkült meg a király és lehunytt szemmel csóváltgatta fejét. — Fájásom valóban nincs! Nemcsak a kelevényekkel, nagyobb dologgal sem...

— Hát egyebet is observála, uram?

— Ohó! — nevetett fel öngúnyoló kérkedéssel Lajos. — Kicsibe én bele sem kezdek, fiam! Ezek a hólyagok itt csupán az apró pattantyúim! De én igazi öreg *falconust* is tartogatok kigyelmed számára! Eltanulom már lassankint a velencésektől! — integetett, azokra a nagy lövészerszámokra — ágyukra — célozva, melyek újabban kezdtek használatba jönni a hadviselésnél.

A magister megmosolyogta kötelességszerűen ezt a tréfát is. Hanem csak úgy felszínesen.

Tekintete várakozólag állt a királyon.

Lajos rábólintotta a helybenhagyást. Egy küssé azonban mintha tévovázott volna.

Aztán egyszerre eltökélten az ágyra mutatott.

— Emelje föl fiam azt a leplet!

Radlicza megtette. És fogva is tartotta a takaró szélét. Előbb még mosolygós arcvonásait mintha zsi-

nóron rántották volna össze belülről. Ábrázata megnyúlt. Pillarezdülés nélkül meredt maga elé.

A lepedőn egy szikkadtbőrű, barnás, levált lábujj hevert... Bal lábnak öregujja.

— Igen. — mondta erre a látványra kurtán.

És hirtelen leült.

— Igen, — erősítgette ismét s szavak nélküli, tompa kis torokhangokat hallatott.

Pár perc telt el így.

Akkor megköszörülte a torkát és ezzel visszatért a szokott szilárdsága.

— Mikor..? — kérdezte.

— Így ébredtem, — válaszolt Lajos, akinek a legkisebb mozdulat sem kerülte el figyelmét.

— A hidegrázásban?

— Igen.

— Lesz kegyes fölséged megmutatni a kárvallott lábát?

De még mielőtt az engedelmet megkapta volna, Radlicza már térdelt. Hogy nem vesztegeti az időt tétlenül, látszott az előrehajolt testének lapockáiról, melyek váltakozva mozogtak.

Most valami reccsent, mint mikor száraz dióhéj kerül a talp alá. Érezni azonban semmit sem érzett Lajos.

A doktor fölkel.

— Nos, mester..! — fordult felé.

— Hogy mit experiáltam?

— Férfi kérdi a férfitől!

— A dolog komoly, — válaszolt a mester.

És elindult.

Ő is, mint az ura, járkálva tudott legjobban gondolkozni.

Halkan szitálta a tűnődő szavakat:

— A leesett csonk után nem maradt sequester-képződmény. A tagvesztést ilyen kétséggkívül a baj okozza. Hogy őszinte legyek: nem számítottam még rá... De hát vannak esetek, melyekben minden összekeverkezik! A tagok sorvadásos elhullajtása - - -

— Ezek szerint - - - több is?

— Semmit sem titkolok felséged előtt!

Most meg Lajos mondta:

— Igen.

És néhány pillanatig mélyen lehunyva tartotta szemét. Ajkának jobb szöglete enyhén vonaglott. Majd ez is elmúlt.

A tudós szórakozottan folytatta az önmagával való vitát:

— ... bár egyelőre semmi továbbit nem látok, mindazonáltal a többi lábujj is gyanus. Mikor egyszer így rákezd . . . ?

Legyintett.

— Nó, de holmi fluxusok meg fájdalma akkor sem lesznek. Erről szavatolok!

— És --- a járás?

— Lehető! Lehető! A lábfej zöme aránylag soká megmaradhat.

— Igen, — lehelte Lajos ismét.

Hanem a hangja mintha egy kis hullámot vetett volna és Radlicza ezúttal fölfigyelt.

De már csak az uszálya-végét bírta elfogni egy átsuhanó arckifejezésnek, melynek igazi jelentőségét közben elszalasztotta s mely az uralkodó szokott nyájas mosolyába olvadt át.

A király egyébként is nyugodtan ült helyén.

Ő tehát tovább fűzte:

— A csont matériájának újbólképződése, persze kizárt. Szerencsére azonban a kór a fődetlen részeket megkimélni látszik. Az élet hosszára pedig nem gyakorol okvetlenül befolyást a dolog.

— S a szellemre?

A mester csöndben maradt.

— A szellemre? — csattant föl ekkor megint a kérdés, de olyan élesen, hogy előszörre a beszélgetés folyamán, szinte ripakodásnak is beillett. — Uram! Felejtí? Nagy míven dolgozom! Tető alá kell hoznom! Tudnom szükséges és kigyelmed őszinteséget esküdöttl!

— Jelenre. Jövőre. Legjobb ösméretim szerint.

— Akkor hát ---?

— Amit felséged tudakol, az már: a mult.

— Hogy értsük! Világosabban! Hitére, lelkére kényszerítjük!

— Úgy — indult búsan sétájára a szorongatott ember — hogy az elme tompulásának előbb kellett vala jönnie. Meg kellett volna előznie a tagvesztést. Minthogy pedig ez fordítva történt, nyilvánvalóan itt is kivételességgel állunk szemben. Úgy nézem, hogy tartós marad...

Most megállt és látszott, hogy nincs több közlekedője.

Mindössze javallatát akarta még megtenni. Az orvosságokat azonnal fölírni ígérte.

Hogy a találgatásoknak elejét vehessék, azt ajánlotta, hogy a szerek egyik felét Synock és Baranch zsidóutca-szegleti, — a másikat meg Rauchar Zsigmond és Péter szentgyörgyutcai gyógykonyhájából hozassák föl. De bővebb megfontolás után végülis úgy döntött, hogy nem kezd sem az *apothecarius regis*-sel, annál kevésbé az *apothecarius budensis*-sel. Ezek füves kamrája sem volt ugyan szegényebb a külföldiekénél, hanem a tulajdonosaik cukrászatot és vegyes-némű kalmárságot is folytattak, a jó budai tanács engedélyével. Hát még holmi liktárium beletévedhetne a szerekbe, valamelyik inasfi szeleskedése folytán!

— Megveszek mindent az olasz háti füveskárosoktól és egybeadom én magam! — jelentette ki.

Azzal tiszteletteljesen meghajolt és távozni készült. De Lajos visszatartotta.

Gyöngéd szíve nem engedte, hogy ingerültségének emlékével bocsássa el jóakaró hívét.

— Hálás vagyok neked barátom! — szólt békítőleg. — Távol sem téged illet epémnek fakadozása! A tétlenséget, melyre kárhóztatva vagyok... Nő, majd leküzdöm! Ha Istennek tetszése ily kivételes módon conserválá elmém frissességét, rajtam a sor hitván tesmetet alkalmaztatni. Te is azért egyet se búsulj!

Radlicza János megint adós maradt a válasszal.

Sürgősen távozott, mielőtt büszke férfiassága térdelhajtana egy földi ember színe előtt.

Lajos hosszan utána bámult. Aztán, mint aki rém-

álomból retten még rémitőbb valóságra, öltözésnek látott ő maga.

Tiszta gvolcsot vett elő, hogy sérült lábát begöngyölje.

De a rátekintésnél mégis, mégis, iszonyatos volt ez így! Iszonyatos volt az a csonkaság, tagjainak sorban elhullása, élő testben tetemmé bontakozása, — míg majd talán szelleme is követi a testét és ő semmit sem képes többé tiszta aggyal felfogni, nem többé épésszel gondolkozni...

Tenyerébe temette az arcát.

— Hát buja volt ez a test? — kérdezte vívódón. — És lelkemben nem a szépre, jóra, mindig följebb törekedtek-e a gondolataim? Mért lakolok akkor így? Mért kell magam förtelmében nyomorultul elpusztulnom, nemszeretőn és gyűlölve attól, akit szeretnem sem szabad!?

Ez a tusakodás azonban nem tartott sokáig.

Lázadó agya megcsendesült. Elszégyelte gyöngeségét. Kintől düledt szeme lassankint észrevette azt a képet, mely az ágvával szemben függött. Szent Lászlót ábrázolta az, férfias-keményen, teherviselőn, ugyanabban a súlyos palástban, mely az ő vállát terítette, — ugyanazzal a királyi koronával, mely az ő felkent homlokát is övezte... Mind a kettőn ott aranylott a keresztet cipelő Istenember ragyogó szimbóluma...

— Fordítsd el az Úr haragját gyarló beszédemtől és könyörögj gyatra utódodért, égi patronusom! — fohászzkodott s fejét alázatosan meghajtva, folytatta az öltözködést.

És egy órán belül írószeres asztalánál ült megint.

2

OSZK

1-3/4500-

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

UJ IDŐK

SZERKESZTI
HERCZEG FERENC

*A magyar úricsalá-
dok képes irodalmi
hetilapja*

*Kiadóhivatal : Budapest,
VI., Andrásy-út 16*